

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Přírodovědecká fakulta

Katedra Geografie

Mgr. Petr ŠAJNA

**PRŮMYSL ČESKÉ REPUBLIKY V UČEBNÍCH
VLASTIVĚDY A ZEMĚPISU PRO DRUHÝ STUPEŇ
ZÁKLADNÍCH ŠKOL A VÍCELETÝCH GYMNÁZIÍ**

Rigorózní práce

Konzultant: Doc. RNDr. Václav Toušek, CSc.

Olomouc 2013

Tímto prohlašuji, že jsem zadanou rigorózní práci sestavil sám a uvedl jsem veškerou použitou literaturu i příslušné prameny, z nichž bylo čerpáno.

V Olomouci, 19. července 2013

.....

podpis

Na tomto místě bych chtěl poděkovat konzultantovi práce Doc. RNDr. Václavu Touškovi, CSc. za odborné vedení a pomoc při sestavování rigorózní práce. Dále bych chtěl poděkovat Doc. RNDr. Zdeňku Szczyrbovi, Ph.D., Mgr. Magdaleně Rousové, M.A., Ph.D., Mgr. Michalu Vančurovi, Ph.D., RNDr. Ondřeji Šerému, Mgr. Darině Mísařové, Ph.D., Mgr. Pavle Řoutilové, Mgr. Jakubu Kořínkovi, Mgr. Filipu Raptopulosovi, Mgr. Janu Kohoutkovi a Mgr. Vendule Stodolové za pomoc při hodnocení učebnic vlastivědy a zeměpisu z hlediska geografie průmyslu České republiky.

Obsah

1. Úvod	6
2. Učebnice a její význam.....	9
3. Učebnice (učivo) vlastivědy a zeměpisu a rámcový vzdělávací program.....	12
3.1 Systém kurikulárních dokumentů a rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání.....	12
3.2 Člověk a jeho svět: průmysl ČR	14
3.3 Zeměpis (geografie): průmysl ČR	16
4. Metodika hodnocení didaktické vybavenosti učebnic	19
4.1 Metodika hodnocení didaktické vybavenosti vybraných učebnic	21
5. Hodnocení didaktické vybavenosti vybraných učebnic vlastivědy a zeměpisu na základních školách	23
5.1 Člověk a jeho svět – Místo, kde žijeme – učebnice pro 4. a 5. ročník ZŠ, Prodos 2008.....	24
5.2 Vlastivěda 5 - pro 5.ročník základní školy - Nakladatelství SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, Praha 2010	26
5.3 Člověk a jeho svět - Místo, kde žijeme – Nakladatelství České geografické společnosti, s.r.o., 2010	28
5.4 Komparace vybraných učebnic vlastivědy pro 4. a 5. ročník základních škol podle didaktické vybavenosti	31
5.5 Zeměpis naší vlasti – učebnice zeměpisu pro základní školy a víceletá gymnázia pro 8. a 9. ročník, Nakladatelství České geografické společnosti, s.r.o. Praha 2009.....	33
5.6 Zeměpis Česká republika – učebnice pro základní školu a základní školu praktickou, Parta 2006	35
5.7 Zeměpis 8 – učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia – Nakladatelství Fraus 2006.....	38

5.8 Zeměpis 9 Česká republika - pro základní školy – Nakladatelství SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, Praha 2009	40
5.9 Komparace vybraných učebnic zeměpisu pro 8. a 9. ročník základních škol podle didaktické vybavenosti	43
6. Průmysl České republiky: stručné hodnocení vývoje.....	466
6.1. Období do roku 1989	46
6.2 Období po roce 1989	51
7. Metodika hodnocení učebnic vlastivědy a zeměpisu z hlediska pojmů o českém průmyslu	63
8. Hodnocení pojmů o průmyslu ČR v učebnicích vlastivědy a zeměpisu	755
8.1 Analýza pojmů o českém průmyslu ve vybraných učebnicích pro 4. a 5. ročník základních škol.....	75
8.1.1 Stručné srovnávací hodnocení učebnic.....	81
8.2 Analýza pojmů o českém průmyslu ve vybraných učebnicích pro 8. a 9.ročník základních škol a víceletých gymnázií	82
8.2.1 Stručné srovnávací hodnocení učebnic.....	91
9. Závěr	93
Literatura	
Přílohy	

1. Úvod

Listopadové události v roce 1989 přinesly v České republice zásadní ekonomické, sociální a politické změny, které se promítly prakticky do všech činností české populace. Tyto změny se hluboce dotkly i českého průmyslu. Zatímco zejména v devadesátých letech zaniklo množství méně produktivních a málo konkurenceschopných výrobních podniků, tak o několik let později vznikla u nás řada nových továren „na zelené louce“ pod vlivem přímých zahraničních investic. Mapa průmyslu České republiky se úplně změnila nejen v důsledku transformačního procesu (přechod od centrální ekonomiky k ekonomice tržní), ale také vlivem globalizačních tendencí ve světové ekonomice (přesun průmyslové výroby za levnou pracovní silou a do oblastí těžby nerostných surovin).

Hlavním cílem předložené rigorózní práce bylo zjistit, nakolik se změny v rozmístění průmyslu České republiky promítly do obsahu nově vytvořených učebnic vlastivědy a zeměpisu pro základní školy a první stupeň víceletých gymnázií. Hodnocení byly podrobeny vybrané učebnice, které byly vydány v období let 2006 – 2010. Jednalo se o tři učebnice vlastivědného charakteru a čtyři učebnice zeměpisu, které v obsahu učiva měly zahrnutou i problematiku průmyslu ČR. Základní hypotéza rigorózní práce se opírala o předpoklad, že řadě autorů vydávaných učebnic nebudou k dispozici aktuální údaje týkající se strukturálních změn v českém průmyslu (snad s výjimkou odborníků na geografii průmyslu působících na vysokoškolských pracovištích) a tudíž vydávané učebnice budou ve velmi rozdílné kvalitě.

Rigorózní práce je strukturována do devíti kapitol. Na úvod byla pozornost věnována problematice učebnic a jejich významu. Text druhé kapitoly se opírá nejen o poznatky teoretiků didaktiky J. Průchy a P. Gavory, ale také o poznatky českých geografů zabývajících se didaktikou zeměpisu jako jsou např. A. Wahla z Ostravy a M. Pluskal z Olomouce. Didaktika zeměpisu má na Přírodovědecké fakultě UP v Olomouci poměrně dlouhou tradici, neboť první vedoucí katedry geografie (O. Tichý a J. Machyček) patřili mezi nejvýznamnější představitele tohoto oboru v celém Československu. O. Tichý, první docent a první profesor u nás v oboru teorie vyučování zeměpisu, vedl katedru v letech 1959 – 1971 a J. Machyček v letech 1971 – 1988.

Text třetí kapitoly se opírá o Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, který byl dopracován v roce 2007 pracovníky Výzkumného ústavu pedagogického pod vedením J. Jeřábka a J. Tupého. Rigorózní práce si všímá nejen postavení zeměpisného učiva v tomto programu, ale také nezbytných poznatků spojených s problematikou geografie průmyslu České republiky. Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání neurčuje konkrétně, jaké znalosti o českém průmyslu by měli mít žáci prvního a druhého stupně základních škol. Na průmysl ČR je pohlíženo jako na součást hospodářství ČR. Žáci musí mít znalosti i o rozmístění nejvýznamnějších zdrojů nerostných surovin na území ČR.

Čtvrtá kapitola má název „Metodika hodnocení didaktické vybavenosti učebnic“. Jak píše P. Knecht (2007) výzkum učebnic je v rámci pedagogického výzkumu spíše okrajovou oblastí, ačkoliv jsou učebnice součástí každodenní výuky na všech stupních a typech škol. I to je jedním z důvodů, proč se učebnice staly atraktivním zbožím pro neustále rozšiřující se síť učebnicových vydavatelství. Přestože se počet učebnicových vydavatelství v ČR v současnosti blíží již sedmi desítkám a počet jimi nabízených učebnic přesahuje tisíc nejrůznějších titulů, otázkou hodnocení učebnic se v České republice žádná větší odborná instituce systematicky nezabývá. Výjimkou je pouze Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy, které hodnotí učebnice prostřednictvím procesu udělování tzv. schvalovacích doložek.

U nás se hodnocením učebnic v rámci pedagogického výzkumu dlouhodobě zabýval J. Průcha, a to již v „předlistopadovém období“. Nejprve věnoval pozornost problematice hodnocení obtížnosti učebnic (např. 1984, 1988). Později se soustředil na problematiku hodnocení didaktické vybavenosti učebnic. Z geografů za prvního představitele hodnocení učebnic zeměpisu je považován již dříve zmiňovaný M. Pluskal, který v období 1988 – 1996 publikoval 7 odborných článků věnovaných hodnocení obtížnosti výkladového textu. Této problematice je zasvěcena i jeho habilitační práce, která byla obhájena v roce 1996. Ze současných autorů je potřeba upozornit na E. Janouškovou (2007), která se zabývala měřením obtížnosti výkladového textu vybraných českých učebnic zeměpisu pro střední školy. Hodnocením obtížnosti textu učebnic zeměpisu pro základní školy se zabýval M. Weinhöfer (2007). Výsledky hodnocení učebnic zeměpisu z pohledu žáků 2. stupně základních škol publikoval ve svém odborném článku P. Knecht (2006). Ten se

mimo jiné zabýval i pojmovou analýzou českých učebnic sociálního zeměpisu pro základní školy (Knecht, P., 2007) a pojmy v učebnicích zeměpisu a jejich přiměřenosti věku žáků (Knecht, P., 2008). Nelze opomenout ani studii H. Svatoňové (2000), která při hodnocení učebnic zeměpisu pro základní školy věnovala pozornost problematice životního prostředí České republiky.

Při hodnocení didaktické vybavenosti všech sedmi učebnic se autor rigorózní práce opíral o metodiku J. Průchy (1998). Didaktická vybavenost učebnic byla hodnocena dle zastoupení 36 verbálních a obrazových komponent aparátu prezentace učiva, aparátu řídicího učení a aparátu orientačního. Vlastní hodnocení tvoří 5. kapitulu rigorózní práce.

Práce se zabývá také stručným hodnocením vývoje průmyslu na území České republiky. Hodnocení je rozděleno na dvě základní etapy, a to do roku 1989 a po roce 1989. Daleko více prostoru je věnováno druhé etapě, kdy změny v rozmístění českého průmyslu vzhledem k časové periodě zhruba dvaceti let byly obrovské. Analýza vývoje průmyslu po listopadu 1989 se opírala o poznatky geografů působících na vysokoškolských pracovištích. Jednalo se především o publikace V. Touška, M. Vančury, P. Toneva, L. Kopačky a J. Koutského. Při hodnocení vývoje před rokem 1989 jsou v rigorózní práci využity názory geografů V. Häußlera a J. Mareše i ekonomů W. Komárka. Při hodnocení učebnic zeměpisu byl na rozdíl od učebnic vlastivědy brán zřetel i na skutečnosti ovlivňující vývoj průmyslu.

Metodika hodnocení učebnic vlastivědy a zeměpisu z hlediska pojmů o českém průmyslu je podrobně představena v kapitole 7. Při hodnocení učebnic byla využita stanoviska vysokoškolských učitelů a vyučujících na základních školách a gymnáziích na jednotlivé učebnice. Konkrétní hodnocení učebnic obsahuje nejrozsáhlejší osmá kapitola rigorózní práce. V závěrečné kapitole jsou shrnuty získané poznatky o našich učebnicích vlastivědy a zeměpisu z hlediska učiva o průmyslu České republiky. Rigorózní práce je doplněna soupisem použité literatury.

2. Učebnice a její význam

Učebnice funguje: 1. jako prvek kurikula, tj. prezentuje výsek plánovaného obsahu vzdělání, 2. jako didaktický prostředek, tj. je informačním zdrojem pro žáky a učitele, řídí a stimuluje učení žáků (Průcha, J., Walterová, E., Mareš, J., 1995).

Učebnice má dominantní postavení mezi didaktickými prostředky, tvoří s nimi organický celek, jehož prvky se vzájemně podmiňují a ovlivňují. Učebnice do značné míry předurčuje úspěšnost vyučování a učení. Vyučování může být pouze tehdy efektivní, když učebnice organicky zapadá do celkového systému didaktických prostředků určitého předmětu, respektive ročníku. Učebnice je nejrozšířenějším druhem didaktického textu. Učebnici lze definovat jako „druh knižní publikace uzpůsobené k didaktické komunikaci svým obsahem a strukturou“ (Pluskal, M., 1996).

Podle P. Gavory (1992) má učebnice několik pedagogických funkcí. Zejména didakticky ztvárňuje vědecké poznatky a podává je formou učiva. Umožňuje učivo procvičovat, opakovat, systematizovat a integrovat. Učebnice je i prostředkem sebevzdělávání a vlastní kontroly. Důležitá je skutečnost, že učebnice nerozvíjí pouze vědomosti žáka, ale formuje jeho postoje, názory, zájmy – má na žáka tudíž i výchovný vliv.

Didaktický text – P. Gavora (1992) užívá termín pedagogický text – má tři základní vlastnosti: komunikační záměr, kohezi (soudržnost) a koherenci (spojitost). Pedagogický text je psaný na míru konkrétního čtenáře – žáka určitého ročníku a typu školy. Autor textu předpokládá u žáka určitou úroveň receptivních zručností a vzhledem na ně píše text. Volí jeho přiměřenou délku, strukturu, hustotu informací i lexikálně-syntaktickou obtížnost. A právě výzkumu uvedených parametrů je věnována odpovídající pozornost současného pedagogického výzkumu.

Teorie učebnic je obor obecné didaktiky, který studuje funkci učebnic, principy jejich tvorby a metody analýzy a hodnocení. Teorie učebnic plní funkce: a) poznávací, b) syntetické, c) normativní (Wahla, A., 1989).

Při srovnání úrovně našich učebnic se zahraniční (západoevropskou) úrovní vidíme, že velmi chybí moderní teorie tvorby českých učebnic i pokud možno objektivní kritéria pro jejich hodnocení. Komplexním výzkumem učebnic se u nás zabývá nevelký počet výzkumných či pedagogických pracovníků. Pozitivní úlohu

v rozvoji pedagogického výzkumu a uplatnění získaných výsledků ve školské praxi má Česká asociace pedagogického výzkumu, která byla založena v roce 1992. J. Průcha (1995) ve svém referátu na 3. Konferenci České asociace pedagogického výzkumu mj. uvedl: „Nejvýznamnější trend evropského pedagogického výzkumu lze spatřovat v evaluačních aktivitách. V tomto trendu se mohutně rozvíjejí zvláště dvě oblasti výzkumů a aplikací:

- jednak je to testování, které je některými autory považováno za samostatnou disciplínu pedagogiky, a to v důsledku dokonalosti (exaktní rafinovanosti) edukometrických technik,
- jednak je to měření kvality a efektivnosti (škol, učitelovy činnosti, národních vzdělávacích soustav, ale i kurikulárních materiálů, učebnic aj.).“

Nelze zapomínat, že i u nás se užívání učebnic stalo tradicí a máme na co navazovat. Vynikající díla J.A. Komenského a jeho následovníků nemohou být zapomenuta a jsou inspirací nejenom pro současnost, ale i pro budoucnost (Pluskal, M., 1996).

Učebnici lze chápat jako polyfunkční pedagogický prostředek s normativní funkcí, jako nejpodrobnější prostředek pro konkretizaci studijního předmětu. Učebnice má zvláštní postavení jako centrální koordinační systém vycházející z osnov a vymezující obsah a rozsah učiva daného ročníku. Je nutné rozpracovat vztahy mezi učebnicí a prací žáka, učebnicí a prací učitele, učebnicí a vyučováním, učebnicí a dosavadní praxí žáka, učebnicí a dalšími komunikačními prostředky, ze kterých žák také čerpá informace. Tyto informační zdroje (televize, rozhlas, časopisy, knihy a jiné) mají možnost pohotověji informovat o nových vědeckých poznatcích než učebnice (Pluskal, M., 1990).

Vědecký systém vždy předbíhá didaktický systém. Tato skutečnost se odráží v učebnicích, ve kterých jsou uvedené poznatky poměrně brzy zastaralé, neaktuální. Pouze tehdy, jsou-li žákovi jasné základní pojmy, může se vyučovací proces vést tak, že žák se nám zúčastňuje vyvozování nových poznatků, učí se samostatně a kriticky myslet. Rozdíl mezi našimi a západními učebnicemi tkvěl především v tom, že západní učebnice sloužily žákům a učitelům jako nabídka možností, tj. nejvíce prostoru bylo věnováno tvůrčím aktivitám žáků, nejméně prostoru samotnému výkladu. U nás tomu bylo spíše naopak. V posledních letech však řada nových

učebnic již odpovídá moderním trendům, tedy větší prostor je věnován pro tvůrčí aktivity žáků.

3. Učebnice (učivo) vlastivědy a zeměpisu a rámcový vzdělávací program

3.1 Systém kurikulárních dokumentů a rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

V souladu s novými principy kurikulární politiky, zformulovanými v Národním programu rozvoje vzdělávání v ČR (tzv. Bílé knize) a zakotvenými v zákoně č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), se do vzdělávací soustavy zavádí nový systém kurikulárních dokumentů pro vzdělávání žáků od 3 do 19 let. Kurikulární dokumenty jsou vytvářeny na dvou úrovních – státní a školní.

Státní úroveň v systému kurikulárních dokumentů představují Národní program vzdělávání a rámcové vzdělávací programy (dále jen RVP). Národní program vzdělávání vymezuje počáteční vzdělávání jako celek. RVP vymezují závazné rámce vzdělávání pro jeho jednotlivé etapy – předškolní, základní a střední vzdělávání. Školní úroveň představují školní vzdělávací programy (dále jen ŠVP), podle nichž se uskutečňuje vzdělávání na jednotlivých školách. ŠVP si vytváří každá škola podle zásad stanovených v příslušném RVP. Pro tvorbu ŠVP mohou školy využít tzv. Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů (dále jen Manuál), který je vytvářen ke každému RVP. Manuál seznamuje s postupem tvorby ŠVP a uvádí způsoby zpracování jednotlivých částí ŠVP s konkrétními příklady.

Národní program vzdělávání, rámcové vzdělávací programy i školní vzdělávací programy jsou veřejné dokumenty přístupné pro pedagogickou i nepedagogickou veřejnost. Rámcové vzdělávací programy:

- vycházejí z nové strategie vzdělávání, která zdůrazňuje klíčové kompetence, jejich provázanost se vzdělávacím obsahem a uplatnění získaných vědomostí a dovedností v praktickém životě,
- vycházejí z koncepce celoživotního učení,
- formulují očekávanou úroveň vzdělání stanovenou pro všechny absolventy jednotlivých etap vzdělávání,
- podporují pedagogickou autonomii škol a profesní odpovědnost učitelů za výsledky vzdělávání.

Principy Rámcového vzdělávacího programu pro základní vzdělávání (RVP ZV):

- navazují svým pojetím na RVP předškolního vzdělání a je východiskem pro koncepci rámcových vzdělávacích programů pro střední vzdělávání,
- vymezují vše, co je společné a nezbytné v povinném základním vzdělávání žáků, včetně vzdělávání v odpovídajících ročnících víceletých středních škol,
- specifikují úroveň klíčových kompetencí, již by měli žáci dosáhnout na konci základního vzdělávání,
- vymezují vzdělávací obsah – očekávané výstupy a učivo,
- zařazují jako závaznou součást základního vzdělávání průřezová témata s výrazně formativními funkcemi,
- podporují komplexní přístup k realizaci vzdělávacího obsahu, včetně možnosti jeho vhodného propojování, a předpokládá volbu různých vzdělávacích postupů, odlišných metod, forem výuky a využití všech podpůrných opatření ve shodě s individuálními potřebami žáků,
- umožňují modifikaci vzdělávacího obsahu pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami,
- jsou závazné pro všechny střední školy při stanovování požadavků přijímacího řízení pro vstup do středního vzdělávání.

RVP ZV je otevřený dokument, který bude v určitých časových etapách inovován podle měnících se potřeb společnosti, zkušeností učitelů se ŠVP i podle měnících se potřeb a zájmů žáků.

Vzdělávací obsah základního vzdělávání je v RVP ZV orientačně rozdělen do devíti vzdělávacích oblastí. Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou tvořeny jedním vzdělávacím oborem nebo více obsahově blízkými vzdělávacími obory:

1. Jazyk a jazyková komunikace (Český jazyk a literatura, Cizí jazyk),
2. Matematika a její aplikace (Matematika a její aplikace),
3. Informační a komunikační technologie (Informační a komunikační technologie),
4. Člověk a jeho svět (Člověk a jeho svět),

5. Člověk a společnost (Dějepis, Výchova k občanství),
6. Člověk a příroda (Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis),
7. Umění a kultura (Hudební výchova, Výtvarná výchova),
8. Člověk a zdraví (Výchova ke zdraví, Tělesná výchova),
9. Člověk a svět práce (Člověk a svět práce).

Jednotlivé vzdělávací oblasti jsou v úvodu vymezeny Charakteristikou vzdělávací oblasti, která vyjadřuje postavení a význam vzdělávací oblasti v základním vzdělávání a charakterizuje vzdělávací obsah jednotlivých vzdělávacích oborů dané vzdělávací oblasti. Dále je v této části naznačena návaznost mezi vzdělávacím obsahem 1. stupně a 2. stupně základního vzdělávání. Na charakteristiku navazuje Cílové zaměření vzdělávací oblasti. Tato část vymezuje, k čemu je žák prostřednictvím vzdělávacího obsahu veden, aby postupně dosahoval klíčových kompetencí. Praktické propojení vzdělávacího obsahu s klíčovými kompetencemi je dáno tím, že si škola na základě cílového zaměření vzdělávací oblasti stanovuje ve ŠVP výchovné a vzdělávací strategie vyučovacích předmětů. Vzdělávací obsah vzdělávacích oborů (včetně doplňujících vzdělávacích oborů) je tvořen očekávanými výstupy a učivem. V rámci 1. stupně je vzdělávací obsah dále členěn na 1. období (1. až 3. ročník) a 2. období (4. až 5. ročník). Toto rozdělení má školám usnadnit distribuci vzdělávacího obsahu do jednotlivých ročníků.

3.2 Člověk a jeho svět: průmysl ČR

Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět je jedinou vzdělávací oblastí RVP ZV, která je koncipována pouze pro 1. stupeň základního vzdělávání. Tato komplexní oblast vymezuje vzdělávací obsah týkající se člověka, rodiny, společnosti, vlasti, přírody, kultury, techniky, zdraví a dalších témat. Uplatňuje pohled do historie i současnosti a směřuje k dovednostem pro praktický život. Svým široce pojatým syntetickým (integrovaným) obsahem spoluutváří povinné základní vzdělávání na 1. stupni.

Vzdělávání v oblasti Člověk a jeho svět rozvíjí poznatky, dovednosti a prvotní zkušenosti žáků získané ve výchově v rodině a v předškolním vzdělávání. Žáci se učí pozorovat a pojmenovávat věci, jevy a děje, jejich vzájemné vztahy a souvislosti a

utváří se tak jejich prvotní ucelený obraz světa. Poznávají sebe i své nejbližší okolí a postupně se seznamují s místně i časově vzdálenějšími osobami i jevy a se složitějšími ději. Učí se vnímat lidi a vztahy mezi nimi, všítat si podstatných věcných stránek i krásy lidských výtvorů a přírodních jevů, soustředěně je pozorovat a přemýšlet o nich. Na základě poznání sebe a svých potřeb a porozumění světu kolem sebe se žáci učí vnímat základní vztahy ve společnosti, porozumět soudobému způsobu života, jeho přednostem i problémům, vnímat současnost jako výsledek minulosti a východisko do budoucnosti. Při osvojování poznatků a dovedností ve vzdělávací oblasti Člověk a jeho svět se žáci učí vyjadřovat své myšlenky, poznatky a dojmy, reagovat na myšlenky, názory a podněty jiných.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Člověk a jeho svět je členěn do pěti tematických okruhů:

1. Místo, kde žijeme,
2. Lidé kolem nás,
3. Lidé a čas,
4. Rozmanitost přírody,
5. Člověk a jeho zdraví.

Propojováním tematických okruhů je možné vytvářet v ŠVP různé varianty vyučovacích předmětů a jejich vzdělávacího obsahu. Je možné tradičně vytvářet jeden předmět v 1. - 3. ročníku (tj. přiřazovat očekávaným výstupům pro 1. období vhodné učivo vybrané z jednotlivých tematických okruhů) a dva předměty ve 4. a 5. ročníku (tj. tematické okruhy 1, 2 a 3 využít jako základ pro Vlastivědu a okruhy 4 a 5 pro Přírodovědu), je však možné vytvářet jen jeden předmět i ve 4. a 5. ročníku nebo jeden souvislý předmět od 1. do 5. ročníku. Není nutno se vždy striktně držet tematických okruhů, podle potřeby je lze různě strukturovat, propojovat učivo a přiřazovat ho k očekávaným výstupům.

Žáci se seznamují s problematikou průmyslu České republiky v tematickém okruhu „Místo, kde žijeme“, který zahrnuje i učivo „regiony ČR – Praha a vybrané oblasti ČR, surovinové zdroje, výroba, služby a obchod“. Kromě tohoto učiva okruh zahrnuje i další témata: domov, škola, obec (město), školní krajina, okolní krajina

(místní oblast, region), naše vlast, Evropa a svět, mapy obecně zeměpisné a tematické.

3.3 Zeměpis (geografie): průmysl ČR

Vzdělávací oblast Člověk a příroda zahrnuje okruh problémů spojených se zkoumáním přírody. Poskytuje žákům prostředky a metody pro hlubší porozumění přírodním faktům a jejich zákonitostem. Dává jim tím i potřebný základ pro lepší pochopení a využívání současných technologií a pomáhá jim lépe se orientovat v běžném životě. V této vzdělávací oblasti dostávají žáci příležitost poznávat přírodu jako systém, jehož součásti jsou vzájemně propojeny, působí na sebe a ovlivňují se. Na takovém poznání je založeno i pochopení důležitosti udržování přírodní rovnováhy pro existenci živých soustav, včetně člověka. Vzdělávací oblast také významně podporuje vytváření otevřeného myšlení (přístupného alternativním názorům), kritického myšlení a logického uvažování.

Vzdělávací obory vzdělávací oblasti Člověk a příroda, jimiž jsou Fyzika, Chemie, Přírodopis a Zeměpis, svým činnostním a badatelským charakterem výuky umožňují žákům hlouběji porozumět zákonitostem přírodních procesů, a tím si uvědomovat i užitečnost přírodovědných poznatků a jejich aplikací v praktickém životě. Zvláště významné je, že při studiu přírody specifickými poznávacími metodami si žáci osvojují i důležité dovednosti. Jedná se především o rozvíjení dovednosti soustavně, objektivně a spolehlivě pozorovat, experimentovat a měřit, vytvářet a ověřovat hypotézy o podstatě pozorovaných přírodních jevů, analyzovat výsledky tohoto ověřování a vyvozovat z nich závěry. Žáci se tak učí zkoumat příčiny přírodních procesů, souvislosti či vztahy mezi nimi, klást si otázky (Jak? Proč? Co se stane, jestliže?) a hledat na ně odpovědi, vysvětlovat pozorované jevy, hledat a řešit poznávací nebo praktické problémy, využívat poznání zákonitostí přírodních procesů pro jejich předvídání či ovlivňování. Ve výše zmíněných vzdělávacích oborech žáci postupně poznávají složitost a mnohotvárnost skutečnosti, podstatné souvislosti mezi stavem přírody a lidskou činností, především pak závislost člověka na přírodních zdrojích a vlivy lidské činnosti na stav životního prostředí a na lidské zdraví. Učí se zkoumat změny probíhající v přírodě, odhalovat příčiny a následky ovlivňování důležitých místních i globálních ekosystémů a uvědoměle využívat své přírodovědné poznání ve prospěch ochrany životního prostředí a principů udržitelného rozvoje.

Komplexní pohled na vztah mezi člověkem a přírodou, jehož významnou součástí je i uvědomování si pozitivního vlivu přírody na citový život člověka, utváří - spolu s fyzikálním, chemickým a přírodopisným vzděláváním - také vzdělávání zeměpisné, které navíc umožňuje žákům postupně odhalovat souvislosti přírodních podmínek a života lidí i jejich společenství v blízkém okolí, v regionech, na celém území ČR, v Evropě i ve světě.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Zeměpis, který má přírodovědný i společenskovední charakter, je, v zájmu zachování celistvosti oboru, umístěn celý v této vzdělávací oblasti. Vzdělávací oblast Člověk a příroda navazuje na vzdělávací oblast Člověk a jeho svět, která na elementární úrovni přibližuje přírodovědné poznávání žákům 1. stupně základního vzdělávání, a kooperuje především se vzdělávacími oblastmi Matematika a její aplikace, Člověk a společnost, Člověk a zdraví a Člověk a svět práce a přirozeně i s dalšími vzdělávacími oblastmi.

Vzdělávací obsah vzdělávacího oboru zeměpis (geografie):

1. Geografické informace, zdroje dat, kartografie a topografie
2. Přírodní obraz země
3. Regiony světa
4. Společenské a hospodářské prostředí
5. Životní prostředí
6. Česká republika
7. Terénní geografická výuka, praxe a aplikace

Žáci 2. stupně základní školy se seznamují s průmyslem ČR v tematickém okruhu č. 6 – Česká republika v učivu o České republice, dále v učivu o místním regionu a také v učivu o regionech České republiky. V učivu o České republice získají žáci znalosti o zeměpisné poloze, rozloze, členitosti, přírodních poměrech a nerostných zdrojích, o obyvatelstvu, o základních geografických, demografických a hospodářských charakteristikách, sídelních poměrech, o rozmístění hospodářských aktivit, o sektorové a odvětvové struktuře hospodářství, o transformačních společenských, politických a hospodářských procesech a jejich územních projevech a dopadech, o hospodářském a politickém postavení České republiky v Evropě a ve světě, o zapojení do mezinárodní dělby práce a obchodu.

Po zvládnutí učiva o ČR by měl být žák schopen:

- vymezit a lokalizovat místní oblast (region) podle bydliště nebo školy,
- zhodnotit na přiměřené úrovni přírodní, hospodářské a kulturní poměry místního regionu, možnosti dalšího rozvoje, přiměřeně analyzovat vazby místního regionu k vyšším územním celkům,
- zhodnotit a porovnat na přiměřené úrovni polohu, přírodní poměry, přírodní zdroje, lidský a hospodářský potenciál České republiky v evropském a světovém kontextu,
- lokalizovat na mapách jednotlivé kraje České republiky a hlavní jádrové a periferní oblasti z hlediska osídlení a hospodářských aktivit,
- uvádět příklady účasti a působnosti České republiky ve světových mezinárodních a nadnárodních institucích, organizacích a integracích států.

4. Metodika hodnocení didaktické vybavenosti učebnic

K hodnocení učebnic jako didaktických prostředků je zapotřebí znát funkce a jednotlivé komponenty učebnice. Dle Průchy (2002) vymezujeme tři základní funkce učebnice:

- 1) prezentace učiva: učebnice je především souborem informací, které musí prezentovat (překládat, nabízet) uživatelům, a to různými formami (verbální, obrazovou, kombinovanou);
- 2) řízení učení a vyučování: učebnice je současně didaktickým prostředkem, který řídí jednak žákovo učení (např. pomocí otázek, úkolů), jednak učitelovo vyučování (např. tím, že udává proporce učiva vhodné pro určitou časovou jednotku výuky);
- 3) funkce organizační (orientační): učebnice uživatele informuje o způsobech svého využívání (např. pomocí pokynů, rejstříku či obsahu).

Tato klasifikace není jen teoretickou záležitostí. Naopak – je základem pro praktické evaluační analýzy, kterými lze dosti přesně vyhodnocovat didaktickou vybavenost učebnic. Jestliže má učebnice plnit své účely, k nimž je předurčena, musí v sobě zahrnovat takový aparát komponent, které umožňují tyto účely realizovat. Záleží na tom, jak autoři učebnic tyto funkce respektují – tedy jak dalece mají před očima žáky jako uživatele učebnice – aby učebnici vybavili potřebným aparátem.

Ve struktuře učebnice rozlišuje J. Průcha (2002) 36 komponent, z nichž každá přispívá k realizaci určité funkce a je vyjádřena buď verbálně, nebo obrazově. Komponenty jsou následující:

(1) APARÁT PREZENTACE UČIVA

(A) Verbální komponenty:

- 1 - výkladový text prostý - 1,
- 2 - výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu) - 2,
- 3 - shrnutí učiva k celému ročníku - 3,
- 4 - shrnutí učiva k tématům (kapitolám, lekcím) - 4,
- 5 - shrnutí učiva k předchozímu ročníku - 5,
- 6 - doplňující texty (dokumentační materiál, citace z pramenů, statistické tabulky) - 6,

7 - poznámky a vysvětlivky - 7,

8 - podtexty k vyobrazením - 8,

9 - slovníčky pojmů, cizích slov aj. s vysvětlením - 9,

(B) Obrazové komponenty:

1 - umělecká ilustrace - 10,

2 - nauková ilustrace (schématické kresby, modely aj.) - 11,

3 – fotografie - 12,

4 - mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy aj. - 13,

5 - obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně 1 barvy odlišné od textu) - 14,

(2) APARÁT ŘÍDÍCÍ UČENÍ

(C) Verbální komponenty:

1 - předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky) - 15,

2 - návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele) - 16,

3 - stimulace celková (podněty k zamyšlení, otázky aj. před celkovým učivem) - 17,

4 - stimulace detailní (podněty k zamyšlení, otázky aj. před nebo v lekci) - 18,

5 - odlišení úrovní učiva (základní - rozšiřující, povinné - nepovinné) - 19,

6 - otázky a úkoly za témata, lekcemi - 20,

7 - otázky a úkoly k celému ročníku (opakování) - 21,

8 - otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování) - 22,

9 - instrukce k úkolům komplexnější povahy (návody k pokusům, pozorování) - 23,

10 - náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva - 24,

11- explicitní vyjádření cílů učení pro žáky - 25,

12 - prostředky nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy, aj. hodnocení) - 26,

13 - výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi apod.) - 27,

14 - odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura aj.) - 28,

(D) Obrazové komponenty:

- 1 - grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly) - 29,
- 2 - užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu - 30,
- 3 - užití zvláštního písma pro určité části textu - 31,
- 4 - využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj. - 32,

(3) APARÁT ORIENTAČNÍ

(E) Verbální komponenty:

- 1 - obsah učebnice - 33,
- 2 - členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj. - 34,
- 3 - marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj. - 35,
- 4 - rejstřík (věcný, jmenný, smíšený) - 36,

Didaktická vybavenost učebnice se hodnotí dle zastoupení jednotlivých komponent - aparátu prezentace učiva (EI), aparátu řídicího učení (EII) a aparátu orientačního (EIII). Z tohoto hodnocení plyne celková didaktická vybavenost učebnice (E). Zvláštní pozornost při hodnocení je věnována jak verbálním (Ev), tak obrazovým (Eo) komponentám. Postup při posuzování didaktické vybavenosti je následující: počet zastoupených komponent v učebnici vydělíme počtem hodnocených komponent a následnou hodnotu vynásobíme stem. Výslednou jednotkou jsou procenta na stupnici 0-100. Čím více zastoupených komponent učebnice obsahuje, tím je z hlediska didaktické vybavenosti lepším didaktickým prostředkem.

4.1 Metodika hodnocení didaktické vybavenosti vybraných učebnic

Při hodnocení didaktické vybavenosti vybraných učebnic bylo použito metody poměrného zastoupení daných komponent v učebnicích (podrobněji viz. Průcha 1998 a kapitola 5). Na základě toho, které komponenty daných kategorií jsou v učebnici zastoupeny, se vypočítávají koeficienty. Počet zastoupených komponent

z dané kategorie se vynese do čitatele, celkový počet komponent z dané kategorie se dosadí do jmenovatele a výsledek se vynásobí 100, aby výsledná hodnota vyšla v procentech.

Vzorec pro výpočet koeficientu využití aparátu prezentace učiva (EI):

$$\underline{EI} = (zk / n) \times 100$$

Vzorec pro výpočet koeficientu využití aparátu řízení učení (E II):

$$\underline{EII} = (zk / n) \times 100$$

Vzorec pro výpočet koeficientu využití aparátu orientačního (E III):

$$\underline{EIII} = (zk / n) \times 100$$

Vzorec pro výpočet koeficientu využití verbálních komponent (E v):

$$\underline{Ev} = (zk / n) \times 100$$

Vzorec pro výpočet koeficientu využití obrazových komponent (E o):

$$\underline{Eo} = (zk / n) \times 100$$

Vzorec pro výpočet celkového koeficientu didaktické vybavenosti učebnice (E):

$$\underline{E} = (zk / n) \times 100$$

- E = celková vybavenost učebnice
- EI = koeficient využití aparátu prezentace učiva
- EII = koeficient využití aparátu řízení učení
- EIII = koeficient využití aparátu orientačního
- Ev = koeficient využití verbálních komponent
- Eo = koeficient využití obrazových komponent
- zk = zastoupené koeficienty
- n = celkový počet komponent

5. Hodnocení didaktické vybavenosti vybraných učebnic vlastivědy a zeměpisu na základních školách

Vybranými učebnicemi vlastivědy byly:

Člověk a jeho svět – Místo, kde žijeme – učebnice pro 4. a 5. ročník základní školy, nakladatelství Prodos, Olomouc 2008, 97 s.

Vlastivěda 5 - pro 5. ročník základní školy - Nakladatelství SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, Praha 2010, 108 s.

Člověk a jeho svět - Místo, kde žijeme – Nakladatelství České geografické společnosti, s.r.o., Praha 2010, 88 s.

Do souboru hodnocených učebnic zeměpisu byly zařazeny:

Zeměpis Česká republika – učebnice pro základní školu a základní školu praktickou, nakladatelství Parta, Praha 2006, 64 s.

Zeměpis 8 – učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia – nakladatelství Fraus, Plzeň 2006, 128 s.

Zeměpis naší vlasti – učebnice zeměpisu pro základní školy a víceletá gymnázia pro 8. a 9. ročník, nakladatelství České geografické společnosti, s.r.o., Praha 2009, 104 s.

Zeměpis 9 Česká republika - pro základní školy, nakladatelství SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, Praha 2009, 112 s.

5.1 Člověk a jeho svět – Místo, kde žijeme – učebnice pro 4. a 5. ročník ZŠ, Prodos 2008

Autoři: Irena Smolová, Zdeněk Szczyrba

Tab. 1: Didaktická vybavenost učebnice Člověk a jeho svět – Místo, kde žijeme – učebnice pro 4. a 5. ročník ZŠ, Prodos 2008

I. APARÁT PREZENTACE UČIVA		
(A) Verbální komponenty		
Č.	Popis komponentu	Zastoupení
1.	výkladový text prostý	Ano
2.	výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu)	Ano
3.	shrnutí učiva k celému ročníku	Ano
4.	shrnutí učiva k tématům (kapitolám, lekcím)	Ano
5.	shrnutí učiva k předchozímu ročníku	Ano
6.	doplňující texty (dokumentační materiál, citace z pramenů, statistické tabulky)	Ano
7.	poznámky a vysvětlivky	Ano
8.	podtexty k vyobrazením	Ano
9.	slovníčky pojmů, cizích slov aj. s vysvětlením	Ano
(B) Obrazové komponenty		
1.	umělecká ilustrace	Ano
2.	nauková ilustrace (schématické kresby, modely aj.)	Ano
3.	fotografie	Ano
4.	mapy (kartogramy, kartodiagramy, plány), grafy, diagramy aj.	Ano
5.	obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně 1 barvy odlišné od textu)	Ano
II. APARÁT ŘÍDÍCÍ UČENÍ		
(C) Verbální komponenty		
1.	předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky)	Ano
2.	návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele)	Ano
3.	stimulace celková (podněty k zamyšlení, otázky aj. před celkovým učivem)	Ano
4.	stimulace detailní (podněty k zamyšlení, otázky aj. před nebo v lekci)	Ano
5.	odlišení úrovní učiva (základní - rozšiřující, povinné - nepovinné)	Ano
6.	otázky a úkoly za témata, lekcemi	Ano
7.	otázky a úkoly k celému ročníku (opakování)	Ano
8.	otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	Ne
9.	instrukce k úkolům komplexnější povahy (návody k pokusům, pozorování)	Ano
10.	náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva	Ano
11.	explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	Ano
12.	prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy, aj. hodnocení)	Ne
13.	výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi apod.)	Ne
14.	odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura aj.)	Ne
(D) Obrazové komponenty		
1.	grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly)	Ano
2.	užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	Ano
3.	užití zvláštního písma pro určité části textu	Ano
4.	využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	Ano
III. APARÁT ORIENTAČNÍ		
(E) Verbální komponenty		
1.	obsah učebnice	Ano
2.	členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	Ano

3.	marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.	Ano
4.	rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	Ne

Pramen: hodnocená učebnice vlastivědy

Učebnice z hlediska **verbálních komponent aparátu prezentace učiva** obsahuje výkladový text prostý, výkladový text zpřehledněný, shrnutí učiva k celému ročníku, shrnutí učiva k tématům, shrnutí učiva k předchozímu ročníku, doplňující texty, poznámky a vysvětlivky, podtexty k vyobrazením i slovníčky pojmů. Z výše uvedeného vyplývá, že zastoupení verbálních komponent aparátu prezentace učiva je ze statistického hlediska v této učebnici 100,0%.

Další složkou hodnocení učebnice byly **obrazové komponenty aparátu prezentace učiva**, do nichž jsou zahrnovány umělecké ilustrace, naukové ilustrace, fotografie, mapy(kartogramy, plány, kartodiagramy, grafy, diagramy) a obrazová barevná prezentace. Z uvedených komponent obsahuje učebnice umělecké ilustrace, naukové ilustrace, schematické kresby, modely, fotografie, mapy, grafy, diagramy, i obrazovou prezentaci barevnou, z čehož je zřejmé, že zastoupení těchto komponent je 100%.

V hodnotící části **verbálních komponent aparátu řídicího učení** jsou v této učebnici zastoupeny tyto: předmluva ve formě úvodu, návod k práci s učebnicí, stimulace celková, stimulace detailní, odlišení úrovní učiva, otázky a úkoly k celému ročníku, otázky a úkoly za lekce, instrukce k úkolům komplexnější povahy, náměty pro mimoškolní činnost s využitím učiva, explicitní vyjádření cílů učení pro žáky. Naopak v této učebnici nejsou zastoupeny otázky a úkoly k předchozímu ročníku, prostředky anebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy, aj. hodnocení), výsledky úkolů a cvičení, odkazy na jiné zdroje informací. Zastoupení těchto komponent je tedy v učebnici 71,4%.

V sekci **obrazových komponent aparátu řídicího učení** se nachází všechny hodnotící body. Z toho je zřejmé, že zastoupení těchto komponent je v učebnici 100%.

V části **verbálních komponent aparátu orientačního učení** učebnice obsahuje obsah učebnice, členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce, i marginálie. Postrádá pouze rejstřík.

Z výše uvedeného vyplývá následující:

Využití aparátu prezentace učiva **EI**= 14 / 14 . 100 = **100.0%**.

Využití aparátu řídicího učení $E_{II} = 14 / 18 \cdot 100 = \underline{77,8\%}$.

Využití aparátu orientačního $E_{III} = 3 / 4 \cdot 100 = \underline{75,0\%}$.

Využití verbálních komponent $E_v = 22 / 27 \cdot 100 = \underline{81,5\%}$.

Využití obrazových komponent $E_o = 9 / 9 \cdot 100 = \underline{100,0\%}$.

Celkový koeficient didaktické vybavenosti $E = 31 / 36 \cdot 100 = \underline{86,1\%}$.

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice je 86,1%. To znamená, že učebnice je z didaktického hlediska velice kvalitním a vhodným učebním prostředkem pro učitele učící Českou republiku ve 4. a 5. ročníku základních škol.

5.2 Vlastivěda 5 - pro 5.ročník základní školy - Nakladatelství SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, Praha 2010

Autoři: Milana Čechurová, Alena Ježková, Petr Chalupa

Tab. 2: Didaktická vybavenost učebnice Vlastivěda 5 - pro 5.ročník základní školy - Nakladatelství SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, Praha 2010

I. APARÁT PREZENTACE UČIVA		
(A) Verbální komponenty		
Č.	Popis komponentu	Zastoupení
1.	výkladový text prostý	Ano
2.	výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu)	Ano
3.	shrnutí učiva k celému ročníku	Ne
4.	shrnutí učiva k tématům (kapitolám, lekcím)	Ano
5.	shrnutí učiva k předchozímu ročníku	Ne
6.	doplňující texty (dokumentační materiál, citace z pramenů, statistické tabulky)	Ano
7.	poznámky a vysvětlivky	Ano
8.	podtexty k vyobrazením	Ano
9.	slovníčky pojmů, cizích slov aj. s vysvětlením	Ne
(B) Obrazové komponenty		
1.	umělecká ilustrace	Ano
2.	nauková ilustrace (schématické kresby, modely aj.)	Ano
3.	fotografie	Ano
4.	mapy (kartogramy, kartodiagramy, plány), grafy, diagramy aj.	Ano
5.	obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně 1 barvy odlišné od textu)	Ano
II. APARÁT ŘÍDÍCÍ UČENÍ		
(C) Verbální komponenty		

1.	předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky)	Ano
2.	návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele)	Ano
3.	stimulace celková (podněty k zamýšlení, otázky aj. před celkovým učivem)	Ne
4.	stimulace detailní (podněty k zamýšlení, otázky aj. před nebo v lekci)	Ano
5.	odlišení úrovně učiva (základní - rozšiřující, povinné - nepovinné)	Ano
6.	otázky a úkoly za témata, lekcemi	Ano
7.	otázky a úkoly k celému ročníku (opakování)	Ne
8.	otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	Ne
9.	instrukce k úkolům komplexnější povahy (návody k pokusům, pozorování)	Ano
10.	náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva	Ano
11.	explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	Ano
12.	prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy, aj. hodnocení)	Ano
13.	výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi apod.)	Ano
14.	odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura aj.)	Ne
(D) Obrazové komponenty		
1.	grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly)	Ano
2.	užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	Ano
3.	užití zvláštního písma pro určité části textu	Ano
4.	využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	Ano
III. APARÁT ORIENTAČNÍ		
(E) Verbální komponenty		
1.	obsah učebnice	Ano
2.	členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	Ano
3.	marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.	Ano
4.	rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	Ne

Pramen: hodnocená učebnice vlastivědy

Učebnice obsahuje v rámci **verbálních komponent aparátu prezentace učiva** výkladový text prostý, výkladový text zpřehledněný, shrnutí učiva k tématům, doplňující texty, poznámky a vysvětlivky, podtexty k vyobrazením. Neobsahuje shrnutí učiva k celému ročníku, shrnutí učiva k předchozímu ročníku, slovníčky pojmů, cizích slov aj. s vysvětlením. Z výše uvedeného vyplývá, že zastoupení verbálních komponent aparátu prezentace učiva je ze statistického hlediska v této učebnici 66,7%.

Učebnice obsahuje **tyto obrazové komponenty aparátu prezentace učiva**: umělecké ilustrace, fotografie, mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy a obrazová barevná prezentace, naukové ilustrace, z čehož je zřejmé, že zastoupení těchto komponent je 100%.

V hodnotící části **verbálních komponent aparátu řídicího učení** jsou v této učebnici zastoupeny tyto: předmluva, návod k práci s učebnicí, stimulace detailní, odlišení úrovně učiva, otázky a úkoly za témata, lekcemi, instrukce k úkolům komplexnější povahy, náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva, explicitní vyjádření cílů učení pro žáky, prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy, aj. hodnocení), výsledky úkolů a cvičení. Naopak v učebnici chybí stimulace

celková, otázky a úkoly k celému ročníku, otázky a úkoly k předchozímu ročníku, odkazy na jiné zdroje informací. Zastoupení těchto komponent je tedy v učebnici 71,4%.

V sekci **obrazových komponent aparátu řídicího učení** jsou zastoupeny grafické symboly vyznačující určité části textu, užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu a užití zvláštního písma pro určité části textu, využití přední nebo zadní obálky. Z toho je zřejmé, že zastoupení těchto komponent je v učebnici 100%.

V části **verbálních komponent aparátu orientačního** učebnice obsahuje obsah učebnice, členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce, i marginálie. Učebnice postrádá jen rejstřík, což znamená, že zastoupení této sekce je v učebnici 75%.

Z výše uvedeného vyplývá následující:

Využití aparátu prezentace učiva $E_I = (11 / 14) \cdot 100 = \underline{78,6 \%}$.

Využití aparátu řídicího učení $E_{II} = (14 / 18) \cdot 100 = \underline{77,8 \%}$.

Využití aparátu orientačního $E_{III} = (3/4) \cdot 100 = \underline{75,0 \%}$.

Využití verbálních komponent $E_V = (18 / 27) \cdot 100 = \underline{66,7\%}$.

Využití obrazových komponent $E_O = (9 / 9) \cdot 100 = \underline{100,0\%}$.

Celkový koeficient didaktické vybavenosti $E = (27 / 36) \cdot 100 = \underline{75,0\%}$.

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice je 75,0%. To znamená, že tato učebnice je z didaktického hlediska kvalitní a vhodná jak pro žáky 5. třídy, tak pro učitele učící Vlastivědu České republiky pro 5. ročník základních škol.

5.3 Člověk a jeho svět - Místo, kde žijeme – Nakladatelství České geografické společnosti, s.r.o., 2010

Autorka: Alena Matušková

Tab. 3: Didaktická vybavenosti učebnice Člověk a jeho svět - Místo, kde žijeme – Nakladatelství České geografické společnosti, s.r.o., 2010

I. APARÁT PREZENTACE UČIVA		
(A) Verbální komponenty		
Č.	Popis komponentu	Zastoupení
1.	výkladový text prostý	Ano
2.	výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu)	Ano
3.	shrnutí učiva k celému ročníku	Ne
4.	shrnutí učiva k tématům (kapitolám, lekcím)	Ne
5.	shrnutí učiva k předchozímu ročníku	Ne
6.	doplňující texty (dokumentační materiál, citace z pramenů, statistické tabulky)	Ano
7.	poznámky a vysvětlivky	Ano
8.	podtexty k vyobrazením	Ano
9.	slovníčky pojmů, cizích slov aj. s vysvětlením	Ne
(B) Obrazové komponenty		
1.	umělecká ilustrace	Ano
2.	nauková ilustrace (schématické kresby, modely aj.)	Ano
3.	fotografie	Ano
4.	mapy (kartogramy, kartodiagramy, plány), grafy, diagramy aj.	Ano
5.	obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně 1 barvy odlišné od textu)	Ano
II. APARÁT ŘÍDÍCÍ UČENÍ		
(C) Verbální komponenty		
1.	předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky)	Ano
2.	návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele)	Ne
3.	stimulace celková (podněty k zamyšlení, otázky aj. před celkovým učivem)	Ne
4.	stimulace detailní (podněty k zamyšlení, otázky aj. před nebo v lekci)	Ano
5.	odlišení úrovně učiva (základní - rozšiřující, povinné - nepovinné)	Ano
6.	otázky a úkoly za témata, lekcemi	Ano
7.	otázky a úkoly k celému ročníku (opakování)	Ano
8.	otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	Ne
9.	instrukce k úkolům komplexnější povahy (návody k pokusům, pozorování)	Ano
10.	náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva	Ano
11.	explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	Ano
12.	prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy, aj. hodnocení)	Ne
13.	výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi apod.)	Ne
14.	odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura aj.)	Ne
(D) Obrazové komponenty		
1.	grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly)	Ano
2.	užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	Ano
3.	užití zvláštního písma pro určité části textu	Ano
4.	využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	Ano
III. APARÁT ORIENTAČNÍ		
(E) Verbální komponenty		
1.	obsah učebnice	Ano
2.	členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	Ano
3.	marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.	Ne
4.	rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	Ne

Pramen: hodnocená učebnice vlastivědy

Učebnice obsahuje v rámci **verbálních komponent aparátu prezentace učiva** výkladový text prostý, výkladový text zpřehledněný, doplňující texty, poznámky a vysvětlivky, podtexty k vyobrazením. Naopak neobsahuje shrnutí učiva k celému

ročníku, shrnutí učiva k tématům, shrnutí učiva k předchozímu ročníku, slovníčky pojmů, cizích slov aj. s vysvětlením. Z výše uvedeného vyplývá, že zastoupení verbálních komponent aparátu prezentace učiva je ze statistického hlediska v této učebnici 55,6%.

Učebnice obsahuje všechny **obrazové komponenty aparátu prezentace učiva**: umělecká ilustrace, nauková ilustrace, fotografie, mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy, obrazová prezentace barevná.

V hodnotící části **verbálních komponent aparátu řídicího učení** jsou v této učebnici zastoupeny tyto: předmluva, stimulace detailní, odlišení úrovní učiva, otázky a úkoly za témata, lekce, otázky a úkoly k celému ročníku, instrukce k úkolům komplexnější povahy, náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva, explicitní vyjádření cílů učení pro žáky. Naopak v učebnici nejsou zastoupeny: návod k práci s učebnicí, stimulace celková, otázky a úkoly k předchozímu ročníku, prostředky anebo instrukce k sebehodnocení pro žáky, výsledky úkolů a cvičení, odkazy na jiné zdroje informací. Zastoupení těchto komponent je tedy v učebnici 57,1%.

V sekci **obrazových komponent aparátu řídicího učení** jsou zastoupeny grafické symboly vyznačující určité části textu, užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu a užití zvláštního písma pro určité části textu, využití přední nebo zadní obálky pro schémata. Z toho je zřejmé, že zastoupení těchto komponent je v učebnici 100%.

V části **verbálních komponent aparátu orientačního** učebnice obsahuje obsah učebnice, členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce. Učebnice postrádá rejstřík a marginálie, což znamená, že zastoupení této sekce je v učebnici 50%.

Z výše uvedeného vyplývá následující:

Využití aparátu prezentace učiva **E_I** = $(10 / 14) \cdot 100 = \underline{\underline{71,4\%}}$.

Využití aparátu řídicího učení **E_{II}** = $(12 / 18) \cdot 100 = \underline{\underline{66,7\%}}$.

Využití aparátu orientačního **E_{III}** = $(2 / 4) \cdot 100 = \underline{\underline{50,0\%}}$.

Využití verbálních komponent **E_V** = $(15 / 27) \cdot 100 = \underline{\underline{55,6\%}}$.

Využití obrazových komponent $E_o = (9 / 9) \cdot 100 = \underline{100,0\%}$.

Celkový koeficient didaktické vybavenosti $E = (24 / 36) \cdot 100 = \underline{66,7\%}$.

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice je 66,7%. To znamená, že tato učebnice z didaktického hlediska lehce zaostává za učebnicemi předešlými, ale stále je dostačujícím a vhodným učebním prostředkem pro učitele učící Českou republiku ve 4. a 5. ročníku základních škol.

5.4 Komparace vybraných učebnic vlastivědy pro 4. a 5. ročník základních škol podle didaktické vybavenosti

Analýza aparátu prezentace učiva u tří hodnocených učebnic prokázala, že nejvíce komponent aparátu prezentace učiva obsahuje učebnice vydaná nakladatelstvím Prodos; následují učebnice nakladatelství SPN a nakladatelství ČGS (viz. Tab. 4).

Tab. 4: Využití aparátu prezentace učiva

Pořadí	Název učebnice	Počet komponent	Zastoupení v %
1.	Člověk a jeho svět (Prodos)	14	100,0
2.	Vlastivěda 5 (SPN)	11	78,6
3.	Člověk a jeho svět (ČGS)	10	71,4

Pramen: hodnocené učebnice vlastivědy

Aparátu řídicího učení nejvíce využívají učebnice od nakladatelství Prodos a SPN, shodně po 14 komponentách (77,8%). Učebnice České geografické společnosti mírně zaostává s 66,7% a 12 komponentami.

Tab. 5: Využití aparátu řídicího učení

Pořadí	Název učebnice	Počet komponent	Zastoupení v %
1.- 2.	Člověk a jeho svět (Prodos)	14	77,8
1.- 2.	Vlastivěda 5 (SPN)	14	77,8
3.	Člověk a jeho svět (ČGS)	12	66,7

Pramen: hodnocené učebnice vlastivědy

Využití aparátu orientačního v učebnicích nakladatelství Prodos a SPN je 75%, když jsou autory shodně použity 3 ze 4 komponent. U učebnice nakladatelství ČGS jsou užity pouze 2 komponenty (50%).

Tab. 6: Využití orientačního aparátu

Pořadí	Název učebnice	Počet komponent	Zastoupení v %
1.- 2.	Člověk a jeho svět (Prodos)	3	75,0
1.- 2.	Vlastivěda 5 (SPN)	3	75,0
3.	Člověk a jeho svět (ČGS)	2	50,0

Pramen: hodnocené učebnice vlastivědy

Nejvíce verbálních komponent využívá učebnice nakladatelství Prodos – 22, což je 81,5%. Autoři učebnice vydané SPN využili 18 verbálních komponent (66,7%). Opět s nejmenším počtem přichází učebnice od ČGS a to 15 (55,6%).

Tab. 7: Využití verbálních komponent

Pořadí	Název učebnice	Počet komponent	Zastoupení v %
1.	Člověk a jeho svět (Prodos)	22	81,5
2.	Vlastivěda 5 (SPN)	18	66,7
3.	Člověk a jeho svět (ČGS)	15	55,6

Pramen: hodnocené učebnice vlastivědy

U obrazových komponent využili autoři všech tří učebnic maximální možný počet 9, tedy 100%. Výsledek této hodnocené kategorie je celkem pochopitelný vzhledem k tomu, že učebnice jsou určeny pro žáky prvního stupně základních škol, kterým je třeba nabídnout velké množství obrazových forem.

Tab. 8: Využití obrazových komponent

Pořadí	Název učebnice	Počet komponent	Zastoupení v %
1.- 3.	Člověk a jeho svět (Prodos)	9	100,0
1.- 3.	Vlastivěda 5 (SPN)	9	100,0
1.- 3.	Člověk a jeho svět (ČGS)	9	100,0

Pramen: hodnocené učebnice vlastivědy

Z možných 36 komponent je jich nejvíce využito v učebnici nakladatelství Prodos a nejméně v učebnici nakladatelství ČGS (viz. Tab. 9).

Tab. 9: Celkové využití komponent

Pořadí	Název učebnice	Počet komponent	Zastoupení v %
1.	Člověk a jeho svět (Prodos)	31	86,1
2.	Vlastivěda 5 (SPN)	27	75,0
3.	Člověk a jeho svět (ČGS)	24	66,7

Pramen: hodnocené učebnice vlastivědy

5.5 Zeměpis naší vlasti – učebnice zeměpisu pro základní školy a víceletá gymnázia pro 8. a 9. ročník, Nakladatelství České geografické společnosti, s.r.o. Praha 2009

Autoři: Jíří Kastner, Milan Holeček, Libor Krajíček a další

Tab. 10: Didaktická vybavenost učebnice Zeměpis naší vlasti – učebnice zeměpisu pro základní školy a víceletá gymnázia pro 8. a 9. ročník, nakl. České geografické společnosti, s.r.o., Praha 2009

I. APARÁT PREZENTACE UČIVA		
(A) Verbální komponenty		
Č.	Popis komponentu	Zastoupení
1.	výkladový text prostý	Ano
2.	výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu)	Ano
3.	shrnutí učiva k celému ročníku	Ne
4.	shrnutí učiva k tématům (kapitolám, lekcím)	Ano
5.	shrnutí učiva k předchozímu ročníku	Ne
6.	doplňující texty (dokumentační materiál, citace z pramenů, statistické tabulky)	Ano
7.	poznámky a vysvětlivky	Ano
8.	podtexty k vyobrazením	Ano
9.	slovníčky pojmů, cizích slov aj. s vysvětlením	Ne
(B) Obrazové komponenty		
1.	umělecká ilustrace	Ne
2.	nauková ilustrace (schématické kresby, modely aj.)	Ano
3.	fotografie	Ano
4.	mapy (kartogramy, kartodiagramy, plány), grafy, diagramy aj.	Ano
5.	obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně 1 barvy odlišné od textu)	Ano
II. APARÁT ŘÍDÍCÍ UČENÍ		
(C) Verbální komponenty		
1.	předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky)	Ano
2.	návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele)	Ano
3.	stimulace celková (podněty k zamyšlení, otázky aj. před celkovým učivem)	Ne
4.	stimulace detailní (podněty k zamyšlení, otázky aj. před nebo v lekci)	Ne
5.	odlišení úrovně učiva (základní - rozšiřující, povinné - nepovinné)	Ano
6.	otázky a úkoly za témata, lekcemi	Ano
7.	otázky a úkoly k celému ročníku (opakování)	Ano
8.	otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	Ne
9.	instrukce k úkolům komplexnější povahy (návody k pokusům, pozorování)	Ne
10.	náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva	Ne
11.	explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	Ano
12.	prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy, aj. hodnocení)	Ano
13.	výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi apod.)	Ne
14.	odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura aj.)	Ano
(D) Obrazové komponenty		
1.	grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly)	Ne
2.	užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	Ano

3.	užití zvláštního písma pro určité části textu	Ano
4.	využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	Ano
III. APARÁT ORIENTAČNÍ		
(E) Verbální komponenty		
1.	obsah učebnice	Ano
2.	členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	Ano
3.	marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.	Ne
4.	rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	Ne

Pramen: hodnocená učebnice zeměpisu

Učebnice obsahuje v rámci verbálních **komponent aparátu prezentace učiva** výkladový text prostý, výkladový text zpřehledněný, shrnutí učiva k tématům, doplňující texty, poznámky a vysvětlivky, podtexty k vyobrazením. Naopak neobsahuje shrnutí učiva k celému ročníku, shrnutí učiva k předchozímu ročníku a slovníčky pojmů. Z výše uvedeného vyplývá, že zastoupení verbálních komponent aparátu prezentace učiva je ze statistického hlediska v této učebnici 66,7%.

Učebnice obsahuje tyto **obrazové komponenty aparátu prezentace učiva**: naukové ilustrace, fotografie, mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy a obrazové barevné prezentace. Učebnice neobsahuje pouze umělecké ilustrace, z čehož je zřejmé, že učebnice obsahuje 80% těchto komponent.

V hodnotící části **verbálních komponent aparátu řídicího učení** jsou v této učebnici zastoupeny tyto: předmluva, návod k práci s učebnicí, odlišení úrovní učiva, otázky a úkoly za lekcemi, otázky a úkoly k celému ročníku, explicitní vyjádření cílů učení pro žáky, prostředky anebo instrukce k sebehodnocení pro žáky, odkazy na jiné zdroje informací. Naopak, v této učebnici nejsou zastoupeny stimulace celková, stimulace detailní, otázky a úkoly k předchozímu ročníku, instrukce k úkolům komplexnější povahy, náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva, výsledky úkolů a cvičení. V učebnici je obsaženo těchto komponent 57,1%.

Z **obrazových komponent aparátu řídicího učení** se v učebnici nachází užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu, užití zvláštního písma pro určité části textu a využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj. Učebnice postrádá grafické symboly vyznačující určité části textu. Obsaženo je tedy 75% těchto komponent.

V části **verbálních komponent aparátu orientačního** učebnice obsahuje obsah učebnice, členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce. Učebnice

postrádá rejstřík a marginálie, což znamená, že zastoupení této sekce je v učebnici 50%.

Z výše uvedeného vyplývá následující:

Využití aparátu prezentace učiva $E_I = 10 / 14 \cdot 100 = \underline{71,4\%}$.

Využití aparátu řídicího učení $E_{II} = 11 / 18 \cdot 100 = \underline{61,1\%}$.

Využití aparátu orientačního $E_{III} = 2 / 4 \cdot 100 = \underline{50,0\%}$.

Využití verbálních komponent $E_V = 16 / 27 \cdot 100 = \underline{59,3\%}$.

Využití obrazových komponent $E_O = 7 / 9 \cdot 100 = \underline{77,8\%}$.

Celkový koeficient didaktické vybavenosti $E = 23 / 36 \cdot 100 = \underline{63,9\%}$.

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice je 63,9%. Z toho lze usoudit, že učebnice nevyužívá dostatek didaktických komponent i přesto, že je k tomuto dán prostor.

5.6 Zeměpis Česká republika – učebnice pro základní školu a základní školu praktickou, Parta 2006

Autoři: František Kortus a František Teplý

Tab. 11: Didaktická vybavenost učebnice Zeměpis Česká republika – učebnice pro základní školu a základní školu praktickou, Parta 2006

I. APARÁT PREZENTACE UČIVA		
(A) Verbální komponenty		
Č.	Popis komponentu	Zastoupení
1.	výkladový text prostý	Ano
2.	výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu)	Ano
3.	shrnutí učiva k celému ročníku	Ne
4.	shrnutí učiva k tématům (kapitolám, lekcím)	Ne
5.	shrnutí učiva k předchozímu ročníku	Ne
6.	doplňující texty (dokumentační materiál, citace z pramenů, statistické tabulky)	Ano
7.	poznámky a vysvětlivky	Ano
8.	podtexty k vyobrazením	Ano
9.	slovníčky pojmů, cizích slov aj. s vysvětlením	Ano
(B) Obrazové komponenty		
1.	umělecká ilustrace	Ano
2.	nauková ilustrace (schématické kresby, modely aj.)	Ano

3.	fotografie	Ano
4.	mapy (kartogramy, kartodiagramy, plány), grafy, diagramy aj.	Ano
5.	obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně 1 barvy odlišné od textu)	Ano
II. APARÁT ŘÍDÍCÍ UČENÍ		
(C) Verbální komponenty		
1.	předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky)	Ano
2.	návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele)	Ne
3.	stimulace celková (podněty k zamyšlení, otázky aj. před celkovým učivem)	Ne
4.	stimulace detailní (podněty k zamyšlení, otázky aj. před nebo v lekci)	Ne
5.	odlišení úrovně učiva (základní - rozšiřující, povinné - nepovinné)	Ne
6.	otázky a úkoly za témata, lekcemi	Ano
7.	otázky a úkoly k celému ročníku (opakování)	Ne
8.	otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	Ne
9.	instrukce k úkolům komplexnější povahy (návody k pokusům, pozorování)	Ne
10.	náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva	Ano
11.	explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	Ne
12.	prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy, aj. hodnocení)	Ne
13.	výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi apod.)	Ne
14.	odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura aj.)	Ano
(D) Obrazové komponenty		
1.	grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly)	Ano
2.	užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	Ano
3.	užití zvláštního písma pro určité části textu	Ano
4.	využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	Ne
III. APARÁT ORIENTAČNÍ		
(E) Verbální komponenty		
1.	obsah učebnice	Ano
2.	členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	Ano
3.	marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.	Ne
4.	rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	Ne

Pramen: hodnocená učebnice zeměpisu

Učebnice obsahuje z **verbálních komponent aparátu prezentace učiva** výkladový text prostý, výkladový text zřehledněný, doplňující texty, poznámky a vysvětlivky, podtexty k vyobrazením i slovníčky pojmů. Neobsahuje shrnutí učiva k celému ročníku, shrnutí učiva k tématům, shrnutí učiva k předchozímu ročníku. Z výše uvedeného vyplývá, že zastoupení verbálních komponent aparátu prezentace učiva je ze statistického hlediska v této učebnici 66,6%.

Z **obrazových komponent aparátu prezentace učiva**, jsou uvedeny umělecké ilustrace, naukové ilustrace, fotografie, mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy a obrazová barevná prezentace. Z uvedených komponent obsahuje učebnice umělecké ilustrace, naukové ilustrace, schematické kresby, modely, fotografie, mapy, grafy, diagramy, i obrazovou prezentaci barevnou, z čehož je zřejmé, že zastoupení těchto komponent je 100%.

V hodnotící části **verbálních komponent aparátu řídicího učení** jsou v této učebnici zastoupeny tyto: předmluva ve formě úvodu, otázky a úkoly za témata, náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva a odkazy na jiné zdroje informací. V učebnici nejsou zastoupeny stimulace celková, stimulace detailní, odlišení úrovní učiva, návod k práci s učebnicí, otázky a úkoly k celému ročníku, otázky a úkoly k předchozímu ročníku, instrukce k úkolům komplexnější povahy, explicitní vyjádření cílů učení pro žáky, prostředky či instrukce k sebehodnocení pro žáky, výsledky úkolů a cvičení. Zastoupení těchto komponent je tedy v učebnici 35,7%.

V sekci **obrazových komponent aparátu řídicího učení** jsou zastoupeny grafické symboly vyznačující určité části textu, užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu, užití zvláštního písma pro určité části textu. Učebnice nevyužívá předsádky pro schémata, aj. Z toho je zřejmé, že zastoupení těchto komponent je v učebnici 75%.

V části **verbálních komponent aparátu orientačního** učebnice obsahuje obsah a členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce. Učebnice postrádá rejstřík a marginálie, což znamená, že zastoupení této sekce je v učebnici 50%.

Z výše uvedeného vyplývá následující:

Využití aparátu prezentace učiva $\underline{EI} = 11 / 14 \cdot 100 = \underline{78,6\%}$.

Využití aparátu řídicího učení $\underline{EII} = 7 / 18 \cdot 100 = \underline{38,9\%}$.

Využití aparátu orientačního $\underline{EIII} = 2 / 4 \cdot 100 = \underline{50,0\%}$.

Využití verbálních komponent $\underline{Ev} = 12 / 27 \cdot 100 = \underline{44,4\%}$.

Využití obrazových komponent $\underline{Eo} = 8 / 9 \cdot 100 = \underline{88,9\%}$.

Celkový koeficient didaktické vybavenosti $\underline{E} = 20 / 36 \cdot 100 = \underline{55,6\%}$.

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice je 55,6%. To znamená, že tato učebnice je z didaktického hlediska velice slabá, určitě bych ji nedoporučil pro výuku zeměpisu ČR v 8. či 9. třídě základních škol. Tato učebnice je však dosti nepřehledná a až příliš pestrá. Nepřehlednost tkví v tom, že spousta obrázků, mapek či fotografií je neuspořádaně vsazována do jakékoliv části stránek nepravidelností.

Myslím si, že ve věku 14 let už nemusí být kladen až takový důraz na kvantitu obrazových materiálů a takové barevné pestrosti, které jsou v učebnici užity.

5.7 Zeměpis 8 – učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia – Nakladatelství Fraus 2006

Autoři: Milan Jeřábek, Jiří Anděl, Jana Peštová, Jiří Kastner

Tab. 12: didaktické vybavenosti učebnice Zeměpis 8 – učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia – Nakladatelství Fraus 2006

I. APARÁT PREZENTACE UČIVA		
(A) Verbální komponenty		
Č.	Popis komponentu	Zastoupení
1.	výkladový text prostý	Ano
2.	výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu)	Ano
3.	shrnutí učiva k celému ročníku	Ne
4.	shrnutí učiva k tématům (kapitolám, lekcím)	Ano
5.	shrnutí učiva k předchozímu ročníku	Ano
6.	doplňující texty (dokumentační materiál, citace z pramenů, statistické tabulky)	Ano
7.	poznámky a vysvětlivky	Ano
8.	podtexty k vyobrazením	Ano
9.	slovníčky pojmů, cizích slov aj. s vysvětlením	Ne
(B) Obrazové komponenty		
1.	umělecká ilustrace	Ano
2.	nauková ilustrace (schématické kresby, modely aj.)	Ano
3.	fotografie	Ano
4.	mapy (kartogramy, kartodiagramy, plány), grafy, diagramy aj.	Ano
5.	obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně 1 barvy odlišné od textu)	Ano
II. APARÁT ŘÍDICÍ UČENÍ		
(C) Verbální komponenty		
1.	předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky)	Ano
2.	návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele)	Ano
3.	stimulace celková (podněty k zamýšlení, otázky aj. před celkovým učivem)	Ano
4.	stimulace detailní (podněty k zamýšlení, otázky aj. před nebo v lekci)	Ano
5.	odlišení úrovně učiva (základní - rozšiřující, povinné - nepovinné)	Ano
6.	otázky a úkoly za témata, lekcemi	Ano
7.	otázky a úkoly k celému ročníku (opakování)	Ne
8.	otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	Ano
9.	instrukce k úkolům komplexnější povahy (návody k pokusům, pozorování)	Ano
10.	náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva	Ano
11.	explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	Ano
12.	prostředky anebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy, aj. hodnocení)	Ne
13.	výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi apod.)	Ne
14.	odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura aj.)	Ano
(D) Obrazové komponenty		
1.	grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly)	Ano
2.	užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	Ano
3.	užití zvláštního písma pro určité části textu	Ano
4.	využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	Ano

III. APARÁT ORIENTAČNÍ		
(E) Verbální komponenty		
1.	obsah učebnice	Ano
2.	členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	Ano
3.	marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.	Ano
4.	rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	Ano

Pramen: hodnocená učebnice zeměpisu

Učebnice obsahuje v rámci **verbálních komponent aparátu prezentace učiva** výkladový text prostý, výkladový text zpřehledněný, shrnutí učiva k tématům, shrnutí učiva k předchozímu ročníku, doplňující texty, poznámky a vysvětlivky, podtexty k vyobrazením. Naopak neobsahuje shrnutí učiva k celému ročníku a slovníčky pojmů, cizích slov aj. s vysvětlením. Z výše uvedeného vyplývá, že zastoupení verbálních komponent aparátu prezentace učiva je ze statistického hlediska v této učebnici 77,8%.

Učebnice obsahuje tyto **obrazové komponenty aparátu prezentace učiva**: umělecká ilustrace, nauková ilustrace, fotografie, mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy, obrazová prezentace barevná. Učebnice obsahuje tedy veškeré komponenty z této hodnotící sekce, zastoupení je tedy 100%.

V hodnotící části **verbálních komponent aparátu řídicího učení** jsou v této učebnici zastoupeny tyto: předmluva, návod k práci s učebnicí, stimulace celková, stimulace detailní, odlišení úrovní učiva, otázky a úkoly za témata, lekcemi, otázky a úkoly k předchozímu ročníku, instrukce k úkolům komplexnější povahy, náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva, explicitní vyjádření cílů učení pro žáky a odkazy na jiné zdroje informací. V učebnici nejsou zastoupeny: otázky a úkoly k celému ročníku, prostředky anebo instrukce k sebehodnocení pro žáky, výsledky úkolů a cvičení. Podíl obsažených verbálních komponent aparátu řídicího učení je 78,6%.

V sekci **obrazových komponent aparátu řídicího učení** jsou zastoupeny grafické symboly vyznačující určité části textu, užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu a užití zvláštního písma pro určité části textu, využití přední nebo zadní obálky pro schémata. Z toho je zřejmé, že zastoupení těchto komponent je v učebnici 100%.

V části **verbálních komponent aparátu orientačního** učebnice obsahuje obsah učebnice, členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce, marginálie a také rejstřík. Učebnice nepostrádá žádnou z těchto komponent.

Z výše uvedeného vyplývá následující:

Využití aparátu prezentace učiva $E_I = (12 / 14) \cdot 100 = \underline{\underline{85,7\%}}$.

Využití aparátu řídicího učení $E_{II} = (15 / 18) \cdot 100 = \underline{\underline{83,3\%}}$.

Využití aparátu orientačního $E_{III} = (4 / 4) \cdot 100 = \underline{\underline{100,0\%}}$.

Využití verbálních komponent $E_V = (22 / 27) \cdot 100 = \underline{\underline{81,5\%}}$.

Využití obrazových komponent $E_O = (9 / 9) \cdot 100 = \underline{\underline{100,0\%}}$.

Celkový koeficient didaktické vybavenosti $E = (31 / 36) \cdot 100 = \underline{\underline{86,1\%}}$.

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice je 86,1%. To znamená, že učebnice je z didaktického hlediska kvalitním a vhodným učebním prostředkem pro učitele učící Českou republiku v 8. a 9. ročníku základních škol. Je to nejlépe didakticky vybavená učebnice zeměpisu, které byly v práci hodnoceny.

5.8 Zeměpis 9 Česká republika - pro základní školy – Nakladatelství SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, Praha 2009

Autoři: Petr Chalupa, Stanislav Horník, Jaromír Demek

Tab. 13: Didaktická vybavenost učebnice Zeměpis 9 Česká republika - pro základní školy – Nakladatelství SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, Praha 2009

I. APARÁT PREZENTACE UČIVA		
(A) Verbální komponenty		
Č.	Popis komponentu	Zastoupení
1.	výkladový text prostý	Ano
2.	výkladový text zpřehledněný (přehledová schémata, tabulky aj. k výkladu)	Ano
3.	shrnutí učiva k celému ročníku	Ne
4.	shrnutí učiva k tématům (kapitolám, lekcím)	Ano
5.	shrnutí učiva k předchozímu ročníku	Ne
6.	doplňující texty (dokumentační materiál, citace z pramenů, statistické tabulky)	Ano
7.	poznámky a vysvětlivky	Ano
8.	podtexty k vyobrazením	Ano
9.	slovníčky pojmů, cizích slov aj. s vysvětlením	Ano
(B) Obrazové komponenty		
1.	umělecká ilustrace	Ne
2.	nauková ilustrace (schématické kresby, modely aj.)	Ano
3.	fotografie	Ano
4.	mapy(kartogramy, kartodiagramy, plány), grafy, diagramy aj.	Ano

5.	obrazová prezentace barevná (tj. použití nejméně 1 barvy odlišné od textu)	Ano
II. APARÁT ŘÍDÍCÍ UČENÍ		
(C) Verbální komponenty		
1.	předmluva (úvod do předmětu, ročníku pro žáky)	Ano
2.	návod k práci s učebnicí (pro žáky a/nebo učitele)	Ano
3.	stimulace celková (podněty k zamyšlení, otázky aj. před celkovým učivem)	Ne
4.	stimulace detailní (podněty k zamyšlení, otázky aj. před nebo v lekci)	Ano
5.	odlišení úrovní učiva (základní - rozšiřující, povinné - nepovinné)	Ano
6.	otázky a úkoly za témata, lekcemi	Ano
7.	otázky a úkoly k celému ročníku (opakování)	Ne
8.	otázky a úkoly k předchozímu ročníku (opakování)	Ne
9.	instrukce k úkolům komplexnější povahy (návody k pokusům, pozorování)	Ano
10.	náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva	Ano
11.	explicitní vyjádření cílů učení pro žáky	Ano
12.	prostředky a/nebo instrukce k sebehodnocení pro žáky (testy, aj. hodnocení)	Ne
13.	výsledky úkolů a cvičení (správná řešení, správné odpovědi apod.)	Ne
14.	odkazy na jiné zdroje informací (bibliografie, doporučená literatura aj.)	Ne
(D) Obrazové komponenty		
1.	grafické symboly vyznačující určité části textu (poučky, pravidla, úkoly)	Ano
2.	užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu	Ano
3.	užití zvláštního písma pro určité části textu	Ano
4.	využití přední nebo zadní obálky (předsádky) pro schémata, tabulky aj.	Ne
III. APARÁT ORIENTAČNÍ		
(E) Verbální komponenty		
1.	obsah učebnice	Ano
2.	členění učebnice na tematické bloky, kapitoly, lekce aj.	Ano
3.	marginálie, výhmaty, živá záhlaví aj.	Ano
4.	rejstřík (věcný, jmenný, smíšený)	Ano

Pramen: hodnocená učebnice zeměpisu

Učebnice obsahuje v rámci **verbálních komponent aparátu prezentace učiva** výkladový text prostý, výkladový text zpřehledněný, shrnutí učiva k tématům, doplňující texty, poznámky a vysvětlivky, podtexty k vyobrazením, slovníčky pojmů, cizích slov aj. s vysvětlením. Naopak neobsahuje shrnutí učiva k celému ročníku, shrnutí učiva k předchozímu ročníku. Z výše uvedeného vyplývá, že zastoupení verbálních komponent aparátu prezentace učiva je ze statistického hlediska v této učebnici 77,8%.

Učebnice obsahuje tyto **obrazové komponenty aparátu prezentace učiva**: nauková ilustrace, fotografie, mapy, kartogramy, plánky, grafy, diagramy a obrazová prezentace barevná. Neobsahuje však umělecké ilustrace. V učebnici je zastoupeno 80,0% komponent z této hodnotící sekce.

V hodnotící části **verbálních komponent aparátu řídicího učení** jsou v učebnici zastoupeny tyto: předmluva, návod k práci s učebnicí, stimulace detailní, odlišení úrovní učiva, otázky a úkoly za témata, lekcemi, instrukce k úkolům

komplexnější povahy, náměty pro mimoškolní činnosti s využitím učiva, explicitní vyjádření cílů učení pro žáky. V učebnici nejsou zastoupeny: stimulace celková, otázky a úkoly k celému ročníku, otázky a úkoly k předchozímu ročníku, prostředky anebo instrukce k sebehodnocení, výsledky úkolů a cvičení, odkazy na jiné zdroje informací. Podíl obsažených verbálních komponent aparátu řídicího učení je 57,1%.

V sekci **obrazových komponent aparátu řídicího učení** jsou zastoupeny grafické symboly vyznačující určité části textu, užití zvláštního písma pro určité části textu, užití zvláštní barvy pro určité části verbálního textu. Chybí pouze využití přední nebo zadní obálky pro schémata, tabulky aj. Z toho je zřejmé, že zastoupení těchto komponent v učebnici je 75%.

V části **verbálních komponent aparátu orientačního** učebnice obsahuje veškeré komponenty, tudíž zastoupení je 100%.

Z výše uvedeného vyplývá následující:

Využití aparátu prezentace učiva $E_I = (11 / 14) \cdot 100 = \underline{78,6\%}$.

Využití aparátu řídicího učení $E_{II} = (11 / 18) \cdot 100 = \underline{61,1\%}$.

Využití aparátu orientačního $E_{III} = (4 / 4) \cdot 100 = \underline{100,0\%}$.

Využití verbálních komponent $E_V = (19 / 27) \cdot 100 = \underline{70,4\%}$.

Využití obrazových komponent $E_O = (7 / 9) \cdot 100 = \underline{77,8\%}$.

Celkový koeficient didaktické vybavenosti $E = (26 / 36) \cdot 100 = \underline{72,2\%}$.

Celkový koeficient didaktické vybavenosti učebnice je 63,9%. To znamená, že učebnice je z didaktického hlediska konkurenceschopná výše uvedeným učebnicím. Já osobně ji doporučuji jako vhodný učební prostředek pro učitele učící Českou republiku v 8. a 9. ročníku základních škol.

5.9 Komparace vybraných učebnic zeměpisu pro 8. a 9. ročník základních škol podle didaktické vybavenosti

Analýza aparátu prezentace učiva u čtyř hodnocených učebnic prokázala, že nejvíce komponent aparátu prezentace učiva obsahuje učebnice vydaná nakladatelstvím Fraus; následují učebnice nakladatelství Parta, SPN a ČGS (viz. Tab. 14).

Tab. 14: Využití aparátu prezentace učiva

Pořadí	Název učebnice	Počet komponent	Zastoupení v %
1.	Zeměpis 8 (Fraus)	12	85,7
2.- 3.	Zeměpis ČR (Parta)	11	78,6
2.- 3.	Zeměpis 9 (SPN)	11	78,6
4.	Zeměpis naší vlasti (ČGS)	10	71,4

Pramen: hodnocené učebnice zeměpisu

Komponent ze sekce aparátu řídicího učení využívá nejvíce učebnice Zeměpis 8, ve které je jich 15 (83,3%). Učebnice Zeměpis naší vlasti a Zeměpis 9 obsahují 11 komponent, což je 61,1%. Nejméně jich obsahuje učebnice Zeměpis Česká republika a to 7 (38,9%)

Tab. 15: Využití aparátu řídicího učení

Pořadí	Název učebnice	Počet komponent	Zastoupení v %
1.	Zeměpis 8 (Fraus)	15	83,3
2.- 3.	Zeměpis naší vlasti (ČGS)	11	61,1
2.- 3.	Zeměpis 9 (SPN)	11	61,1
4.	Zeměpis ČR (Parta)	7	38,9

Pramen: hodnocené učebnice zeměpisu

Učebnice Zeměpis 8 a Zeměpis 9 obsahují všechny 4 komponenty aparátu orientačního, kdežto učebnice Zeměpis naší vlasti a Zeměpis Česká republika jen polovinu, tedy 2.

Tab. 16: Využití aparátu orientačního

Pořadí	Název učebnice	Počet komponent	Zastoupení v %
1.- 2.	Zeměpis 8 (Fraus)	4	100,0
1.- 2.	Zeměpis 9 (SPN)	4	100,0

3.- 4.	Zeměpis naší vlasti (ČGS)	2	50,0
3.- 4.	Zeměpis ČR (Parta)	2	50,0

Pramen: hodnocené učebnice zeměpisu

Z hlediska poměrného zastoupení verbálních komponent v učebnici je nutno konstatovat, že učebnice Zeměpis 8 jich obsahuje nejvíce – 22 (81,5%). V učebnici Zeměpis 9 Česká republika je zastoupeno těchto komponent 19, což je (70,4%). Nadpoloviční většina komponent, přesněji 16 (59,3%) se nachází v učebnici Zeměpis naší vlasti a méně než polovinu, tedy 12 (44,4%) nalezneme v učebnici Zeměpis Česká republika.

Tab. 17: Využití verbálních komponent

Pořadí	Název učebnice	Počet komponent	Zastoupení v %
1.	Zeměpis 8 (Fraus)	22	81,5
2.	Zeměpis 9 (SPN)	19	70,4
3.	Zeměpis naší vlasti (ČGS)	16	59,3
4.	Zeměpis ČR (Parta)	12	44,4

Pramen: hodnocené učebnice zeměpisu

Z hlediska obrazových komponent má největší zastoupení učebnice Zeměpis 8, která obsahuje všech 9. Učebnice Zeměpis Česká republika jich obsahuje 8 (88,9%), Zeměpis naší vlasti a Zeměpis 9 Česká republika shodně 7 (77,8%).

Tab. 18: Využití obrazových komponent

Pořadí	Název učebnice	Počet komponent	Zastoupení v %
1.	Zeměpis 8 (Fraus)	9	100,0
2.	Zeměpis ČR (Parta)	8	88,9
3.- 4.	Zeměpis naší vlasti (ČGS)	7	77,8
3.- 4.	Zeměpis 9 (SPN)	7	77,8

Pramen: hodnocené učebnice zeměpisu

Už z výše uvedených hodnot je zřejmé, že nejvyšší celkový koeficient didaktické vybavenosti má učebnice Zeměpis 8, a to 86,1%, když obsahuje 31 komponent. Zeměpis 9 má celkově 26 komponent (72,2%), Zeměpis naší vlasti 23 (63,9%) a nejméně jich obsahuje Zeměpis Česká republika, a to přesně 20, což je 55,6%.

Tab. 19: Celkové využití komponent

Pořadí	Název učebnice	Počet komponent	Zastoupení v %
1.	Zeměpis 8 (Fraus)	31	86,1
2.	Zeměpis 9 (SPN)	26	72,2
3.	Zeměpis naší vlasti (ČGS)	23	63,9
4.	Zeměpis ČR (Parta)	20	55,6

Pramen: hodnocené učebnice zeměpisu

Z výsledků srovnání lze jednoznačně konstatovat, že nejvíce didakticky vybavená učebnice z výše uvedených je Zeměpis 8 – učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia – Nakladatelství Fraus, Plzeň 2006, 128 s., autoři: Milan Jeřábek, Jiří Anděl, Jana Peřtová, Jiří Kastner.

6. Průmysl České republiky: stručné hodnocení vývoje

6.1. Období do roku 1989

Průmysl představuje na českém území dlouhodobě významnou součást národního hospodářství a je to právě proměna konkurenceschopnosti průmyslové výroby, což do značné míry ovlivňuje měnící se celkové postavení státu ve světové ekonomice. Vzhledem k faktu, že průmyslová výroba je vždy zasazena do konkrétního území, tak se v souvislosti s jejím vývojem mění i významová pozice jednotlivých regionů, kde byla či je lokalizována. Existovala tak území, která díky síle svého průmyslu patřila v určité době k nejvyspělejší v Evropě, naopak po ztrátě výkonnosti a oslabení konkurenční pozice se potýkala se zásadními rozvojovými problémy (Koutský, 2011).

České země patřily k nejvíce industrializovaným a ekonomicky nejvýkonnějším územím Rakouska-Uherska i celé Evropy. V rámci monarchie zde byly soustředěny dvě třetiny všech průmyslových kapacit, většina výroby cukru, textilního a obuvnického průmyslu. Na začátku 20. století byla vyšší zaměstnanost v průmyslu pouze ve Velké Británii, Belgii a Švýcarsku. Nástup průmyslové revoluce byl přitom na našem území opožděný, její výraznější projevy lze zaznamenat až v druhé polovině 19. století. Ještě k roku 1869 bylo více než 50 % ekonomicky aktivních zaměstnáno v primárním sektoru ekonomiky (zemědělství, lesnictví, rybolov), zatímco v celém sekundárním sektoru (průmysl včetně stavebnictví) to bylo necelých 30 % (Häufler, 1960). Šíření průmyslové revoluce bylo však velice dynamické. Difúzní inovační vlna šla především ze sousedního ekonomicky a technologicky vyspělého Saska, zatímco hlavní město monarchie Vídeň plnila spíše politicko-kulturní funkce, a tak jednoznačně převažoval postup lokalizace průmyslu ze severozápadu na východ. Dalším zdrojem pokroku bylo pruské Slezsko, odkud se průmyslová revoluce rozšířila na Ostravsko. Rychlé zakořenění a úspěšný rozvoj průmyslu byly podmíněny zejména možností navázat na tradici v řemeslné a manufakturní výrobě (zejména výroba textilu a skla v severních Čechách (Purš, 1980, Mareš, 1980)), možností využít zásoby hnědého a černého uhlí (Mostecká pánev, kladenský revír, radnicko-nýřanský revír, ostravsko-karvinský revír, rosicko-oslavanský revír) a kvalitní dopravní dostupností území pomocí železnice a vnitrozemské plavby. Před první světovou válkou počet zaměstnaných v průmyslu

dosahoval skoro 700 tis. pracujících. Z hlediska odvětvového jasně dominoval textilní průmysl.

Po první světové válce vzniklé Československo (r. 1918) patřilo k ekonomicky nejvyspělejším státům Evropy, což určovala zejména výkonnost a technologická vyspělost průmyslové výroby. Zůstaly zde výrobní kapacity vybudované za monarchie, vznikaly nové a mnohé firmy získaly celosvětové renomé (Baťa, Škodovy závody, ČKD, Zbrojovka Brno (Komárek, 1990)). Výrazným rysem průmyslové výroby byl vysoký stupeň internacionalizace. Významné bylo zapojení do mezinárodního obchodu, kdy podniky vstupovaly na trhy v západní Evropě a zároveň využívaly dominantní pozici v bývalé monarchii (trh s cca 60 mil. obyvatel). Nejvýznamnější část zahraničního obchodu byla realizována s Německem (rok 1929 – 23 % vývozu, 39 % dovozu). Dalším aspektem bylo rostoucí zastoupení zahraničního kapitálu v domácí ekonomice (např. skupina Schneider- Creusot ve Škodových závodech, skupina Rotschild ve Vítkovických železárnách (Häufler, 1984) a naopak vstupování českého kapitálu do podniků v jihovýchodní Evropě a na Blízkém východě. Zaměstnanost v průmyslu kontinuálně narůstala až do nástupu hospodářské krize v roce 1929. V našich podmínkách důsledky krize postihly průmysl až v druhé polovině roku 1930. Podrobné sčítání živnostenských závodů z května 1930 ukázalo na nárůst počtu pracujících ve všech odvětvích průmyslu oproti roku 1902. Počet zaměstnaných vrostl na téměř 1,2 mil., z toho na těžbu připadalo 108 tis, na zpracovatelský průmysl 1 074 tis. a na energetický průmysl 10 tis. osob. Největším absolutním přírůstkem zaměstnanců se prezentoval kovoprůmysl (agregace průmyslu hutnického, kovo zpracujícího, strojírenského a elektrotechnického). Nárůst překračoval hranici 150 tis. osob, takže v tomto odvětví bylo zaměstnáno 258 tis. osob, tedy o něco méně než v průmyslu textilním (ten zaměstnával 283 tis. osob). Zaměstnanost se více než zdvojnásobila i v dalších odvětvích zpracovatelského průmyslu (oděvní a kožedělný, dřevozpracující, chemický a také polygrafický průmysl). Zatímco na počátku 20. století byl průmysl, kromě největších městských aglomerací, koncentrován výrazně do území severních Čech, poté se proces industrializace začal zesilovat i na dalších územích dnešní České republiky. Nicméně nadále pokračovala převaha koncentrace průmyslu severně od linie Cheb, Praha, Olomouc, Ostrava (3/5 produkce a 54 % zaměstnaných (Mareš, 1980)). Mezi méně industrializovaná území v té době patřily

především jižní Čechy a oblast Českomoravské vrchoviny. Důležitým mezníkem byl nástup světové hospodářské recese ve 30. letech, která se projevila, díky propojení průmyslu na mezinárodní obchod a finanční trhy, poklesem externí poptávky a vyústila úbytkem výroby i zaměstnanosti. V celém Československu zaznamenala průmyslová výroba mezi roky 1929 a 1933 pokles o 40 %, přičemž nejvíce byl zasažen kovoprůmysl, výroba cukru a porcelánu. Počet nezaměstnaných v českých zemích přesahoval 800 tis. Po roce 1934 nastalo ekonomické oživení, rostla výroba i zaměstnanost, přesto se již výkonové ukazatele ve 30. letech nedostaly na úroveň roku 1929 (Koutský, 2011).

Následovaly Mnichovská dohoda a druhá světová válka, které svým působením a konečnými důsledky zcela narušily kontinuitu vývoje českého průmyslu. Během války byla řada průmyslových kapacit na našem území zabrána ve prospěch plnění německých vojenských a strategických cílů, výroba se zmenšila na polovinu a ke konci války byly mnohé fyzické struktury průmyslu poničeny. Zcela zásadní vliv na další fungování průmyslu pak měl odsun německého obyvatelstva, jež se významným způsobem podílelo na vlastnictví, řízení, výrobě i rozvíjení obchodních vztahů v průmyslové výrobě. Německé obyvatelstvo žilo především v pohraničních oblastech naší země s Německem a toto silně industrializované území muselo být dosídleno obyvatelstvem z jiných regionů České republiky a Slovenska. Většina průmyslových kapacit zde byla obnovena a část jich byla přesunuta. Nárůst průmyslové výroby po válce byl výrazný, ale v roce 1948 po nástupu komunistické vlády byl na krátkou dobu zbrzděn. Průmyslové podniky, jak velké, tak malé, byly během krátké doby znárodněny.

Po roce 1948 prochází průmyslová (resp. celá ekonomická) produkce radikální změnou. Zásadní je odklon od tržně fungující ekonomiky a příklon k centrálně plánovanému národnímu hospodářství se silnými přerozdělovacími mechanismy. Průmysl jako producent materiálních výstupů reprezentuje hlavní odvětví ekonomiky státu. Podstata průmyslové produkce spočívá v extenzivním využívání přírodních surovin (zejména černé a hnědé uhlí) a preferenci těžkého průmyslu (energetika, metalurgie, těžké strojírenství, chemie a stavební materiály). Problémem se stává postupná ztráta konkurenceschopnosti v energetické náročnosti výroby a produktivitě práce, což vede k nutnosti dotovat prakticky veškerá odvětví a výstupy průmyslu (blíže viz Komárek, 1990). Během socialismu rostl počet zaměstnaných v průmyslu

(mezi roky 1948 - 1989 nárůst o 700 tis. z 1,4 mil. na 2,1 mil.). K největšímu nárůstu došlo v 50. letech. Na konci roku 1960 pracovalo v průmyslu 1,85 mil. osob.

O něco nižší počet zaměstnaných na konci roku 1960 uvádí Mareš (1976), který se neopírá o data oficiální statistiky (dnešní ČSÚ), ale vychází z výsledků speciálního šetření o průmyslu realizovaného tehdejší Státní plánovací komisí. Dle tohoto informačního zdroje pracovalo v průmyslu k 31. 12. 1960 pouze 1,67 mil. osob. Co se týká odvětvové struktury, tak odvětvová agregace kovoprůmyslu zahrnovala koncem roku 1960 již téměř 45 % všech zaměstnaných v průmyslu na území dnešní ČR. Oproti roku 1930 poklesla výroba textilního průmyslu, která byla doprovázena také podstatným snížením zaměstnanosti. Podíl textilu na celkové zaměstnanosti v průmyslu během let 1930 - 1960 klesl zhruba ze čtvrtiny (23,8 %) na desetinu (10,9 %). Mezi odvětví s významnějším nárůstem počtu zaměstnaných lze řadit těžbu, chemický průmysl, průmysl oděvní a kožedělný a také průmysl energetický. Vyššími přírůstky zaměstnaných v průmyslu se vyznačovala ještě první polovina 60. let. Do konce roku 1962 se počet zaměstnaných zvýšil na 1,95 mil. a v roce 1966 registruje tehdejší Statistický úřad na území ČR poprvé více než 2 mil. osob zaměstnaných v průmyslu. Tímto datem v podstatě končí první etapa socialistického vývoje průmyslu, kterou lze charakterizovat dynamickým nárůstem počtu pracovníků, a to zejména v odvětvích kovoprůmyslu. Z dílčích odvětví kovoprůmyslu se na nárůstu zaměstnanosti podílelo především hutnictví a těžké strojírenství (Koutský, 2011).

Od poloviny 60. let až do konce roku 1989 počet pracovníků průmyslu vzrostl již jenom o 100 tis. (tzv. druhá etapa socialistického vývoje). První etapa socialistického období se vyznačovala rychlou rekonstrukcí válkou poničených a utlumených výrobních kapacit, prudkým nárůstem průmyslové výroby a zaměstnanosti. K tomuto zásadnímu růstu došlo i přes odsun německého obyvatelstva, které se výrazně podílelo na zaměstnanosti v průmyslu v tradičně průmyslových oblastech českého pohraničí. Dostupné pracovní příležitosti v průmyslu byly tak hlavním stimulačním faktorem pro příchod nového obyvatelstva do vysídlených oblastí. Kromě obnovy pohraničí byla velká pozornost věnována posilování role Ostravska (výstavba Nové Huti v Ostravě-Kunčicích, zvyšování těžby černého uhlí) i pánevních regionů v severozápadních Čechách (Severočeská a Sokolovská pánev). Z méně industrializovaných území byla pozornost zaměřena

především na oblast Českomoravské vysočiny (rozhodnutí vlády o zprůmyslnění tohoto území však bylo přijato již v říjnu 1946). Při hodnocení vývoje průmyslu v letech 1948 – 1989 u nás však nelze opomenout ani mohutnou industrializaci převážně zemědělského Slovenska.

Od druhé poloviny 60. let klesá podíl průmyslu na celkové zaměstnanosti, a to zejména postupným nástupem trendu terciarizace hospodářství, nejprve v největších městech, později i v menších, především městech okresních. V roce 1980 podíl průmyslu na celkové zaměstnanosti konverguje k čtyřicetiprocentní hranici a již o dva roky později pracovalo v terciárním sektoru více osob než v samotném průmyslu. Velice důležitým faktorem ovlivňujícím technologickou úroveň průmyslu jako takového byla reakce centrálně plánovaných ekonomik států sovětského bloku na světovou energetickou krizi v 70. letech. V nejvyspělejších státech světa došlo v souvislosti s růstem cen energií k zásadnímu přehodnocení způsobu průmyslové výroby, tlaku na nové technologie, opuštění energeticky náročných výrob a výrobních kapacit. V českém průmyslu, kde byly tržní mechanismy regulovány, přetrvávala nulová sensitivita výrobních faktorů (zaměstnanost, mzdy, technologie) vůči externí ekonomické situaci. Možnost reagovat na trendy byla omezená i díky organizačnímu uspořádání firem, kdy v ekonomice dominovaly velké firmy se silnou horizontální i vertikální integrací, naopak prakticky neexistovaly nezávislé malé a střední firmy (blíže viz Toušek, Vančura, 1996). Komárek (1990) kriticky zhodnotil pokračující dopředu naplánované investice do zcela nekonkurenceschopných a energeticky neudržitelných výrob i v posledních letech socialismu. Na konci roku 1989 pracovalo v průmyslu více než 2,1 mil. osob, z toho na podniky ústředně (ministerstvy) řízeného průmyslu připadalo 1,85 mil. osob, na výrobní družstva průmyslového charakteru 200 tis. osob a na komunální průmysl (okresní, městské podniky) 50 tis. osob. Počet pracovníků v kovoprůmyslu vymezeném čtyřmi odvětvími (viz výše) překročil hranici 1 mil. a podíl tohoto agregovaného odvětví na celkové zaměstnanosti v průmyslu se blížil polovině (47,3 %). Na rozdíl od 1. etapy vývoje socialistického průmyslu, kdy nárůst zaměstnanosti táhlo především hutnictví a těžké strojírenství, v druhé etapě se zaměstnanost zvyšovala především v lehkém strojírenství a elektrotechnice. Většina odvětví v období let 1960 – 1989 zaznamenala mírný nárůst počtu pracovníků. Mezi odvětví s výrazným nárůstem zaměstnanosti patřila, i díky výstavbě nových tepelných elektráren a jaderné elektrárny v Dukovanech, energetika a dle

oficiálních statistických dat také průmysl skla, keramiky a porcelánu. Pokračoval úbytek pracovníků v textilním průmyslu a v průmyslu stavebních hmot. Mírně se snížil počet zaměstnanců také v papírenském průmyslu (Koutský, 2011). Od druhé poloviny 70. let rostly ukazatele průmyslové výroby zejména v okresech Ostrava-město, Sokolov, Chomutov, Most a Teplice (Kopačka, 1992). Tento nárůst, nekorrespondující se světovými trendy, lze považovat za jeden z faktorů formování Ostravska a Ústecka do podoby starých průmyslových regionů s existencí zastaralých ekonomických a fyzických struktur, technologického vybavení a nekonkurenceschopné výroby (na rozdíl od dalších tradičně industrializovaných území z dob průmyslové revoluce a meziválečného období - nejen Plzeňsko nebo Brněnsko, ale např. i Zlínsko).

6.2 Období po roce 1989

Devadesátá léta v České republice jsou spojena s přechodem od centrálně řízené ekonomiky na ekonomiku tržní. Scénář ekonomické reformy byl dokončen a přijat v září 1990, tedy ještě v období Československé federativní republiky. Celá koncepce reformní strategie vyžadovala komplexní přístup, do jehož rámce byla zahrnuta časová posloupnost širokého spektra opatření zaměřených na cenovou deregulaci, liberalizaci zahraničního obchodu, zavedení vnitřní konvertibility měny a privatizaci. Poprvé po několika desetiletích měly průmyslové, ale i ostatní podniky, možnost sami určovat cenu svých výrobků. Většina cen byla deregulována od počátku roku 1991 a cenová regulace zůstala v té době zachována pouze v monopolizovaných odvětvích. Velmi důležitým reformním krokem bylo rozhodnutí o vnitřní směnitelnosti koruny, které znamenalo významný krok v liberalizaci zahraničního obchodu. Před zavedením vnitřní směnitelnosti koruny byla provedena její výrazná devalvace, která měla za cíl udržení pevného směnného kurzu koruny. Tímto vědomým podhodnocením koruny byla usnadněna změna orientace zahraničního obchodu „z Východu na Západ“ pro širokou škálu výrobků.

Teritoriální reorientace exportu měla silný dopad na strukturu zboží. Pokles vývozu se týkal všech odvětví průmyslu. Největší propad zaznamenal tradiční vývoz strojů včetně elektrotechniky. Ta z dílčích odvětví průmyslu zaostávala technologicky za vyspělými zeměmi asi nejvíce. V roce 1991 poklesl vývoz ve vztahu k netržním

ekonomikám oproti předešlému roku zhruba o polovinu. Toto snížení bylo jen z části kompenzováno růstem obchodní výměny se zeměmi s tržní ekonomikou. Některým podnikům se změna orientace vývozu zdařila. Příčinou jejich vývozních úspěchů byl však především výhodný směnný kurz a také nižší mzdové náklady než ve vyspělých zemích. Po vytvoření základní makroekonomické stability představoval jeden z hlavních bodů reformního programu rozvoj soukromého sektoru ekonomiky na základě rozsáhlého programu privatizace státních podniků a podpory malých a středních podniků (Toušek, Vančura, 1996).

Česká privatizace se stala kombinací navrácení majetku původním vlastníkům a jejich dědicům (restituce), přímého prodeje majetku domácímu a zahraničnímu kapitálu a jeho „rozdávání“ obyvatelstvu prostřednictvím investičních kupónů. Privatizační proces byl rozdělen na dvě části: „malou“ privatizaci, čili privatizaci malých podniků patřících většinou do terciárního sektoru a „velkou“ privatizaci týkající se bývalých státních podniků (zejména průmyslových, v daleko menší míře stavebních, obchodních, finančních a zemědělských). Z hlediska kvality vlastníků byla cesta přímých prodejů bezproblémová u menších firem a provozoven. U velkých podniků tato cesta narážela na potíže, protože noví majitelé spláceli svůj dluh na nákup akcií z výnosu podniků a někdy jej dokonce rovnou vložili do účetnictví zprivatizované firmy. Protože navíc neměli vlastní zdroje, nedostávalo se jim prostředků na další rozvoj a tolik očekávaný „boom“ jejich podniků se nemohl dostavit.

Po ukončení kupónové privatizace na konci roku 1994 dosáhla ČR ve srovnání s ostatními postkomunistickými zeměmi největšího podílu soukromého vlastnictví. Toušek (2003) uvádí, že v té době bylo privatizováno 1719 podniků, které reprezentovaly 70% české průmyslové výroby. Rychlá privatizace však byla rychlá jen v tom smyslu, že byl stát v roli vlastníka nahrazen novými soukromými vlastníky, kterými se staly milióny „kupónových“ akcionářů a investiční privatizační fondy, které neměly často ani schopnosti, ani ambice řídit a restrukturalizovat. Většina kupónových akcionářů své akcie prodala a kontrolní balíky akcií získaly investiční fondy, které (ač byla většina z nich kontrolována transparentními subjekty, převážně existujícími bankami) nevykonávaly svá vlastnická práva efektivně. Nikdo v ekonomice prakticky netlačil na faktickou restrukturalizaci podniků. Fondy se zaměřily na finanční transakce (někdy v neprospěch svých akcionářů), spokojily se

pouze s vágní podnikovou strategií a nepožadovaly dividendový výnos ze svých investic. Velká skupina investičních fondů akcie průmyslových podniků prodala a v nemalé řadě případů investiční společnosti využívaly nedokonalých zákonů k „tunelování“ vlastněných podniků. Část privatizačních fondů dokonce odešla z kapitálového trhu, přičemž akcionáři fondů byli v tomto procesu často poškozováni. Právě tyto skutečnosti byly největší slabinou „české (i slovenské) cesty“ privatizace (Fišer, 2012).

S odstupem času lze konstatovat, že do privatizace v české ekonomice nebyli na počátku transformace v dostatečné míře zapojeni zahraniční strategičtí investoři, obzvláště uvědomíme-li si výchozí nulový podíl soukromého sektoru na tvorbě domácího produktu (na rozdíl od Maďarska a Polska). Hodnocení procesu privatizace v jednotlivých zemích bývají většinou odvozena od kvality rozvoje několika největších zprivatizovaných firem, které se následně staly tahounem růstu celé ekonomiky. Za velkou chybu je snad proto možné považovat neprivatizaci důležitých našich výrobních a exportních podniků přímo do rukou zahraničních investorů. Často citovaný příklad Škody Mladá Boleslav (privatizace německou firmou Volkswagen) nebyl v dostatečné míře následován dalšími makroekonomicky významnými podniky. V první polovině devadesátých let byl v sektoru velkých podniků realizován pouze vstup mezinárodního konsorcia IOL (společnosti Shell, Agip a Conoco) do České rafinérské, vstup Procter and Gamble do Rakovy Rakovník a Philip Morris do české části Československého tabákového průmyslu. Nelze pominout skutečnost, že část realizovaných privatizačních projektů do „českých rukou“ lze považovat přímo za nezdařené. V řadě zprivatizovaných podniků očekávaná restrukturalizace výroby vedoucí ke zvýšení odbytu nenastala, ale naopak podniky z důvodu zadlužení musely být dány do konkurzu, případně byly oddluženy za pomoci státu (Toušek a kol. 2005).

Od počátku devadesátých let do konce roku 1997 dosáhly v ČR přímé zahraniční investice výše 9,2 mld. USD (hranice 2 mld. USD byla překročena pouze v roce 1995), tedy méně než v sousedním Polsku (14,6 mld.) a Maďarsku (15,9 mld.). Do té doby byl postoj české vlády k poskytování zvýhodnění zahraničním investorům poměrně negativistický. Teprve v roce 1998 byl v ČR schválen poměrně rozsáhlý systém investičních pobídek nejen pro zahraniční, ale i tuzemské investory. Systém zahrnoval slevy na daních z příjmu, dotace na vytváření nových pracovních

příležitostí, dotace na školení a rekvalifikace zaměstnanců a dotace obcím na technické vybavení území, investiční pobídky měly významný regionální rozměr, neboť jejich výše závisela na situaci na regionálních trzích práce. Vlivem pobídkového systému byl v ČR od roku 1998 zaznamenán prudký nárůst přímých zahraničních investic, které se významnou měrou podílely na změnách v rozmístění českého průmyslu.

V českém průmyslu ubylo od konce roku 1989 do roku 1999 téměř 700 000 pracovníků, tzn., že jejich počet klesl zhruba o jednu třetinu. Úbytek byl daleko výraznější v první fázi transformace české ekonomiky. V období let 1989 – 1993 se počet zaměstnaných v průmyslu snížil téměř na 450 tis. osob. Poté bylo tempo uvolňování pracovníků z průmyslu pomalejší. V roce 1999 počet osob pracujících v průmyslu v ČR klesl poprvé pod hranici 1,5 mil., oproti roku 1989 se podstatně změnila nejen organizační struktura českého průmyslu, ale také velikostní struktura průmyslových podniků. V období centrálně řízené ekonomiky byla většina průmyslových podniků ústředně řízena jednotlivými průmyslovými ministerstvy.

Ústředně řízený průmysl zaměstnával na konci osmdesátých let 1,75 mil. osob, zbylých více než 350 tis. pracovníků v průmyslu bylo zaměstnáno ve výrobních družstvech a v komunálních průmyslových provozovnách. Mezi největší zaměstnavatele patřily nejen těžební společnosti (např. Ostravsko–karvinské doly zaměstnávaly na 75 tis. pracovníků a Severočeské hnědouhelné doly více než 35 tis. pracovníků), ale také strojírenské a hutnické podniky. Na konci roku 1989 existovalo v ČR 8 strojírenských podniků s 10 tis. a více zaměstnanci. Největším byl koncernový podnik Škoda Plzeň, který zaměstnával 41,5 tis. osob, z toho v samotné Plzni to bylo 33,4 tis. Podle počtu zaměstnanců následoval podnik ČKD Praha (28,9 tis.) a automobilky v pořadí Škoda Mladá Boleslav (17,7 tis.), Tatra Kopřivnice a LIAZ Liberec. Více než 10 tis. zaměstnanců měly také brněnské podniky Zetor (výroba traktorů) a Zbrojovka (především výroba zbraní) a také Transporta se sídlem v Chrudimi. České strojírenství zaměstnávalo na konci roku 1989 téměř 600 tis. osob (Toušek a kol. 2005)

Tab. 20: Zaměstnaní v odvětvích zpracovatelského průmyslu na konci let 1989 a 1999

Odvětví zpracovatelského průmyslu	1989		1999		rozdíl 1999-1989	index změny 1999/1 989*10 0
	počet	%	počet	%		
potravinářský	144 959	2,8	146 551	3,1	1 592	101,1
textilní	155 423	3,0	72 575	1,5	-82 848	46,7
oděvní	55 235	1,1	55 233	1,2	-2	100,0
kožedělný	67 437	1,3	21 990	0,5	-45 447	32,6
dřevozpracující	56 837	1,1	68 487	1,4	11 650	120,5
papírenský	28 865	0,6	20 516	0,4	-8 349	71,1
polygrafický	17 077	0,3	35 902	0,8	18 825	210,2
chemický	118 971	2,3	101 884	2,1	-17 087	85,6
skla a stavebních hmot	123 023	2,3	78 089	1,6	-44 934	63,5
hutnický a kovo­zpracující	250 498	4,8	229 594	4,8	-20 904	91,7
strojírenský	593 573	11,3	239 104	5,0	-354 469	40,3
elektrotechnický	152 072	2,9	149 584	3,1	-2 488	98,4
ostatní zpracovatelský	83 464	1,6	75 312	1,6	-8 152	90,2
Zpracovatelský celkem	1 847 434	35,3	1 294 821	27,2	-552613	70,1
Průmysl celkem	2 114 882	40,4	1 429 508	30,0	-685 374	67,6
Hospodářství celkem	5 236 908	100,0	4 768 338	100,0	-468 570	91,1

Pramen: ČSÚ (1990); Toušek, Tonev (2002)

Podle počtu pracujících druhým nejvýznamnějším odvětvím zpracovatelského průmyslu v roce 1989 (viz tab. č.20) byla agregace hutnického a kovo­zpracujícího průmyslu. Ve VŽKG Ostrava pracovalo 37,6 tis. osob, v NHKG Ostrava 23,6 tis., v Poldi Kladno 19,0 tis. a v Železárnách Třinec 18,5 tis. Následoval textilní průmysl, ale žádný podnik tohoto odvětví nezaměstnával více než 10 tis. osob. V deseti největších textilkách obvykle lokalizovaných ve více obcích se počet pracovníků pohyboval v rozmezí 4 - 8 tis. V ostatních průmyslových odvětvích existovaly ještě tři další průmyslové podniky s více než 10 tis. zaměstnanci. Konkrétně se jednalo o kožedělný podnik SVIT Zlín (20,1 tis. pracovníků), elektrotechnickou firmu Tesla Rožnov pod Radhoštěm (12,3 tis.) a Chemické závody v Litvínově (11,4 tis.).

Redukce počtu pracovníků v řadě průmyslových společností, jejich atomizace v rámci privatizačního procesu, případně zánik některých velkých subjektů byly příčinou úbytku počtu podniků zpracovatelského průmyslu s více než 10 tisíci zaměstnanci. Zatímco na konci roku 1989 bylo takovýchto podniků patnáct, o 10 let později již jenom tři – konkrétně se jednalo o akciovou společnost Škoda Auto, která

v Mladé Boleslavi, Kvasinách a Vrchlabí zaměstnávala 19,9 tis. osob (tedy více než v roce 1989) a ostravské společnosti Nová huť (nástupce NHKG) s 13,4 tis. a Vítkovice (nástupce VŽKG) s 13,1tis, pracovníky. Podle počtu pracovníků následovala skupina chemických firem patřících do uskupení Aliachem (8,1 tis.) složeného z výrobních závodů Synthesia Pardubice, Fatra Napajedla, Technoplast Chropyně, Moravské chemické závody Ostrava a FSG Zlín. Více než 5 tis. zaměstnanců pracovalo také v hutnických společnostech Třinecké železářny (8 tis.) a ŽDB Bohumín (5,6 tis.) a v oděvní firmě OP Prostějov (také 5,6 tis.). Mimo zpracovatelský průmysl patřily mezi největší zaměstnavatele společnosti zabývající se těžbou uhlí. V akciové společnosti OKD pracovalo na konci roku 1989 více než 22 tis., v Mostecké uhelné 8,5 tis., v Sokolovské uhelné 6,5 tis. a v Severočeských dolech 6 tis. osob. K největšímu úbytku pracovníků ze tří základních odvětví průmyslu došlo v období 1989 – 1999 právě v těžbě nerostných surovin. Ještě na konci roku 1989 těžba vázala téměř 200 tis. osob (197,1 tis.), ale o 10 let později to bylo jen 64,6 tis. osob (necelá třetina). Výrazný pokles pracovníků především v uhelných společnostech byl jednou z příčin nárůstu nezaměstnanosti ve strukturálně postižených regionech, jako jsou Ostravsko a severní Čechy. V dalším základním odvětví průmyslu, a to výrobě a rozvodu elektřiny, plynu a vody se počet zaměstnanců v letech 1989 – 1999 prakticky nezměnil (pokles ze 77,6 tis. na 77,3 tis.) Rozhodující absolutní pokles počtu zaměstnanců v průmyslu připadal na zpracovatelský průmysl (viz tab. č. 20).

V tabulce je evidován úbytek více než 350 tis. zaměstnanců v českém strojírenství. Ten ve skutečnosti nebyl zdaleka tak vysoký, neboť původní „velké strojírenské kolosy“ měly v rámci své organizační struktury energetické, hutní a kovozpracující provozy nebo obslužní jednotky (např. strážní služba, podniková jídelna apod.) a všichni jejich zaměstnanci byli řazeni do strojírenského průmyslu. Před privatizací, ale i později, část provozů se osamostatnila a zaměstnanci původně řazeni do strojírenství již v roce 1999 byli naší statistikou zahrnuti do jiných odvětví (dle hlavní činnosti nově vzniklých subjektů). Odhady odborníků hovoří, že z pohledu roku 1999 pracovalo ve vlastním strojírenství na konci osmdesátých let zhruba o 100 tis. pracovníků méně, než udával Český statistický úřad. I tak však měřeno absolutním počtem došlo v devadesátých letech k největšímu úbytku pracovníků ve strojírenském průmyslu. Z dalších odvětví zpracovatelského průmyslu následovaly průmysl textilní (úbytek 82,8 tis. pracovníků), průmysl kožedělný (45,4 tis.) a průmysl

skla a stavebních hmot (44,9 tis.). U agregace hutnického a kovo zpracujícího průmyslu je v tab. č. 20 uveden pokles ve výši 20,9 tis. zaměstnaných, ale ve skutečnosti tento úbytek byl podstatně vyšší a dosahoval zhruba 75 tis. osob. V roce 1999 do této agregace byli již zahrnuti pracovníci, kteří v roce 1989 byli započítáváni do průmyslu strojírenského.

Analýza relativního úbytku zaměstnanců v odvětvích zpracovatelského průmyslu prokázala, že největší pokles zaznamenal průmysl kožedělný, ve kterém na konci roku 1999 pracovala necelá třetina zaměstnaných ve srovnání s rokem 1989. Dle dat ČSÚ druhý největší relativní úbytek byl zaznamenán ve strojírenství (zhruba šedesátiprocentní úbytek), ve skutečnosti však o něco vyšší pokles vykázal průmysl textilní. V něm poklesl, podobně jako v průmyslu strojírenském, počet pracovníků na méně než polovinu. Poměrně vysokým úbytkem pracovníků se prezentovala i odvětví průmyslu skla a stavebních hmot a papírenského průmyslu.

Existovala však také odvětví, ve kterých došlo k nárůstu počtu zaměstnanců. V polygrafickém průmyslu se jednalo o 18,8 tis. zaměstnanců, takže toto odvětví vzrostlo počtem zaměstnanců během devadesátých let více než dvakrát. Data ČSÚ hovoří též o významném nárůstu počtu pracovníků v dřevozpracujícím průmyslu (o 11,7 tis.). V tomto případě šlo však o nárůst pouze ve statistickém smyslu, ale ve skutečnosti i toto odvětví se vyznačovalo poklesem počtu pracovníků, i když pouze mírným. Přírůstek počtu zaměstnaných uvedený v tab. č. 20 byl způsoben vydělením řady pilařských provozů ze společnosti Lesy ČR. V roce 1989 jejich zaměstnanci byli ČSÚ evidováni v primárním sektoru ekonomiky (odvětví lesnictví), ale v roce 1999 již v sekundárním sektoru (odvětví dřevozpracující průmysl). Posledním odvětvím zpracovatelského průmyslu, které zaznamenalo v devadesátých letech nárůst počtu zaměstnanců, bylo potravinářství.

Jak ukazují data uvedená v tabulce č. 20, ubylo během deseti let ve zpracovatelském průmyslu 552,6 tis. pracovníků (zhruba 30 % původního stavu na konci roku 1989). Vezmeme-li v potaz i odvětví těžby nerostných surovin a odvětví výroby a rozvodu elektrické energie, plynu a vody, tak český průmysl jako celek ztratil za toto období výše zmiňovaných téměř 700 tis. pracovníků (685,4 tis., tj. 32,4% oproti stavu na konci roku 1989).

Druhé desetiletí transformace české ekonomiky se již nevyznačovalo úbytkem pracovníků v průmyslu. Počet osob zaměstnaných v průmyslu od počátku roku 2000

do konce roku 2008 dokonce vzrostl díky přímým zahraničním investicím o 130 tis. Zahraniční investice se týkaly především strojírenského a elektrotechnického průmyslu. Investice byly spojovány s výrobou automobilů, na rozdíl od 90. let, kdy zahraniční investice směřovaly z velké části do průmyslu potravinářského a průmyslu stavebních hmot. V posledním čtvrtletí roku 2008 zasáhla většinu ekonomik světa, naši nevyjímaje, globální ekonomická krize. Ta se ve svém důsledku promítla do nárůstu nezaměstnanosti. Zpočátku byli uvolňováni především pracovníci v automobilovém průmyslu, ale později i v jiných odvětvích zpracovatelského průmyslu.

S poklesem poptávky a následně i výroby byl s nástupem krize ve světě spojován zejména automobilový průmysl. Také v České republice došlo k propouštění zaměstnaných v těch ekonomických subjektech, jejichž zakázky se dotýkaly právě výroby automobilů. Avšak u nás automobilky jako celek vykázaly v roce 2009 rekordní počet vyrobených aut, což bylo dáno efektem státních dotací na nákup nových automobilů v sousedních zemích (tzv. šrotovné) a také spuštěním výroby v nošovickém závodě korejské automobilky Hyundai. Pokles výroby u finálních výrobců jako jsou Škoda Auto a TPCA byl minimální. Větší pokles zaměstnanosti byl zaznamenán spíše u jejich subdodavatelů, a to i mimo strojírenskou výrobu. Kromě strojírenství zaznamenala propady ve výrobě v roce 2009 také další odvětví zpracovatelského průmyslu (průmysl chemický – zejména plastikářství, průmysl sklářský, hutnický, kovo zpracující a elektrotechnický). Krize však zasáhla i některá další odvětví zpracovatelského průmyslu, jejichž produkce až tak nesouvisela s výrobou automobilů. Šlo především o průmysl textilní, oděvní, kožedělný, nábytkářský a poněkud překvapivě i o výrobu nápojů. Někteří významní zaměstnavatelé byli nuceni v průběhu krizového období prakticky zcela ukončit výrobu a propustit své zaměstnance. Jednalo se například o oděvní jedničku v České republice OP Prostějov a sklářské firmy Sklo Bohemia Světlá nad Sázavou a Crystalex Nový Bor.

Od poloviny roku 2008 do poloviny roku 2010 klesl počet zaměstnanců v celém průmyslu o více než 200 tis. (z 1 556,5 tis. na 1 362,0 tis.). Nejvyšším relativním poklesem zaměstnanosti se prezentovala výroba textilií (pokles o 30,4%) a oděvů (pokles o 31%). K poklesu počtu zaměstnanců však došlo ve všech odvětvích nejen zpracovatelského průmyslu, ale celého průmyslu (včetně těžby nerostných

surovin i výroby a rozvodů energií a vody). Samotná výroba během dvou let (polovina 2008 až polovina 2010) poklesla nejvíce v kožedělném průmyslu (o 32,3%), na druhé straně existovala odvětví s nárůstem výroby. Kromě těžby nerostných surovin (nárůst o 13%) se jednalo o výrobu motorových vozidel a výrobu ostatních dopravních prostředků a také o výrobu počítačů a elektroniky. K nárůstu výroby u většiny odvětví došlo až v druhé polovině roku 2010. Nárůst výroby byl doprovázen i vyšší potřebou pracovníků, takže počet zaměstnaných v průmyslu zaznamenaný posledním sčítáním lidu v roce 2011 se přiblížil stavu z konce roku 1999 (viz. Tab. č. 21).

V období po roce 1999 až do konce roku 2010 došlo k dalšímu úbytku pracovníků zaměstnaných v důlních společnostech. Ke konci roku 2010 Ostravsko-karvinské doly již zaměstnávaly pouze 13,1 tis. osob, v Sokolovské uhelné pracovalo 4,6 tis. osob, v Severočeských dolech (součást skupiny ČEZ) 3,5 tis. osob a v těžebních společnostech skupiny Czech Coal (dříve Mostecká uhelná) Litvínovská uhelná, Vršanská uhelná a hlubinném dole Centrum nebylo zaměstnáno ani 2,5 tis. osob. Ze subjektů zabývajících se těžbou nerostných surovin patří mezi významnější zaměstnavatele i nástupce Československého uranového průmyslu akciová společnost Diamo se sídlem ve Stráži pod Ralskem (2,9 tis. pracovníků).

Tab. 21: Zaměstnaní v odvětvích zpracovatelského průmyslu na konci roku 1999 a k 26. 3. 2011

Odvětví zpracovatelského průmyslu	1999		2011		rozdíl 2011-1999	index změny 2011/1999*100
	počet	%	počet	%		
potravinářský	146 551	3,1	131 090	2,6	-15 461	89,5
textilní	72 575	1,5	40 118	0,8	-32 457	55,3
oděvní	55 233	1,2	18 670	0,4	-36 563	33,8
kožedělný	21 990	0,5	6 387	0,1	-15 603	29,0
dřevozpracující	68 487	1,4	40 242	0,8	-28 245	58,8
papírenský	20 516	0,4	15 753	0,3	-4 763	76,8
polygrafický	35 902	0,8	25 519	0,5	-10 383	71,1
chemický	101 884	2,1	124 175	2,5	22 291	121,9
skla a stavebních hmot	78 089	1,6	53 867	1,1	-24 222	69,0
hutnický a kovozařský	229 594	4,8	224 564	4,5	-5 030	97,8
strojírenský	239 104	5,0	366 437	7,3	127 333	153,3
elektrotechnický	149 584	3,1	172 732	3,4	23 148	115,5
ostatní zpracovatelský	75 312	1,6	72 772	1,4	-2 540	96,6
Zpracovatelský celkem	1 294 821	27,2	1 292 326	25,6	-2 495	99,8
Průmysl celkem	1 429 508	30,0	1 412 756	28,0	-16 752	98,8
Hospodářství celkem	4 768 338	100,0	5 040 366	100,0	272 028	105,7

Jak ukazuje Tab. č. 21 počet pracovníků ve zpracovatelském průmyslu klesl v období 1999 – 2011 o pouhých 2,5 tis. Nárůstem se prezentovala především tři odvětví těsně spojená s výrobou automobilů, a to průmysl strojírenský, chemický (gumárenský a plastikářský) a elektrotechnický. Výrobu a zaměstnanost ovlivňovaly zejména přímé zahraniční investice. V roce 2010 bylo poprvé u nás vyrobeno více než 1 mil. osobních automobilů. Česká republika se tak zařadila v tomto ukazateli na 14. místo ve světě; počtem vyrobených automobilů na 1000 obyvatel se zařadila na 2. místo po Slovinsku. V roce 2011 se počet vyrobených vozidel přiblížil hranici 1,2 mil. Na tomto historickém rekordu se podílela Škoda Auto 673,1 tis. vozy, TPCA Czech 270,7 tis. vozy a nošovický Hyundai Motor Manufacturing Czech (HMMC) 251,1tis. vozy. Uvedené tři společnosti patří mezi velké zaměstnavatele zpracovatelského průmyslu. Škoda Auto je zaměstnavatelem největším; na konci roku 2010 ve společnosti pracovalo téměř 25 tis. osob. K tomuto datu TPCA zaměstnávala 3,9 tis. osob a HMMC 2,4 tis. osob.

Nejvýznamnějším investorem do výroby aut a automobilových komponent v ČR a také do elektrotechniky jsou firmy se sídlem v sousedním Německu. Mezi největšími průmyslovými producenty se nachází firma Škoda Auto vlastněná koncernem Volkswagen Group, uskupení Continental, Bosch Group ČR a Siemens Group ČR. Škoda Auto není jenom největším průmyslovým subjektem podle počtu zaměstnanců v ČR, ale také podle výše tržeb i exportu. V roce 2011 tržby činily 220 mld. Kč a automobilka se podílela téměř 10 % na celém českém exportu. Společnost Continental v České republice působí v závodech v Adršpachu, Brandýse nad Labem, Jičíně a Trutnově (výroba automobilových součástí), Frenštátě pod Radhoštěm (automobilové systémy) a Otrokovicích (pneumatiky) a zaměstnává téměř 13 tis. zaměstnanců. Tržby společnosti v České republice v roce 2011 dosahovaly téměř 110 mld. Kč. Roční tržby uskupení Bosch byly nižší, překročily však v roce 2011 hranici 30 mld. Kč. Bosch zaměstnává v ČR ve třech městech (Jihlava, České Budějovice a Brno) 8,2 tis. osob, nejvíce, a to 5,2 tis. ve firmě Bosch Diesel Jihlava. Jihlavská firma je čtvrtým největším zaměstnavatelem zpracovatelského průmyslu ČR. Skupinu Siemens v ČR tvoří více než 20 společností, které dohromady zaměstnávají 11 tis. osob a tržby celého uskupení se v roce 2011 přiblížily hranici 30 mld. Kč. Ve výrobě působí sedm společností s 9 tis.

pracovníky (Mohelnice, Frenštát pod Radhoštěm, Drásov, Trutnov, Vrchlabí, Letohrad a Brno).

Mezi největší firmy zpracovatelského průmyslu dle velikosti výroby patří kromě výše uvedených také společnosti Foxconn CZ (tržby v roce 2011 překročily 110 mld. Kč), Unipetrol (tržby 86 mld. Kč) a Panasonic AVC Networks Czech (tržby 43 mld. Kč). Zatímco v případě Unipetrolu jde o starší společnost (výroba v Záluží u Litvínova zahájena v roce 1942), která byla privatizována, tak obě zbývající společnosti vznikly až v období po roce 1989. Unipetrol je vedoucí skupinou v oblasti zpracování ropy a petrochemie v České republice a je jedním z hlavních „hráčů“ ve střední a východní Evropě. V roce 2005 se stal součástí největší rafinérské a petrochemické skupiny ve střední Evropě – polské PKN Orlen. Japonská společnost Panasonic se sídlem v Osace vyrobila první televizory v Plzni v dubnu roku 1997. Produkce vakuových televizorů byla zde ukončena v roce 2006, ale již v roce 2004 byly vyrobeny první ploché televizory (LCD a plazmové). Od roku 2010 plzeňský závod produkuje také televizory 3D. Společnost FOXCONN CZ byla založena 18. května 2000 jako regionální výrobní centrála skupiny Foxconn v Evropě. Foxconn je registrovaná obchodní značka Tchaj-wanské společnosti Hon Hai Precision Industry Co., Ltd. Tato společnost je uznávaným globálním leaderem v poskytování kompletních řešení v oblasti IT a produkci spotřební elektroniky až po výrobu součástek pro komunikační a elektronická zařízení. Vyrábí všechny součásti osobního počítače s výjimkou čipů. Jeho zákazníky jsou renomované společnosti světového významu. Prostory pro výrobu počítačů v ČR se nachází v Pardubicích a v Kutné Hoře. Výroba počítačů byla v Pardubicích zahájena v roce 2000 v bývalé Tesle, o rok později se výroba rozšířila do nově postaveného závodu. V Kutné Hoře byl nový závod postaven až v roce 2008.

Do skupiny průmyslových podniků s největším počtem zaměstnanců patří kromě firem Škoda Auto a Bosch Diesel také dvě hutnické akciové společnosti, a to Třinecké železářny (6,1 tis. pracovníků) a ArcelorMittal Ostrava (6,0 tis. pracovníků). Do Nové Huti v Ostravě kapitálově vstoupil indický podnikatel Lakshmi Mittal v roce 2003. Vlastní i další přidružené provozy v Karviné a Frýdku-Místku. Dále již žádný subjekt podnikající ve zpracovatelském průmyslu nezaměstnával na konci roku 2010 5 tis. a více pracovníků. Nejvíce této hranici se přiblížila elektrotechnická společnost

AVX Lanškroun, s pobočkou v Uherském Hradišti, Johnson Controls automobilové součástky Česká Lípa, TPCA Kolín a Barum Continental Otrokovice.

Mimo zpracovatelský průmysl za velkého zaměstnavatele je nutno považovat i skupinu ČEZ, která v roce 2011 zaměstnávala 31,4 tis. osob, z toho 20,5 tis. v České republice. Více než 10 tis. zaměstnanců pracuje v dalších 13 zemích Evropy.

V období let 1999 – 2011 prošel, podobně jako v letech 1989 – 1999, největší redukcí zaměstnanců kožedělný průmysl. V období posledního sčítání v tomto odvětví zpracovatelského průmyslu již nepracovala ani desetina osob (6 387) z původního počtu na konci roku 1989 (67 437). Na rozdíl od devadesátých let došlo na počátku tohoto století k útlumu výroby našeho oděvního průmyslu. Největší výrobci jako OP Prostějov, Kras Brno a Otavan Třeboň zastavili výrobu, takže v březnu 2011 v oděvním průmyslu bylo zaměstnáno již jenom necelých 19 tis. Textilní průmysl v té době zaměstnával 40 tis. osob, což byla čtvrtina z počtu, které toto odvětví průmyslu vázalo na konci roku 1989. Za významný pokles zaměstnanosti v posledním období lze považovat i úbytek téměř 30 tis. pracovníků v dřevozpracujícím průmyslu, který se promítl do snížení zaměstnanosti v navazujících odvětvích zpracovatelského průmyslu (papírenství, polygrafie, výroba nábytku). Za zvláště negativní signál pro naše hospodářství lze považovat i pokles počtu zaměstnaných v potravinářském průmyslu. Import potravin ze zahraničí roste dramaticky, zvláště ve srovnání s ekonomikami sousedních zemí.

7. Metodika hodnocení učebnic vlastivědy a zeměpisu z hlediska pojmů o českém průmyslu

Z analyzovaných učebnic byly vypsaný všechny pojmy o průmyslu, které bylo možné přiřadit k jednotlivým krajům ČR a poté byly tyto pojmy dosazeny do „Tabulky pojmů o průmyslu ČR v hodnocené učebnici vlastivědy“ a „Tabulky pojmů o průmyslu ČR v hodnocené učebnici zeměpisu pro 8. a 9. ročník ZŠ a víceletá gymnázia“, které respektovaly nové krajské zřízení (zákon č. 129/200 Sb. – Zákon o krajích). Pojmy byly dále rozděleny do tří kategorií následovně: 1. suroviny, těžba, 2. průmyslová odvětví, 3. průmyslové subjekty, výrobky a jiné skutečnosti. Poté byla z tabulek pojmů tří hodnocených učebnic vlastivědy vytvořena pouze jedna tabulka, která zahrnovala pojmy o průmyslu vyskytující se ve všech třech hodnocených učebnicích vlastivědy. To samé bylo provedeno u tabulek hodnotících 4 učebnice zeměpisu. Vznikly tak dvě základní tabulky, a to tabulka pojmů o průmyslu ČR v učebnicích vlastivědy a tabulka pojmů o průmyslu ČR v učebnicích zeměpisu.

Tab. 22: Pojmy o průmyslu ČR v učebnicích vlastivědy

Kraje ČR	Pojmy
Hlavní město Praha	Průmyslová odvětví: strojírenství, elektrotechnika, potravinářský průmysl, polygrafický průmysl Podniky, výrobky a jiné: sídlo průmyslových podniků, pivovar Staropramen, výroba knih, časopisů, map a tiskopisů
Středočeský kraj	Suroviny, těžba: v minulosti těžba černého uhlí, ložiska vápenců v Českém krasu Průmyslová odvětví: v minulosti hutnictví, automobilový průmysl Podniky, výrobky a jiné: Škoda Auto (v Mladé Boleslavi - výroba aut), Václav Laurin a Václav Klement
Jihočeský kraj	Suroviny, těžba: v minulosti těžba stříbra Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, potravinářský průmysl, energetický průmysl Podniky, výrobky a jiné: jaderná elektrárna Temelín, vodní elektrárny na Lipně a Orlíku, cukrovarnictví, výroba cukru v Dačicích, vaření piva, pivovar Budvar
Plzeňský kraj	Suroviny, těžba: bohaté zásoby nerostných surovin, těžba dřeva, těžba kaolinu Průmyslová odvětví: zpracovatelský průmysl, strojírenský průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné: významné průmyslové podniky, strojírna Škoda (Škodovy závody v Plzni), pivovar Prazdroj, keramické dlaždice, výroba zápalek, SOLO Sušice, chodské koláče
Karlovarský kraj	Suroviny, těžba: těžba hnědého uhlí na Sokolovsku, (ložiska hnědého uhlí v podkrušnohorské - Sokolovské pánvi), minerální prameny, kaolin, těžba stříbra Průmyslová odvětví: chemický průmysl Podniky, výrobky a jiné: výroba elektřiny v tepelných elektrárnách v Tisové a Vřesové, výroba porcelánu v Horním Slavkově, Klášterci nad Ohří, Březové a Karlových Varech, Moser, ražba mincí v Jáchymově – tovary, Mattoni, Korunní, Becher (Becherovka), karlovarské lázeňské

	oplatky
Ústecký kraj	Suroviny, těžba: těžba hnědého uhlí na Mostecku Průmyslová odvětví: výroba elektrické energie, chemický průmysl, pivovarnictví Podniky, výrobky a jiné: tepelné elektrárny, chemické továrny (Litvínov, Ústí n. Labem)
Liberecký kraj	Průmyslová odvětví: v minulosti textilní a sklářský průmysl, nyní automobilový průmysl Podniky, výrobky a jiné: sklářská výroba (Harrachov, Nový Bor), výroba bižuterie (Jablonec nad Nisou)
Královéhradecký kraj	Průmyslová odvětví: textilní průmysl, strojírenský průmysl Podniky, výrobky a jiné: výroba klavírů Petrof (Hradec Králové), výroba krajek ve Vamberku
Pardubický kraj	Průmyslová odvětví: chemický průmysl (Pardubice), elektrotechnický průmysl, strojírenský průmysl Podniky, výrobky a jiné: středisko textilního průmyslu - Ústí nad Orlicí, výroba perníku (pardubický perník)
Kraj Vysočina	Suroviny, těžba: ložiska stříbra Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, elektrotechnický průmysl, textilní výroba Podniky, výrobky a jiné: jaderná elektrárna Dukovany, železárně a strojírně ve Žďáru nad Sázavou
Jihomoravský kraj	Suroviny, těžba: ložiska vápenců v Moravském krasu Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl (v okolí Brna), v minulosti textilní průmysl (Brno), potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné: moravské víno (vinařská oblast), dlouholetá strojírenská tradice v Brně
Olomoucký kraj	Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, chemický průmysl, oděvní průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné: výroba ručního papíru ve Velkých Losinách, elektrotechnické podniky, potravinářské podniky (cukrovary, pivovary, konzervárny, pekárny), Olma Olomouc (mléko, mléčné výrobky), výroba čokolády v Olomouci, olomoucké tvarůžky v Lošticích
Zlínský kraj	Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, automobilový průmysl, gumárenský průmysl, obuvnictví (obuvnický průmysl), potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné: Tomáš Baťa, obuvnické a kožedělné Baťovy závody ve Zlíně, výroba pneumatik v Otrokovicích (pneumatiky Barum)
Moravskoslezský kraj	Suroviny, těžba: těžba černého uhlí (ložiska černého uhlí v Ostravské pánvi), zemní plyn, energetické suroviny Průmyslová odvětví: hutnictví, strojírenský průmysl, chemický průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné: kraj uhlí a oceli, ostravsko-karvinský revír, haldy, doly, hutě, ocelárny, Vítkovické železárně, závod na výrobu nákladních automobilů Tatra v Kopřivnici, automobil Prásideant

Pramen: vlastní průzkum, UP v Olomouci, 2011

Tab. 23: Pojmy o průmyslu ČR v učebnicích zeměpisu pro 8. a 9. ročník ZŠ a víceletá gymnázia

Kraje ČR	Pojmy
Hlavní město Praha	<p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl (lehké a těžké strojírenství), potravinářský průmysl, polygrafický průmysl, chemický průmysl, farmaceutický průmysl (Praha s okolím)</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: významná oblast průmyslu Praha se svým širokým zázemím, průmyslové město (středisko) Praha, strojírenské závody, potravinářské závody, tepelná elektrárna Malešice 2, výroba dopravních prostředků (tramvaje, lehké nákladní automobily, lodě), výroba naftových motorů, mlékárny, mlýny, pekárny, pivovary, čokoládovny, masný průmysl,</p>
Středočeský kraj	<p>Suroviny, těžba: v minulosti těžba černého uhlí na Kladensku, zásoby černého uhlí v pásu od Rakovníka po Mladoboleslavsko, těžba stříbra ve středověku v Kutné Hoře, uranové rudy v Příbrami, těžba vápence západně od Prahy (okolí Berouna), těžba žuly (stavební kámen) v Posázaví</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl, druhá oblast naší černé metalurgie (s historickými centry Kladnem a Královým Dvorem), strojírenství, chemický průmysl, automobilový průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: hutní průmysl (závody) v Kladně, tepelná elektrárna u Mělníku, průmyslová střediska Kladno, Mladá Boleslav, Příbram, Beroun, Benešov, Kolín, Nymburk, Kutná Hora, Mělník a Rakovník, těžký průmysl na Kladně, Poldi Kladno – vysoce kvalitní ocel, automobilový závod (automobilka) Škoda Auto v Mladé Boleslavi, výroba automobilů a motocyklů v Mladé Boleslavi, Václav Laurin a Václav Klement, petrochemický závod v Kolíně, automobilka TPCA u Kolína (auta značek Toyota, Peugeot, Citroen), strojírenské závody, střediska strojírenského průmyslu Vodochody, Brandýs nad Labem, Vlašim, Kolín, Nymburk, Slaný, střediska chemického průmyslu: Kolín, Neratovice, Kralupy nad Vltavou, chemické závody (chemický kombinát) v Kralupech nad Vltavou – Kaučuk (jediný závod na výrobu syntetického kaučuku a rafinérie), Spolana Neratovice, rafinérie v Kolíně, zpracování keramiky v Rakovníku, vápenky a cementárny u Králova Dvora a Berouna, cementárna Beroun, Tasice – nejstarší dochovaná sklárna ve střední Evropě (1796), pražské groše, průmyslový Nymburk a v minulosti Kladno</p>
Jihočeský kraj	<p>Suroviny, těžba: ložiska písků, keramické hlíny, sklářské písky</p> <p>Průmyslová odvětví: energetika, strojírenský průmysl, papírenský průmysl, textilní průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: průmyslové město České Budějovice (průmyslová výroba), jaderná elektrárna Temelín, vodní elektrárny na Orlíku a Slapech, výroba el. energie, papírenské závody ve Větřní a v Loučovicích, dřevozpracující výroba, výroba tužek, výroba nábytku, pila ve Volarech, papírny ve Větřní, středisko výroby chemických vláken Planá nad Lužnicí, mlékárny, výroba sýrů, Madeta, pivovar Budvar, textilní závody v Písku a Strakonících, bavlnářství v Jindřichově Hradci, tírna lnu ve Veselí nad Lužnicí, strojírenské závody, zapalovací svíčky do aut v Táboře, součástky do automobilů ve Strakonících</p>
Plzeňský kraj	<p>Suroviny, těžba: železná ruda, v minulosti těžba černého uhlí na Plzeňsku, těžba uhlí, zásoby kaolinu na Plzeňsku, těžba a zpracování kaolinu u Kaznějova, Horní Břízy, Chlumčan, těžba dřeva</p> <p>Průmyslová odvětví: strojírenství, keramický průmysl, pivovarnictví, výroba stavebních hmot, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: Průmyslové město Plzeň, významná průmyslová oblast (soustředění strojírenských závodů) Plzeň s okolím, výroba zařízení do elektráren, elektronika, Škoda (Škodovy závody), výroba lokomotiv v Plzni, Plzeňský Prazdroj, výroba piva, elektrotechnický závod zaměřený na výrobu televizorů, výroba televizorů, Panasonic, výroba keramiky, obkládaček a dlažeb, Borská pole, slévárny litiny a oceli</p>

	v Plzni, strojírenské závody
Karlovarský kraj	<p>Suroviny, těžba: hnědé uhlí z podkrušnohorských pánví (v blízkosti Sokolova), těžba hnědého uhlí v Sokolovské pánvi, bohaté zásoby (těžba) kaolinu a keramických jíílů, v minulosti ložiska barevných kovů (rud) v Krušných horách a Slavkovském lese, ložiska uranových rud (uranový důl) v Jáchymově, minerální vody, ložiska sklářských písků v okolí Chebu, těžba žuly (stavební kámen) na Karlovarsku</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl, těžký průmysl v Sokolově, keramický průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: tepelné elektrárny v Březové-Tisové a Vřesové, hlavní průmyslové centrum Sokolov, výrobky ze skla a porcelánu, Moser Karlovy Vary, ražba tolarů v Jáchymově, výroba hudebních nástrojů (Luby u Chebu, Kraslice, Ostrov nad Ohří), lázeňské oplatky, kovodělná a strojírenská výroba v Nejdku</p>
Ústecký kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba stříbra, těžba olova, těžba cínu, těžba železa, těžba hnědého uhlí v Mostecké pánvi, Severočeská uhelná pánev, hnědé uhlí z podkrušnohorských pánví, hnědouhelná povrchová těžba (doly) na Mostecku, kvalitní hnědé uhlí v blízkosti Mostu a Chomutova, rekultivace</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl, chemický průmysl, petrochemický průmysl, sklářský průmysl, potravinářský průmysl, strojírenský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: tepelné elektrárny, cihelny, hlavní průmyslové středisko Ústí nad Labem, chemické závody v Ústí nad Labem, Litvínově, Mostecké pánvi a Polabí, kombinát v Litvínově-Záluží (zpracování dovezené ropy), města s významným průmyslem – Chomutov, Most, Teplice, Děčín, Chomutov s válcovnými trub, soustředění strojírenského průmyslu v Děčíně, textilní průmysl ve Varnsdorfu, výroba plochého skla do oken, keramické závody, strojírenský průmysl v Chomutově, sklárny v Teplicích, papírny Sepap Štětí, masokombinát v Lounech, stáčírna minerálních vod v Bílině</p>
Liberecký kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba uranových rud ve Stráži pod Ralskem, těžba a zpracování uranu (chemická těžba, ložiska) na Českolipsku, ložiska sklářských písků na Českolipsku, sklářské suroviny, suroviny pro stavebnictví, naleziště Českého granátu</p> <p>Průmyslová odvětví: textilní průmysl (textilní výroba), sklářství, strojírenský průmysl, potravinářství</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: soustředění strojírenských závodů v oblasti Liberec – Jablonec, sklářský a automobilový průmysl v Jablonci nad Nisou, skleněná bižuterie v Jablonci nad Nisou, ražba mincí (mincovna) v Jablonci nad Nisou, výroba skla (sklárny) v Novém Boru, Železném Brodu a v Kamenickém Šenově (křišťálové lustry), Turnov – centrum šperkařství a zpracování polodrahokamů, výroba autodílů v Liberci, textilní a strojírenský průmysl v Liberci, textilní závody na Liberecku a Semilsku, textilní střediska Semily a Lomnice nad Popelkou, textilní závod v Tanvaldu, průmyslové město Česká Lípa (průmysl strojírenský), zpracování bavlny, vlny a lnu na Liberecku</p>
Královéhradecký kraj	<p>Suroviny, těžba: ložiska sklářských písků na Jičínsku, v minulosti těžba černého uhlí na Trutnovsku</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl, chemický průmysl, textilní průmysl, gumárenský průmysl, strojírenství, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl, papírenský průmysl, sklářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: významná průmyslová oblast Hradec Králové – Pardubice, průmyslové středisko Hradec Králové, strojírenské závody v Hradci Králové a Přelouči, strojírenství v Rychnově nad Kněžnou, automobilka Škoda Auto (auta značky Škoda) v Kvasinách a Vrchlabí, centra textilního průmyslu Dvůr Králové nad Labem, Trutnov, Náchod, Tiba Dvůr Králové, přádelny a tkalcovny lnu v Podkrkonoší, gumárenství v Náchodě, Rubena, výroba hudebních nástrojů, zejména klavírů Petrof, cukrovary, masokombináty, drůbežářské závody, vinařské závody, mrazírny, mlékárny, závody na výrobu pečiva, masokombinát v Březhradu,</p>

	celulóžka v Hostinném
Pardubický kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba vápence v Železných Horách</p> <p>Průmyslová odvětví: strojírenství, textilní průmysl, oděvní průmysl, kožedělný průmysl, chemický průmysl, gumárenství,</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: průmyslové město Pardubice, chemické, strojírenské a potravinářské závody v Pardubicích, petrochemie v Pardubicích, rafinérie, Syntesia, Explosia, výroba perníku, strojírenství v Chrudimi, Vysokém Mýtě, Hlinsku a Svitavách, výroba autobusů ve Vysokém Mýtě, Botas Skuteč (výroba sportovní obuvi), textilní průmysl v Ústí nad Orlicí, České Třebové a Svitavách, Hlinsko s elektrotechnickým a potravinářským průmyslem, cementárna v Prachovicích u Chrudimi, výroba skla v Poděbradech</p>
Kraj Vysočina	<p>Suroviny, těžba: uranové rudy u Rožínky, těžba žuly (stavební kámen)</p> <p>Průmyslová odvětví: energetika, zpracovatelský průmysl, textilní průmysl, dřevozpracující a potravinářský průmysl v Třebíči, kožedělný průmysl, textilní, potravinářský a strojírenský průmysl v Havlíčkově Brodě, Jihlavě, těžké strojírenství (Žďár nad Sázavou), sklářství</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: jaderná elektrárna v Dukovanech, výroba elektrické energie, průmyslové město Jihlava, strojírenské závody v Jihlavě - součástky do automobilů, železárny a strojírna ve Žďáru nad Sázavou, strojírenská střediska Žďár nad Sázavou a Jihlava, strojírenská a kovodělná výroba ve Žďáru nad Sázavou a Velkém Meziříčí, slévárny litiny a oceli ve Žďáru nad Sázavou, výroba kartáčů a strojírenství v Pelhřimově, textilní výroba v Jihlavě, centrum sklářství ve Světlé nad Sázavou, potravinářské závody v Jihlavě a okolí, škrobárny, lihovary, závody masného průmyslu, výroba sportovních potřeb v Novém Městě na Moravě</p>
Jihomoravský kraj	<p>Suroviny, těžba: zásoby ropy a zemního plynu u Hodonína, lignit v okolí Hodonína, těžba vápence v okolí Brna, v minulosti ložiska černého uhlí u Oslavan, Zbýšova a Rosic, ložiska kaolinu u Znojma</p> <p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, textilní průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: elektrárna v Hodoníně, velké soustředění průmyslu v Brně a jeho okolí, průmyslové středisko Brno, strojírenské závody v Brně, Blansku, Adamově, Kuřimi a Hodoníně, výroba traktorů Zetor, Královopolská Zbrojovka, v minulosti větší soustředění textilních závodů v Brně a jeho okolí (vlnářské závody), potravinářský průmysl (konzervárny, mrazírny) ve Znojmě (Znojenské okurky), vinařské závody, masokombináty v Brně a Velkých Pavlovicích, výroba piva, potravinářství a strojírenství v Hodoníně, obuvnické středisko Hrušovany u Brna, cementárna Mokrá a Čebín, Maloměřická cementárna, cihelny (Šlapanice u Brna, Hodonín), stavební keramika ve Velkých Opatovicích, keramika ve Znojmě, chemický průmysl v Břeclavi, gumárny v Břeclavi, slévárny litiny a oceli v Blansku, výroba nábytku v Rousínově a Bučovicích)</p>
Olomoucký kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba dřeva, těžba rud stříbra a zlata, těžba železné rudy, stavební kámen, těžba vápenců</p> <p>Průmyslová odvětví: textilní průmysl, strojírenský průmysl, potravinářský průmysl, pivovarnictví, dřevozpracující průmysl, chemický průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: přečerpávací elektrárna Dlouhé Stráně, velké soustředění průmyslu (strojírenských závodů) v Olomouci a jeho zázemí, strojírenské a potravinářské závody (čokoládovna Zora, mlékárny, pivovary, lihovary, výroba nealkoholických nápojů, sladovna, obilní mlýny, solné mlýny, cukrovary, pekárny, konzervárny) v Olomouci, Mora, olomoucké tvarůžky v Lošticích, výroba oděvů (oděvní průmysl) v Prostějově, OP Prostějov, průmyslové město Přerov s chemickým a strojírenským průmyslem, Siemens v Mohelnici (elektromotory), cementárna v Hranicích, výroba ručního papíru Velké Losiny, přádelny a tkalcovny Inu v oblasti Jeseníku, Šumperk s textilním a strojírenským průmyslem, Unex v Uničově (těžké stroje a výrobky)</p>
Zlínský kraj	<p>Průmyslová odvětví: obuvnický (kožedělný) průmysl, gumárenství,</p>

	<p>strojírenství, textilní průmysl, oděvní průmysl, dřevozpracující průmysl, kovodělný průmysl, elektrotechnický průmysl, hutnický průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: Tomáš Baťa, Baťovy závody (továrny), velké soustředění průmyslu na Zlínsku, Zlín - hlavní centrum obuvnického průmyslu, Moleda ve Zlíně (boty Prestige), závody gumárenského průmyslu v Otrokovicích, Zubří a Napajedlích, Barum (výroba pneumatik), výroba plastických hmot v Chropyni, centrum gumárenství Zubří, strojírenská střediska Vsetín a Valašské Meziříčí, závody na zpracování koksu ve Valašském Meziříčí, Valašské Meziříčí – středisko chemického průmyslu, Uherské Hradiště se strojírenským a potravinářským průmyslem, Hamé, destiláty ve Vizovicích, stáčírna minerálních vod, sladovna v Kroměříži, TON v Bystřici pod Hostýnem (výroba židlí), výroba nábytku v Koryčanech, chemická továrna Fatra Napajedla</p>
Moravskoslezský kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba černého uhlí (uhelná ložiska na Ostravsku, ložiska v Ostravsko-karvinské pánvi), zemní plyn, minerální vody</p> <p>Průmyslová odvětví: palivoenergetický průmysl, hutní průmysl (černá metalurgie), strojírenský průmysl, chemický průmysl, stavební průmysl, spotřební průmysl, těžký průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: tepelná elektrárna v Dětmarovicích, OKD Ostrava, tepelné elektrárny, Ostravsko (těžba černého uhlí, hutnictví železa a oceli, těžké strojírenství a energetika), průmyslová města Ostrava, Frýdek-Místek, Český Těšín a Nový Jičín, soustředění strojírenských závodů na Ostravsku (Ostrava, Kopřivnice, Opava), železárny a ocelárny v Ostravě, Vítkovické železárny, Vítkovice Steel, Nová huť (Mittal Steel) Ostrava, hutě v Třinci, Třinecké železárny, železárny a drátovny v Bohumíně, těžké strojírenství ve Frýdku-Místku, Tatra Kopřivnice (nákladní automobily), Hyundai v Nošovicích (výroba automobilů), automobilka v Uničově, továrna na vagony ve Studénce, středisko gumárenství Odry u Nového Jičína, textilní a strojírenský průmysl v Novém Jičíně, strojírenské závody, Autopal Nový Jičín (svítily do automobilů), gumárny v Odrách, bavlnářství ve Frýdku-Místku, středisko farmaceutického průmyslu Opava, středisko průmyslu Opava, Opavia, dřevozpracující závod v Paskově, pivovar v Nošovicích, pila ve Vrbně pod Pradědem, varhany v Krnově</p>

Pramen: vlastní průzkum, UP v Olomouci, 2011

Obě tabulky byly následně zaslány k posouzení odborníkům (celkem jich bylo vybráno 10) v oboru geografie České republiky. Do skupiny odborníků bylo zařazeno pět vysokoškolských učitelů, z nichž čtyři jsou specialisté na problematiku geografie průmyslu a geografii České republiky. Pátým odborníkem byla specialistka na problematiku didaktiky geografie. Druhá polovina odborníků byla tvořena vyučujícími předměty vlastivěda a zeměpis, kteří mají zkušenosti s výukou na základních školách a gymnáziích. Vesměs se jednalo o bývalé studenty zeměpisu na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

Seznam odborníků, kteří posuzovali průmyslové pojmy uvedené v učebnicích vlastivědy a v učebnicích zeměpisu pro 8. a 9. ročník základních škol a víceletých gymnáziích:

doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D. – vedoucí katedry geografie na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci vyučující mj. geografii ČR 2, geografii průmyslu a seminář z geografie průmyslu.

Mgr. Magdalena Rousová, M.A., Ph.D. – vyučující na katedře geografie Ekonomické fakulty Západočeské univerzity v Plzni předmět Humánní a regionální geografie ČR.

Mgr. Michal Vančura, Ph.D. – děkan Pedagogické fakulty Jihočeské univerzity, kde na katedře geografie vyučuje mj. geografii průmyslu i geografii ČR.

RNDr. Ondřej Šerý – student doktorského programu a pedagog na Masarykově univerzitě v Brně, kde přednáší kurzy Socioekonomické změny regionů České republiky a Vybrané kapitoly z geografie průmyslu.

Mgr. Darina Mísařová, Ph.D. – vyučující didaktické předměty na katedře geografie Pedagogické fakulty Masarykovy univerzity v Brně. V roce 2009 vystudovala doktorský studijní program Pedagogika, oborová didaktika geografie.

Mgr. Pavla Řoutilová – vyučující vlastivědu v 5. ročníku na Základní škole Petřkova v rámci ZŠ Demlova 18, Olomouc.

Mgr. Jakub Kořínek – vyučující zeměpis na 2. stupni Základní a mateřské školy Troubky.

Mgr. Filip Raptopulos - vyučující zeměpis na 2. stupni Základní školy Dělnická v Karviné.

Mgr. Jan Kohoutek - vyučující zeměpis na Gymnáziu Tanvald.

Mgr. Vendula Stodolová – v rámci pedagogického zaměstnání vyučovala zeměpis na ZŠ Demlova 18, Olomouc, nyní působí na Střední škole elektrostavební a dřevozpracující ve Frýdku-Místku.

Tito odborníci měli za úkol posoudit pojmy, zda jsou obsaženy v učebnicích úměrně věku žákům daných tříd a jejich dosavadních znalostí, a také jestli jsou správně a vhodně určeny. V případě, že vyhodnotili konkrétní pojmy za nevhodné, přebytečné nebo nesprávné, vypustili je. Pokud seznali, že pojmy jsou užity správně, v tabulce je ponechali. V případě zjištění absence konkrétních pojmů pro daný kraj, tyto pojmy vypsali a zaznamenali do tabulky. Vyhodnocené tabulky průmyslových pojmů poté zaslali zpět autorovi této rigorózní práce.

Pro objektivizaci průzkumu byl zvolen následující postup – pokud se 2 odborníci shodli na vypuštění konkrétního průmyslového pojmu určeného pro daný kraj, tento se označil šedě s návrhem jej vypustit. V případě, že se 3 a více odborníků shodlo vypustit konkrétní pojem, označil se červeně s návrhem jej zcela určitě vypustit. Pokud 2 a více odborníků seznalo dopsat do tabulky pojmů stejný pojem, označil se žlutě s návrhem jej doplnit. Zbývající pojmy byly v tabulce ponechány bez označení. Návrhy odborníků jsou obsahem příloh rigorózní práce č. 1 a č. 2. Poté autor práce posoudil společně s konzultantem práce V. Touškem průmyslové pojmy, na které měl jiný názor než odborníci. Některé z nich přes návrh na vypuštění, byly nakonec ponechány, některé naopak přes návrh na doplnění nebyly do finálních tabulek zapsány. Vznikly tak dvě tzv. „objektivní tabulky“ (jedna pro vlastivědu a jedna pro zeměpis) nezbytných pojmů o průmyslu České republiky, které by měly zahrnovat učebnice vlastivědy a zeměpisu pro základní školy a víceletá gymnázia (finální návrh), které jsou uvedeny níže:

Tab. 24: Nezbytné pojmy o průmyslu ČR v učebnicích vlastivědy (finální návrh)

Kraje ČR	Pojmy
Hlavní město Praha	Průmyslová odvětví: strojírenství, elektrotechnika, potravinářský průmysl, polygrafický průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: sídlo průmyslových podniků, výroba knih, časopisů, map a tiskopisů
Středočeský kraj	Suroviny, těžba: ložiska vápenců v Českém krasu Průmyslová odvětví: automobilový průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: Škoda Auto (v Mladé Boleslavi- výroba aut)
Jihočeský kraj	Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, potravinářský průmysl, energetický průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: jaderná elektrárna Temelín, vodní elektrárny na Lipně a Orlíku, vaření piva, pivovar Budvar
Plzeňský kraj	Suroviny, těžba: těžba dřeva, těžba kaolínu Průmyslová odvětví: elektrotechnický průmysl, strojírenský průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: strojírna Škoda (Škodovy závody v Plzni), pivovar Prazdroj, keramické dlaždice
Karlovarský kraj	Suroviny, těžba: těžba hnědého uhlí na Sokolovsku, (ložiska hnědého uhlí v podkrušnohorské - Sokolovské pánvi), minerální prameny, kaolin Průmyslová odvětví: sklářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: výroba elektřiny v tepelných elektrárnách v Tisové a Vřesové, výroba porcelánu a skla, ražba mincí v Jáchymově – tolary, Mattoni, Korunní, Becher (Becherovka), karlovarské lázeňské oplatky
Ústecký kraj	Suroviny, těžba: těžba hnědého uhlí na Mostecku Průmyslová odvětví: energetický průmysl (výroba elektrické energie), chemický průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: tepelné elektrárny, chemické továrny (Litvínov, Ústí n. Labem)
Liberecký kraj	Průmyslová odvětví: v minulosti textilní a sklářský průmysl, nyní

	<p>automobilový průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: sklářská výroba (Harrachov, Nový Bor), výroba bižuterie (Jablonec nad Nisou)</p>
Královéhradecký kraj	<p>Průmyslová odvětví: textilní průmysl, strojírenský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: výroba klavírů Petrof (Hradec Králové)</p>
Pardubický kraj	<p>Průmyslová odvětví: chemický průmysl (Pardubice), elektrotechnický průmysl, strojírenský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: výroba autobusů, výroba perníku (pardubický perník)</p>
Kraj Vysočina	<p>Suroviny, těžba: ložiska stříbra Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, elektrotechnický průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: jaderná elektrárna Dukovany, železářny a strojířny ve Žďáru nad Sázavou</p>
Jihomoravský kraj	<p>Suroviny, těžba: ložiska vápenců v Moravském krasu Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl (v okolí Brna), v minulosti textilní průmysl (Brno), elektrotechnický průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: moravské víno (vinařská oblast), dlouholetá strojířenská tradice v Brně</p>
Olomoucký kraj	<p>Průmyslová odvětví: strojířenský průmysl, chemický průmysl, oděvní průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: výroba ručního papíru ve Velkých Losinách, potravinářské podniky (cukrovary, pivovary, konzervárny, pekárny), Olma Olomouc (mléko, mléčné výrobky), výroba čokolády v Olomouci, olomoucké tvarůžky v Lošticích</p>
Zlínský kraj	<p>Průmyslová odvětví: strojířenský průmysl, gumárenský průmysl, obuvnictví (obuvnický průmysl), potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: Tomáš Baťa, obuvnické a kožedělné Baťovy závody ve Zlíně, výroba pneumatik v Otrokovicích (pneumatiky Barum), Hamé Babice</p>
Moravskoslezský kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba černého uhlí (ložiska černého uhlí v Ostravské pánvi), zemní plyn, energetické suroviny Průmyslová odvětví: hutnictví, strojířenský průmysl, chemický průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: kraj uhlí a oceli, ostravsko-karvinský revír, haldy, doly, hutě, ocelárny, Vítkovické železářny, Nová huť (ArcelorMittal) Ostrava, Třinecké železářny, závod na výrobu nákladních automobilů Tatra v Kopřivnici, automobil Präsident</p>

Pramen: vlastní průzkum, UP v Olomouci, 2011

Tab. 25: Nezbytné pojmy o průmyslu ČR v učebnicích zeměpisu pro základní školy a víceletá gymnázia (finální návrh)

Kraje ČR	Pojmy
Hlavní město Praha	Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, potravinářský průmysl, polygrafický průmysl, farmaceutický průmysl (Praha s okolím) Podniky, výrobky a jiné: průmyslové město Praha, strojírenské závody, výroba dopravních prostředků (tramvaje, lehké nákladní automobily, lodě), potravinářské závody, pekárny, pivovary, čokoládovny, masný průmysl, Zentiva Praha
Středočeský kraj	Suroviny, těžba: v minulosti těžba černého uhlí, těžba stříbra ve středověku v Kutné Hoře, těžba (ložiska) vápence západně od Prahy Průmyslová odvětví: strojírenství, automobilový průmysl, chemický průmysl (výroba vápna), keramický průmysl, potravinářský průmysl, Podniky, výrobky a jiné: tepelná elektrárna u Mělníku, průmyslová střediska Kladno, Mladá Boleslav, automobilový závod (automobilka) Škoda Auto v Mladé Boleslavi, Laurin a Klement, automobilka TPCA u Kolína, střediska chemického průmyslu: Kolín, Neratovice, Kralupy nad Vltavou, chemické závody (chemický kombinát) v Kralupech nad Vltavou – Kaučuk (jediný závod na výrobu syntetického kaučuku a rafinérie), Spolana Neratovice, Procter a Gamble Rakona Rakovník, zpracování keramiky v Rakovníku, Kavalier Sázava, vápenky a cementárny(cementárna Beroun), tabák Philip Morris Kutná Hora, potravinářské závody, pivovary
Jihočeský kraj	Suroviny, těžba: ložiska písků (štěrkopísků), keramické (cihlářské) hlíny (kameniva), sklářské písky Průmyslová odvětví: energetický průmysl, strojírenský průmysl, dřevozpracující průmysl, papírenský průmysl, textilní průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné: výroba elektrické energie, jaderná elektrárna Temelín, vodní elektrárny na Orlíku a Slapech, Bosch, ČZ Strakonice, středisko výroby chemických vláken Planá nad Lužnicí, textilní závody v Písku a Strakonících, Jitex Písek, mlékárny, výroba sýrů, Madeta, pivovar Budvar, výrobce tužek Koh-i-noor
Plzeňský kraj	Suroviny, těžba: zásoby kaolinu na Plzeňsku, těžba uhlí, těžba dřeva Průmyslová odvětví: strojírenství, elektrotechnický průmysl (elektronika), pivovarnictví Podniky, výrobky a jiné: průmyslová zóna Borská pole, Škoda (Škodovy závody), elektrotechnický závod zaměřený na výrobu televizorů, Panasonic, výroba keramiky, výroba piva, Plzeňský Prazdroj
Karlovarský kraj	Suroviny, těžba: hnědé uhlí z podkrušnohorských pánví (v blízkosti Sokolova), těžba hnědého uhlí v Sokolovské pánvi, bohaté zásoby (těžba) kaolinu, ložiska uranových rud v Jáchymově, minerální vody Průmyslová odvětví: energetický průmysl, chemický průmysl, keramický průmysl, sklářský průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné: tepelné elektrárny, hlavní průmyslové centrum Sokolov, výrobky ze skla a porcelánu, Moser Karlovy Vary, ražba tolarů v Jáchymově, výroba hudebních nástrojů - (Luby u Chebu, Kraslice, Ostrov nad Ohří), Becherovka, lázeňské oplatky
Ústecký kraj	Suroviny, těžba: hnědé uhlí z podkrušnohorských pánví, kvalitní hnědé uhlí v blízkosti Mostu a Chomutova, těžba hnědého uhlí v Mostecké pánvi, rekultivace Průmyslová odvětví: energetický průmysl (energetika), chemický (petrochemický) průmysl, papírenský průmysl, sklářský průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné: tepelné elektrárny (Pruněřov, Počerady, Tušimice), Mostecká uhelná, hlavní průmyslové středisko Ústí nad Labem, chemické závody (Setuza) v Ústí nad Labem, Litvínově, Mostecké pánvi a Polabí, kombinát v Litvínově – Záluží (zpracování dovezené ropy), Unipetrol, města s významným průmyslem – Chomutov, Most, Teplice,

	Děčín, papírny Sepap Štětí
Liberecký kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba a zpracování uranu (chemická těžba, ložiska) na Českolipsku, ložiska sklářských písků na Českolipsku, sklářské suroviny, suroviny pro stavebnictví</p> <p>Průmyslová odvětví: textilní průmysl (textilní výroba), sklářství, strojírenský průmysl, potravinářství</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: sklářský a automobilový průmysl v Jablonci nad Nisou, bižuterie (výroba) v Jablonci nad Nisou, ražba mincí (mincovna) v Jablonci nad Nisou, výroba skla - lustrů (sklářny) v Novém Boru (Crystalex), Železném Brodu a v Kamenickém Šenově, Turnov – centrum šperkařství a zpracování polodrahokamů, výroba autodílů v Liberci, textilní závody na Liberecku a Semilsku, textilní středisko Semily, zpracování bavlny, vlny a lnu na Liberecku, Textilana Liberec, nanovlákná</p>
Královéhradecký kraj	<p>Průmyslová odvětví: strojírenství, textilní průmysl, gumárenský průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: průmyslové středisko Hradec Králové, strojírenské závody v Hradci Králové a Přelouči, automobilka Škoda Auto (auta značky Škoda) v Kvasinách a Vrchlabí, centra textilního průmyslu Dvůr Králové nad Labem, Trutnov, Náchod, Juta a Tiba Dvůr Králové, gumárenství v Náchodě, Rubena, výroba hudebních nástrojů, zejména klavírů Petrof, potravinářské závody</p>
Pardubický kraj	<p>Průmyslová odvětví: strojírenství, elektrotechnický průmysl, chemický průmysl, textilní průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: průmyslové město Pardubice (významné středisko chemického průmyslu Pardubice), chemické, strojírenské a potravinářské závody v Pardubicích, petrochemie v Pardubicích, Syntesia, Explosia, Foxconn, výroba perníku, strojírenství v Chrudimi, Vysokém Mýtě, Hlinsku a Svitavách, výroba autobusů ve Vysokém Mýtě, Perla Ústí nad Orlicí, Botas Skuteč (výroba sportovní obuvi), Vertex Litomyšl, textilní průmysl v Ústí nad Orlicí, České Třebové a Svitavách, Hlinsko s elektrotechnickým a potravinářským průmyslem</p>
Kraj Vysočina	<p>Suroviny, těžba: těžba žuly (stavební kámen)</p> <p>Průmyslová odvětví: energetika, strojírenský průmysl (Žďár nad Sázavou), elektrotechnický průmysl, dřevozpracující průmysl, sklářství, textilní průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: jaderná elektrárna v Dukovanech, strojírenská střediska Žďár nad Sázavou a Jihlava, strojírenská a kovodělná výroba ve Žďáru nad Sázavou a Velkém Meziříčí, strojírenské závody v Jihlavě – součástky do automobilů, Bosch, strojírenství a výroba kartáčů v Pelhřimově, textilní výroba v Jihlavě</p>
Jihomoravský kraj	<p>Suroviny, těžba: zásoby ropy a zemního plynu u Hodonína, lignit v okolí Hodonína, těžba vápence v okolí Brna</p> <p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, elektrotechnický průmysl, textilní průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: elektrárna v Hodoníně, průmyslové středisko Brno, strojírenské závody v Brně, Blansku, Adamově a Hodoníně, výroba traktorů Zetor, v minulosti větší soustředění textilních závodů v Brně a jeho okolí (vláňské závody) - (Brno – středisko strojírenství, textilní a oděvní výroby), cementárna Mokrá, cihelny, chemický průmysl v Břeclavi, potravinářský průmysl (konzervárny) ve Znojmě (Znojenské okurky), vinařské závody</p>
Olomoucký kraj	<p>Suroviny, těžba: stavební kámen, těžba dřeva, v minulosti těžba železné rudy</p> <p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, dřevozpracující průmysl, papírenský průmysl, chemický průmysl, průmysl stavebních hmot, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: přečerpávací elektrárna Dlouhé Stráně, strojírenské a potravinářské závody (čokoládovna Zora, mlékárny, pivovary, lihovary, výroba nealkoholických nápojů, sladovna, solné mlýny, cukrovary, pekárny, konzervárny) v Olomouci, Mora, olomoucké</p>

	<p>tvářky v Lošticích, výroba oděvů (oděvní průmysl) v Prostějově, OP Prostějov, průmyslové město Přerov s chemickým a strojírenským průmyslem, Meopta, Precheza, Siemens v Mohelnici (elektromotory), cementárna v Hranicích, výroba ručního papíru Velké Losiny</p>
Zlínský kraj	<p>Průmyslová odvětví: obuvnický (kožedělný) průmysl, gumárenství, strojírenství, dřevozpracující průmysl, kovodělný průmysl, elektrotechnický průmysl, hutnický průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné: Tomáš Baťa (Baťův kraj), Baťovy závody (továrny), Zlín - hlavní centrum obuvnického průmyslu, Prabos Slavičín (výroba obuvi), závody gumárenského průmyslu v Otrokovicích a Napajedlích, Barum (výroba pneumatik), Deza Valašské Meziříčí, strojírenská střediska Vsetín a Valašské Meziříčí, Uherské Hradiště se strojírenským a potravinářským průmyslem, Hamé Babice, destiláty ve Vizovicích, TON v Bystřici pod Hostýnem (výroba židlí)</p>
Moravskoslezský kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba černého uhlí ((v Orlové a Karviné) uhelná ložiska na Ostravsku, ložiska v Ostravsko-karvinské pánvi), zemní plyn Průmyslová odvětví: hutní průmysl (černá metalurgie), strojírenský průmysl, chemický průmysl, těžký průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné: průmyslová města Ostrava, Frýdek – Místek, Český Těšín a Nový Jičín, železárny a ocelárny v Ostravě, Vítkovické železárny, Vítkovice Steel, Nová huť (Mittal Steel, ArcelorMittal) Ostrava, hutě v Třinci, Třinecké železárny, železárny a drátovny v Bohumíně, těžké strojírenství ve Frýdku-Místku, Tatra Kopřivnice (nákladní automobily), Hyundai v Nošovicích (výroba automobilů), továrna na vagony ve Studénce, textilní a strojírenský průmysl v Novém Jičíně, Autopal Nový Jičín, středisko farmaceutického průmyslu Opava, Mlékárna Kunín, Kofola Krnov, Radegast (pivovar v Nošovicích)</p>

Pramen: vlastní průzkum, UP v Olomouci, 2011

Další krok hodnocení učebnic vlastivědy a zeměpisu z hlediska pojmů o českém průmyslu reprezentoval konfrontaci tabulek pojmů o průmyslu jednotlivých učebnic s tabulkami opírajícími se o názory odborníků. Vlastní hodnocení každé učebnice bylo doplněno komentářem autora rigorózní práce (viz. kapitola 8). Ač autor nesouhlasil v některých případech s názory odborníků (vyjádřeno v komentářích), respektoval však jejich názor a tento promítl i do kvantifikace komparace jednotlivých učebnic vlastivědy nebo zeměpisu. Učebnicím bylo přiřazeno bodové hodnocení, které se opíralo o bodový součet kladných bodů za pojmy v učebnici, se kterými souhlasili odborníci (jeden pojem = 3 body) a záporných bodů za pojmy, které odborníci navrhli vynechat nebo doplnit (jeden pojem = - 1 bod).

8. Hodnocení pojmů o průmyslu ČR v učebnicích vlastivědy a zeměpisu

8.1 Analýza pojmů o českém průmyslu ve vybraných učebnicích pro 4. a 5. ročník základních škol

a) Člověk a jeho svět – Místo, kde žijeme – učebnice pro 4. a 5. ročník základní školy, nakladatelství Prodos, Olomouc 2008, 97 s. (autoři I. Smolová, Z. Szczyrba)

Informace o průmyslu ČR se v učebnici nacházejí ve více kapitolách. Jedna je věnována nerostnému bohatství ČR, ve které autoři kladou důraz na základní nerostné suroviny mající význam pro rozvoj naší země, jak v minulosti, tak i v současnosti. V kapitole „Zemědělství, průmysl a služby“ jsou zmiňovaná významná průmyslová odvětví v ČR (hutnictví, strojírenství a chemický průmysl). Nejvíce informací o průmyslu poskytuje tzv. přehled krajů České republiky. O průmyslu jsou poskytnuty někdy minimální, někdy širší informace za jednotlivé kraje (s výjimkou hlavního města Prahy). Na konci přehledu jsou uvedeny na dvou stránkách 4 otázky a úkoly ke každému kraji ČR. Průmyslu je věnováno celkem 6 otázek (10,7%). Ve většině případů se jedná o konkretizaci významného průmyslového odvětví daného kraje.

Komentář:

S průmyslovými pojmy, které jsou v učebnici uvedené a zároveň jsou hodnotiteli (odborníky) vyhodnocené jako korektní, se ztotožňuji, jelikož se domnívám, že autoři je v učebnici uvedli správně (viz. Příloha č. 3). Je důležité zmínit, že takovýchto pojmů je většina. Stejně tak souhlasím i s některými pojmy, které měli být v učebnici vynechány nebo doplněny. Avšak v učebnici existují i průmyslové pojmy, ke kterým mám výhrady.

Průmyslový pojem obsažený v učebnici, který byl odborníky vyhodnocen jako správný, ale se kterým nesouhlasím, je uvedení chemického průmyslu v Karlovarském kraji. Domnívám se, že toto odvětví zpracovatelského průmyslu není v kraji zdaleka nejvýznamnější a jako příklad specializace kraje bych spíše uvedl průmysl sklářský. Tento názor potvrzují i data o počtu zaměstnaných v chemickém a

sklářském průmyslu v minulosti i současnosti. Ve sklářském průmyslu pracovalo v Karlovarském kraji vždy více pracovníků než v průmyslu chemickém.

Do učebnice byly odborníky navrženy na doplnění průmyslové pojmy, které já plně neakceptuji. Jedná se o následující pojmy: pivovar Staropramen v hlavním městě Praha, chodské koláče v Plzeňském kraji, těžba stříbra v Karlovarském kraji a pivovarnictví v Ústeckém kraji. Myslím si, že pivovar Staropramen není ve světě až tak známý jako Budějovický Budvar nebo Plzeňský Prazdroj a jeho výrobní kapacita je daleko nižší i oproti pivovaru Radegast v Nošovicích. K chodským koláčům uvádím, že se jedná o regionální specialitu, kterých je v ČR celá řada. Jestliže by žáci měli vědět, že se v Plzeňském kraji vyrábí chodské koláče, musela by učebnice v učivu o Královéhradeckém kraji obsahovat i informaci o hořických trubičkách, v Moravskoslezském kraji o štramberských uších, valašských frgálech apod. Domnívám se, že množství informací o krajových specialitách nemusí děti ve věku 10 let ještě znát. Pojem těžby stříbra v Karlovarském kraji by dle mého názoru mohl být vynechán, i když těžba stříbra zde byla především v 16. století velmi významná (Jáchymov, Kraslice, Boží Dar), ale věhlas Jihlavy (13. století) a Kutné Hory (především 14. století) byl v minulosti daleko významnější. Informaci o pivovarnictví v Ústeckém kraji považuji za přebytečnou, neboť pivovary v tomto kraji se na celkovém výstavu ČR podílejí pouze pěti procenty.

V učebnici se nachází také několik pojmů, u kterých odborníci uvedli, že by měly být vynechány, ale já jsem jiného názoru. Jedná se o těžbu kaolinu v Karlovarském kraji a ložiska stříbra v kraji Vysočina. Kaolin by měl být ponechán, jelikož se z něj vyrábí porcelán, který je pro daný kraj významný a prestižní. Má velký ohlas nejen v České republice, ale i v zahraničí. V minulosti se na území dnešního kraje Vysočina nacházely velká ložiska stříbra. Střediskem s největšími ložisky stříbra na Vysočině byla Jihlava, které se také říkalo město stříbra. I z tohoto důvodu bych pojem stříbra přiřazený ke kraji Vysočina v učebnici ponechal.

Domnívám se, že učebnice by mohla obsahovat také informace o našich největších průmyslových zaměstnavatelích. Po „mladoboleslavské škodovce“ nejvíce zaměstnanců mají nyní hutnické firmy ArcelorMittal Ostrava (bývalá Nová huť) a Třinecké železárny v Moravskoslezském kraji. Ke společnostem ArcelorMittal a Třinecké železárny uvádím, že se jedná o tradiční ocelářské závody, jejichž výrobky jsou využívány odběrateli ze všech krajů ČR a také jsou exportovány do zahraničí.

Proto si myslím, že žáci prvního stupně základních škol by mohli znát názvy našich největších hutnických firem. Počtem zaměstnanců z potravinářských firem vyniká firma Hamé, která má řadu závodů (zpracování masných výrobků, konzervování zeleniny a ovoce) lokalizovaných nejen ve Zlínském, ale také v Jihomoravském i Pardubickém kraji. Jedná se o jeden z nejvýznamnějších potravinářských podniků v ČR. Výrobky této firmy jsou dobře známé žákům 4. a 5. třídy základních škol, jelikož je často konzumují nebo vídají na pultech potravinářských prodejen.

V závěru mého hodnocení učebnice bych rád uvedl, že se na jejím obsahu podepsala i skutečnost, že autoři profesně působí v Olomouckém kraji (Univerzita Palackého). V textu věnovaném právě tomuto kraji je uvedeno nejvíce konkrétních průmyslových pojmů (cukrovary, pivovary, konzervárny, pekárny, Olma Olomouc - mléko, mléčné výrobky, výroba čokolády v Olomouci). I když krajské město patřilo v minulosti mezi naše největší potravinářská centra, u jiných center takového podrobné informace chybí.

Učebnice je psána velice přehledně, je doplněna o zajímavé informace a obrázky, kterých je z hlediska množství přiměřený počet. Je psána slohově tak, aby jí bez problémů žáci daného věku porozuměli, nevyskytují se v ní faktické chyby a já osobně bych ji jako vyučovací prostředek rozhodně doporučil. Dle mého názoru se jedná o velmi vhodnou učebnici pro 4. a 5. třídu základních škol. Učebnice je doplněna pracovním sešitem. Ten je dle mého názoru velice podařeným dílem, jelikož je velice pestrý na různé druhy cvičení, ať už se jedná o doplňovací, spojovací, výběrové, deduktivní nebo cvičení zaměřená na subjektivní zamyšlení. Dále jsou v pracovním sešitě tajenky i slohové úkoly na daná témata. Ohledně průmyslu jsou v sešitě zmíněny jen nejdůležitější informace, které charakterizují průmysl naší republiky.

b) Vlastivěda 5 - pro 5. ročník základní školy - nakladatelství SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, Praha 2010, 108 s. (autoři M. Čechurová, A. Ježková, P. Chalupa)

V učebnici se průmyslu České republiky věnují především dvě kapitoly, a to „Čtrnáct krajů tvoří celek“ a „Hospodářský rozvoj českých zemí“. Kusé a nepřilíš konkrétní informace o průmyslu ČR se nachází v minimálním počtu také např. v kapitolách „Česká republika – co už víme“, „Vznik Rakousko-Uherska a život jeho

obyvatel“ nebo „Život v Československu mezi dvěma válkami“. Jedná se však o informace, které se vážou především k historii naší země.

Kapitola „Čtrnáct krajů tvoří celek“ je rozdělena na 14 částí dle jednotlivých krajů ČR a každému kraji je věnována jedna stránka. Učivo o kraji je rozděleno na dvě části, a to na stručnou geografickou charakteristiku a na takzvané „místní speciality“. Geografická charakteristika kraje obsahuje, s výjimkou hlavního města Prahy, vždy alespoň stručnou zmínku o průmyslu. Téměř to samé lze konstatovat v případě místních specialit (na jeden kraj připadá 3 – 5 specialit). Zmínky o průmyslu jsou věnovány především potravinářskému průmyslu, z toho nejvíce pivovarnictví (4 kraje). Průmysl není zahrnut do specialit ve dvou krajích (Liberecký a Jihomoravský). V opakování za kapitolou není uveden žádný úkol ani otázka o průmyslu ČR.

V kapitole „Hospodářský rozvoj českých zemí“ se nachází informace o těžbě surovin, průmyslových odvětvích a průmyslových firmách v minulosti, které souvisí s územím současné České republiky. V závěrečném testu umístěném na konci učebnice je učiněn dotaz na město, ve kterém se v 19. století vyrobil první automobil u nás. Další otázky testu se již průmyslem nezabývají.

Komentář:

Stejně jako u předchozí učebnice souhlasím, podobně jako odborníci, s většinou průmyslových pojmů, které jsou v učebnici užity, jelikož si myslím, že jsou uvedeny správně. Průmyslových pojmů však učebnice obsahuje méně (zvláště ve srovnání s učebnicí z nakladatelství Prodos) a dle odborníků by řada pojmů měla být doplněna (viz. Příloha č. 4).

Nesouhlas s některými užitými pojmy jako Staropramen v hlavním městě Praha, chodské koláče v Plzeňském kraji, těžba stříbra v Karlovarském kraji a pivovarnictví v kraji Ústeckém, případně nesouhlas s chemickým průmyslem na Karlovarsku byl vyjádřen již při hodnocení učebnice autorů Smolová - Szczyrba. Na rozdíl od některých odborníků, doporučuji v učebnici ponechat zmínku o těžbě stříbra v Jihlavě. Souhlasím s doplněním informace o těžbě kaolínu v Karlovarském kraji i s uvedením podniků ArcelorMittal, Třinecké železářny a Hamé (zdůvodnění je již uvedeno v předchozím textu).

Učebnice je psána přehledně, bez faktických chyb, je v ní užito mnoho zajímavých informací i obrázků, kterých je přiměřený počet a nenarušují návaznost

textu. Jsou také hojně využívána živá záhlaví. Z hlediska průmyslu ČR však tato učebnice obsahuje méně pojmů ve srovnání s učebnicí předešlou. Je v ní užito opravdu málo pojmů, které by průmysl konkrétního kraje objektivně charakterizovaly. Všeobecně řečeno, v učebnici se nenachází dostatečný prostor k důležitým informacím o průmyslu. To se projevuje i v pracovním sešitu „Člověk a jeho svět“, který byl vydán jako jedna z příloh Vlastivědy 5. V kapitole 5 „Česká republika – co už víme“ se průmysl promítl pouze v úloze č. 2, kdy měli žáci připojovat k městům správné pojmy. Jednalo se o pojmy jaderná elektrárna (Temelín) a hutě a železárny (Ostrava). V kapitole 6 „Čtrnáct krajů tvoří celek“ je uvedeno 42 úkolů, z nichž 6 se váže k průmyslu. V kapitole 16 „Hospodářský rozvoj českých zemí“ se dotýká průmyslů ČR pouze jeden úkol ze čtyř (doplnění tabulky o odvětví průmyslu, o název průmyslového podniku, o jejich výrobky a o místo podniků). Pracovní sešit obsahuje daleko méně otázek, než tomu bylo v případě pracovního sešitu u předchozí učebnice.

c) Člověk a jeho svět - Místo, kde žijeme – nakladatelství České geografické společnosti, s.r.o., Praha 2010, 88 s. (autorka A. Matušková)

Průmyslu České republiky je vyhrazena část kapitoly „Hospodářství České republiky“, skýtající čtyři stránky. Jsou v ní uvedeny strohé informace o nerostných surovinách a průmyslových odvětvích ČR, které většinou nejsou přiřazené ke konkrétnímu území ČR. Kapitola „Oblasti České republiky“ poskytuje jenom základní údaje o krajích bez informací o jejich průmyslu. Stručné informace o průmyslu se nacházejí v kapitole „Lidé a sídla“, ale tyto se týkají pouze Prahy a Brna. Oproti předchozím dvěma učebnicím, tato obsahuje podstatně méně průmyslových pojmů, a to zejména z důvodu netradičního pojetí kapitoly „Oblasti České republiky“. Autorka učebnice předpokládá, že žáci 4. a 5. tříd získají vědomosti o rozmístění průmyslu ČR při práci se Školním atlasem České republiky a tyto si doplní exkurzí do výrobních závodů. Otázky spojené s průmyslem ČR jsou v učebnici formulovány následovně: *„Přemýšlejte o věcech, které jsou ve třídě. Jaká průmyslová odvětví se podílela na jejich výrobě? Podívejte se na mapu rozložení průmyslu (například ve Školním atlasu České republiky). Řekněte, zda je průmysl rozložen rovnoměrně? Kde se nachází velké průmyslové oblasti? Který průmyslový závod je blízko vašeho bydliště? Zjistěte co nejvíce informací o jeho výrobě. Kam dodává zboží? Z jakých*

surovin vyrábí své výrobky? Navštívili jste již nějaký výrobní závod? Pokud ano, vyprávějte o tom, co jste v něm viděli.“

V závěrečném opakování je průmyslu věnována pouze jedna otázka, a to – *Kde máme nejdůležitější průmyslové oblasti?* Domnívám se, že tato otázka je vzhledem k poskytnutým informacím o průmyslu ČR v učebnici velmi obtížná. Průmyslové pojmy uvedené v učebnici shrnuje následující tabulka:

Komentář

Po důkladném prostudování učebnice jsem zjistil, že učebnice se příliš průmyslem ČR nezabývá. Tomuto odvětví naší ekonomiky je věnována pouze jedna kapitola s názvem „Hospodářství České republiky“, kde jsou však uvedeny informace o průmyslu, které nelze přiřadit ke konkrétním krajům ČR. K termínům, které jsou uvedeny v souvislosti s konkrétním krajem, uvádím, že tyto jsou uvedeny správně a navrhuji je ponechat. Jedná se však o malý počet pojmů, takže odborníci navrhli jejich počet rozšířit (viz. Příloha č. 5).

V mém hodnocení bych podotkl, že tato učebnice je z vybraných analyzovaných učebnic vlastivědy nejméně vhodná. Z hlediska důležitých informací o území ČR je obsahově nejchudší, a netýká se to jen průmyslu ČR. V učebnici je užito velké množství obrázků, z jejichž podtextů či samotných vyobrazení se většinou nedozvíme žádnou vhodnou či důležitou informaci. V kapitole „Hospodářství ČR“ je vložen obrázek muže sedícího u počítače, kdy v podtextu se dozvíme, že se jedná o vědeckého pracovníka. Tato informace je absolutně zbytečná a nic neříkající. V jiných kapitolách jsou uvedeny např. obrázky s názvy „Pěší turistika“, „Krajina se zachovalou krajinou“. Spíše bych navrhoval uvedení obrázků vypovídajících o důležitých informacích, které charakterizují regiony České republiky. V učebnici je vymezen čtyřstránkový prostor pro kraje ČR. Jedná se však o pouhý stručný popis krajů ČR zaznamenaný do tabulek, z kterých se lze dozvědět pouze název kraje, počet obyvatel, rozlohu, hustotu zalidnění, počet obcí, podíl městského obyvatelstva, název krajského města, další velká města v kraji, významné památky, chráněná území a sousední cizí stát. Informace o průmyslu v krajích ČR chybí.

8.1.1 Stručné srovnávací hodnocení učebnic

Netradiční pojetí kapitoly „Oblasti České republiky“ v učebnici Člověk a jeho svět (ČGS, 2010) ve svém důsledku ovlivnilo bodové hodnocení této učebnice, které se dostalo do záporných hodnot. Na druhé straně nejvyššího bodového ohodnocení opírajícího se o názory odborníků se dostalo učebnici Člověk a jeho svět, která vyšla v nakladatelství Prodos v roce 2008. V případě, že by byl při hodnocení brán ohled i na stanovisko autora rigorózní práce, tak by tato publikace získala ještě vyšší bodové ohodnocení. Na druhé straně bodové hodnocení učebnice Vlastivěda 5 (SPN, 2010) by bylo o něco nižší, než bodové hodnocení opírající se o názory odborníků.

Tab. 26: Kvantifikace názorů odborníků na učebnici Člověk a jeho svět (Prodos, 2008)

Průmyslové pojmy	Ponechat	Vynechat	Doplnit
Suroviny, těžba	7	5	3
Průmyslová odvětví	29	4	14
Podniky, výrobky a jiné skutečnosti	30	6	18
Pojmy celkem	66	15	35
Body celkem	148	-15	-35

Pramen: hodnocená učebnice zeměpisu

Tab. 27: Kvantifikace názorů odborníků na učebnici Vlastivěda 5 (SPN, 2010)

Průmyslové pojmy	Ponechat	Vynechat	Doplnit
Suroviny, těžba	4	1	6
Průmyslová odvětví	15	0	28
Podniky, výrobky a jiné skutečnosti	32	5	16
Pojmy celkem	51	6	50
Body celkem	97	-6	-50

Pramen: hodnocená učebnice zeměpisu

Tab. 28: Kvantifikace názorů odborníků na učebnici Člověk a jeho svět (ČGS, 2010)

Průmyslové pojmy	Ponechat	Vynechat	Doplnit
Suroviny, těžba	5	0	5
Průmyslová odvětví	5	0	38
Podniky, výrobky a jiné skutečnosti	6	0	42
Pojmy celkem	16	0	85
Body celkem	-37	0	-85

Pramen: hodnocená učebnice zeměpisu

Jak je patrné z předchozích tabulek, největší bodové ohodnocení získala publikace Člověk a jeho svět (Prodos, 2008), a to 148 bodů. Učebnice Vlastivěda 5 (SPN 2010) získala 97 bodů a učebnice Člověk a jeho svět (ČGS 2010) -37 bodů.

8.2 Analýza pojmů o českém průmyslu ve vybraných učebnicích pro 8. a 9.ročník základních škol a víceletých gymnázií

a) Zeměpis naší vlasti – učebnice zeměpisu pro základní školy a víceletá gymnázia pro 8. a 9. ročník, nakladatelství České geografické společnosti, s.r.o., Praha 2009, 104 s. (autoři Jiří Kastner, Milan Holeček, Libor Krajíček a další)

Učebnice obsahuje poměrně mnoho informací o českém průmyslu, což může být i odrazem skutečnosti, že jedním ze spoluautorů této učebnice byl L. Krajíček, docent Karlovy univerzity, odborník na problematiku geografie průmyslu. V učebnici jsou uvedeny informace o českém průmyslu ve více kapitolách, a to: „Hospodářské proměny“, „Na polích a ve stájích“, „Dary země“, „Tradiční a moderní výroba“ a „Česká republika a svět“. Další informace o průmyslu ČR obsahuje tzv. regionální část učebnice věnovaná jednotlivým krajům ČR.

Velmi pozitivně lze hodnotit informaci o postavení průmyslu v době vzniku Československa. L. Krajíček uvedl: „Když v roce 1918 vznikla Československá republika, žila v ní asi jedna čtvrtina obyvatelstva bývalého Rakousko-Uherska. Ač její území tvořilo pouze pětinu bývalé monarchie, bylo zde soustředěno 98% výroby porcelánu, 90% výroby cukru a asi 80% textilního průmyslu. Na území Československa (a v rozhodující míře na území dnešního Česka) se nacházelo asi 70% průmyslu celé rakousko-uherské monarchie.“

V kapitole „Hospodářské proměny“ je v souvislosti s rozvojem průmyslu věnována pozornost změnám souvisejících s dvěma politickými událostmi, a to únorem 1948 a listopadem 1989. Text kapitoly se zabývá i polistopadovou transformací včetně nového impulzu pro vývoj naší ekonomiky, tj. vstupu ČR do Evropské unie v roce 2004. V kapitole „Na polích a ve stájích“ je vysvětlena závislost průmyslu potravinářského na zemědělské výrobě. Text kapitoly „Dary země“ se soustředil pouze na rozbor surovinové základny naší republiky. Neopomíjí ani historický význam „horních měst“, který dokumentuje na roli Kutné Hory ve středověku. Kapitola „Tradiční i moderní výroba“ se již zabývá současným geografickým rozmístěním průmyslu, nezapomíná však na její historické konsekvence (zejména průmysl sklářský a textilní). V kapitole „Česká republika a

svět“ jsou uvedeny mj. i informace týkající se vývozu a dovozu nerostných surovin a průmyslových výrobků.

Nejvíce informací o průmyslu ČR obsahují kapitoly věnované jednotlivým krajům ČR. Každý kraj je rozebírán na čtyřech stránkách textu, kdy první dvě slouží k charakteristice kraje a další dvě k popisu nějakého jevu, dominanty či zajímavosti kraje. Informací o průmyslu ČR se zde nachází poměrně mnoho, občas jsou až příliš konkrétní a několikrát však nesouvisí s krajem, ve kterém jsou uvedeny. Jedná se o ty případy, kdy autor uvádí srovnání s jinými kraji. Za každou kapitolou je opakování mimo jiné ve formě otázek a úkolů souvisejících s učivem.

Komentář:

S většinou průmyslových pojmů, které jsou v učebnici uvedeny a zároveň jsou vyhodnoceny jako korektní, souhlasím, jelikož se domnívám, že autoři je v učebnici uvedli správně. Rovněž se ztotožňuji i s většinou pojmů, které hodnotitelé navrhli k vynechání či doplnění (viz. Příloha č. 6). Samozřejmě, na řadu v učebnici použitých pojmů mám i jiný názor. Text o průmyslu ČR se mi jeví jako velmi rozsáhlý, neboť poskytuje velké množství regionálně-geografických informací (hodnotím jej jako předimenzovaný, odpovídající spíše studentům středních škol). Z obsahu regionální části učebnice je patrné, kdo psal text o jednotlivém kraji, případně doplňující kapitolu k danému kraji. Tyto texty psali buď J. Kastner, vedoucí autorského týmu nebo M. Holeček či L. Krajíček. Z textů L. Krajíčka je hned zřejmé, že se jedná o geografa průmyslu. Jím zpracované doplňující texty mají poměrně vysokou vypovídající hodnotu. Jedná se především o kapitoly „Automobily a jiné stroje“ u Středočeského kraje, „Průmysl dlouhé tradice“ u Libereckého kraje, „Elektrina z různých zdrojů“ u Kraje Vysočina a „Doly a vysoké pece“ u Moravskoslezského kraje. Průmyslu (těžbě uhlí a rekultivacím) je věnována i kapitola „Zjizvená krajina“ u Ústeckého kraje, kterou napsal M. Holeček a také kapitola „Od pramenů Moravy k Polabí“ u Pardubického kraje, kterou napsali společně J. Kastner a L. Krajíček. Text této poslední zmiňované kapitoly je věnován z větší části chemickému průmyslu nejen Pardubického kraje, ale celé České republiky. Zařazení učebního textu k Pardubickému kraji se mi nejeví jako nejvhodnější. I když Pardubicko počtem pracovníků v chemickém průmyslu patřilo mezi největší koncentrace tohoto průmyslového odvětví (díky Synthesii a Paramu), více osob v chemickém průmyslu v minulosti pracovalo a nyní také pracuje v okrese Most (Česká rafinérská, Unipetrol).

Soubor odborníků (hodnotitelů) doporučil, aby pojem pivovarnictví se v učebnici vázal i k území Olomouckého kraje, ale na druhé straně tyto odborníci se domnívají, že pojmy jako těžba stříbra ve středověku v Kutné Hoře (Středočeský kraj), existence automobilky v Kolíně ve Středočeském kraji, elektroniky v Plzeňském kraji, tepelných elektráren v Karlovarském kraji a křišťálových lustrů v Kamenickém Šenově by měly být vynechány. Můj názor na výše uvedené pojmy se od odborníků liší. V Olomouckém kraji se sice nacházejí dva střední pivovary (roční výstav okolo 200 tis. hl) v Litovli a Hanušovicích, ale z hlediska celého českého pivovarnictví existují v jiných krajích pivovary s daleko větší výrobní kapacitou. Informace o pivovarnictví v Olomouckém kraji není tedy nezbytná. K zařazení problematiky těžby stříbra v Kutné Hoře v minulosti do učebního textu mám jiný názor. Vzhledem k tomu, že koncem 13. století poskytovala oblast, zahrnující dnešní Kutnou Horu, zhruba jednu třetinu produkce stříbra v Evropě, je důležité, aby o takové dominanci žáci věděli. I název města naznačuje, že jeho historie souvisí s těžbou („kutáním“) stříbra a stříbrných rud. Z hlediska historického významu je nasnadě tento termín ponechat. Zmínku o automobilce v Kolíně bych v učebním textu rovněž ponechal, jelikož se jedná o poměrně nový průmyslový podnik, ve kterém se vyrábějí automobily světových značek – Toyota, Peugeot a Citroen. Jde o jeden z nejvýznamnějších průmyslových subjektů podnikající na území Středočeského kraje s výrazně exportní rolí. Tu má také firma Panasonic v Plzni vyrábějící televizory stejné značky (domnívám se, že název tohoto podniku, podobně jako například podniku Bosch Diesel v Jihlavě, by žáci 8. či 9. třídy měli znát). Dnes když přijíždíte do Plzně jakoukoliv silniční komunikací, dozvídáte se, že „Vás vítá Plzeň, město elektrotechniky“ (tedy ne město strojírenství ani pivovarnictví). I to naznačuje, že zmínka o výrobě elektrotechniky (elektroniky) v Plzeňském kraji do učebního textu patří. Tepelné elektrárny v Karlovarském kraji (Tisová, Vřesová) se velmi významně podílejí na výrobě elektrické energie ČR (11,5%, tj. 5,3 tis. GWh) a žáci by je mohli znát. Podíl Karlovarského kraje na rozloze území ČR je daleko menší (4,2%), o obyvatelstvu nemluvě (necelé 3%). Termín křišťálové lustry v Kamenickém Šenově bych rovněž ponechal, jelikož toto místo bylo výrobou sklářských výrobků proslulé, zvláště tedy výrobou křišťálových lustrů. Na počest své slavné minulosti, bylo ve městě postaveno i sklářské muzeum.

Kritické připomínky k textu, který se týká problematiky průmyslu, mám především tyto:

- zbytečné opakování některých informací,
- uvádění již nefungujících podniků či výroby,
- uvádění starých názvů u některých podniků.

Uzávěrka textů 3. vydání byla 31. prosince 2007. Na straně 90 se uvádí: „o něco později vyrostly železárny v Třinci a v 50. letech 20. století v Ostravě poslední z nich – Nová huť (dnes Mittal Steel Ostrava)“. Přitom Mittal Steel byl přejmenován na ArcelorMittal již 1.8.2007, tedy ještě před uzávěrkou textů.

V závěru komentáře uvádím, že učebnice je psána přehledně, s malým množstvím faktických chyb, obsahuje adekvátní počet obrázků a zajímavých informací. Je v ní však užito příliš konkrétních průmyslových pojmů, které se navíc několikrát opakují. V některých částech text již neodpovídá existující situaci na konci roku 2007. Učebnice má spíše charakter učebního textu pro střední školy.

b) Zeměpis Česká republika – učebnice pro základní školu a základní školu praktickou, nakladatelství Parta, Praha 2006, 64 s. (Autoři: František Kortus a František Teplý)

Informace o průmyslu jsou v učebnici užity v kapitole „Dary země“ a v kapitolách jednotlivých krajů ČR a to jen ty nejdůležitější, které autor uznal za vhodné, že by žáci, pro které je učebnice vypracována, měli znát. Jak už napovídá název první z uvedených kapitol, je pozornost věnována nerostným surovinám nacházejícím se na území ČR. Autoři se této tematice věnují na dvou stránkách učebnice, kdy zároveň popisují, které suroviny se k jakému průmyslovému odvětví vážou. Na těchto dvou stránkách se autorům podařilo vměstnat až 11 obrázků nemalých rozměrů, které charakterizují průmysl ČR. Obrázky zabírají stejně velkou plochu jako text, což ale v této učebnici není ojedinělým negativním jevem. Text v kapitole „Dary země“ se však netýká jenom nerostných surovin, ale také energetiky, strojírenství a dalších odvětví zpracovatelského průmyslu.

Texty ke kapitolám týkajících se jednotlivých krajů jsou poměrně obsahově chudé, a totéž lze konstatovat i o informacích o průmyslu. Jedná se o spíše základní pojmy, které jsou občasně doplněny o obrázky.

Komentář:

Průmyslové pojmy, které jsou v učebnici uvedeny, hodnotím jako korektní. Těchto pojmů je však oproti některým jiným v učebnici velmi málo, což může souviset se skutečností, že učebnice má najít uplatnění nejen v základních školách, ale i v základních školách praktických. I z tohoto důvodu je v učebnici méně textu a více obrázků. Hodnotitelé to však při svém ocenění průmyslových pojmů nemohli zohlednit, tudíž ve výše uvedené tabulce je uvedeno poměrně velké množství pojmů, kterými by měla být učebnice doplněna. Na druhé straně pojmů na vyřazení nebylo mnoho (viz. Příloha č. 7). Domnívám se, že učebnice by neměla být při výuce zeměpisu České republiky v základních školách používána. Postačuje pouze pro praktické školy (žáci s lehkým mentálním postižením).

V učebnici se nachází několik termínů, o kterých odborníci při posuzování uvedli, že by měly být vynechány, avšak já mám názor opačný. Jedná se o tyto pojmy: automobilka TPCA u Kolína ve Středočeském kraji, elektrotechnický závod zaměřený na výrobu televizorů v Plzni, tepelné elektrárny v Karlovarském kraji a strojírenské závody v Jihlavě – součástky do automobilů v kraji Vysočina.

Učebnice je psána jednoduchým stručným textem bez faktických chyb a je poměrně aktuální. Svým designem by se však lépe vyjímal pro žáky 4. a 5. tříd základních škol. Je v ní užito (na můj vkus) až příliš různých barevných textů.

c) Zeměpis 8 – učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia – nakladatelství Fraus, Plzeň 2006, 128 s. (Autoři Milan Jeřábek, Jiří Anděl, Jana Peštová, Jiří Kastner)

V učebnici jsou průmyslu ČR věnovány následující podkapitoly: „Surovinové zdroje na našem území“ v rámci kapitoly „Česko – přírodní poměry“, „Návrat náročnosti do průmyslu“, která je součástí kapitoly „Česko – hospodářství“. Dále je průmysl probírán v podkapitolách jednotlivých krajů ČR spadajících do kapitoly „Regiony Česka“.

V surovinových zdrojích se na dvou stránkách autoři zmiňují o nerostných surovinách nacházejících se na území ČR a jejich následném využití v průmyslu. Na konci je závěrečné shrnutí, otázky a úkoly.

Kapitola „Návrat náročnosti do průmyslu“ zahrnuje průmyslová odvětví a jejich poměrné zastoupení v rámci celého průmyslu ČR. Je doplněna o grafy, mapy a tabulky. Působí velice přehledně. Této kapitole autoři věnují dvě stránky. V závěru podkapitoly jsou vloženy otázky a úkoly a shrnutí.

V učivu týkajícím se jednotlivých krajů ČR je každému kraji vymezena jedna stránka textu: autoři zde uvádí základní informace o krajích, a také o průmyslu dané lokality. Informací o průmyslu však není mnoho, takže počtem pojmů o průmyslu se učebnice moc neliší od učebnice předchozí. Do textu učebnice autorů z Univerzity Jana Evangelisty Purkyně jsou citlivě vkládány obrázky charakterizující konkrétní dominantu dané oblasti. V závěrečném shrnutí u každého kraje jsou zopakovány důležité informace, které by si žáci měli zapamatovat. Za shrnutím jsou uvedeny otázky a úkoly vztahující se k jednotlivému kraji. Celkem 8 úkolů se týká problematiky průmyslu.

Komentář:

Nové poznatky o průmyslu ČR podávají autoři učebnice korektně (viz. Příloha č. 8). I když pojmů není mnoho, zvláště v kapitolách pojednávajících o jednotlivých krajích ČR, informace jsou objektivní a odpovídají realitě. K textu mám kritické připomínky. Např. nejméně informací o průmyslu je uvedeno u Olomouckého kraje, a to: „V jedné z nejúrodnějších oblastí Česka se pěstují především pšenice a sladovnický ječmen, který se používá v pivovarnictví. Na zemědělskou výrobu navazuje množství potravinářských podniků.“ V tzv. shrnutí je uvedena jedna věta: „Průmysl převažuje potravinářský a textilní.“ Autoři v učebnici formulují u tohoto kraje v závěru dvě otázky, z nichž druhá se týká průmyslu – „Zjistěte příklady firem, které působí v kraji. Co vyrábějí?“ Domnívám se, že žák bydlící v jiném kraji, než v Olomouckém, nemůže na tuto otázku správně odpovědět, když v učebnici chybí patřičné údaje.

V závěrečném hodnocení učebnice musím zdůraznit potřebu většího počtu informací o průmyslu ČR. Avšak ty informace, které jsou v ní užity a týkají se průmyslu ČR, jsou aktuální a správné. Učebnice je psána velmi přehledně a je úměrně rozvržena do jednotlivých kapitol.

d) Zeměpis 9 Česká republika - pro základní školy, nakladatelství SPN – pedagogické nakladatelství, akciová společnost, Praha 2009, 112 s. (autoři Petr Chalupa, Stanislav Horník, Jaromír Demek)

Informace o průmyslu ČR se v učebnici nacházejí v podkapitole „Nerostné suroviny“, spadající do kapitoly „Přírodní poměry České republiky“. Surovinám jsou věnovány dvě stránky textu. O průmyslu ČR je však možno se především dočíst v podkapitole „Průmysl“ (rozsah necelých 9 stran), která je součástí kapitoly „Hospodářství České republiky“. Další informace regionálního charakteru o průmyslu jsou vloženy do kapitoly „Kraje České republiky“, kde u každého kraje jsou uvedeny nejvýznamnější skutečnosti vztahující se k průmyslu. Učivu o jednotlivých krajích je věnováno 38 stránek textu učebnice.

Problematika nerostných surovin je vysvětlena ihned po podkapitole „Geologický vývoj“. Autorský kolektiv v textu o nerostných surovinách zdůrazňuje nejen jejich důležitost a uplatnění, ale zabývá se jejich rozmístěním na území ČR. Uvedený kartodiagram zobrazuje výskyt a těžbu nerostných surovin. Učivo je prezentováno na 5 vhodně vybraných fotografiích. K výskytu a těžbě nerostných surovin jsou v závěru podkapitoly formulovány 4 otázky a úkoly. Za nedostatek kapitoly lze považovat opakované (zbytečné) zdůrazňování útlumu těžby nerostných surovin po roce 1989. Na straně 15 je uvedeno: „Po roce 1989 došlo v Česku k útlumu těžby nerostných surovin. Zcela byla zastavena těžba černého uhlí v kladenském, trutnovském, rosicko-oslavanském revíru a v ostravské části ostravsko-karvinského revíru. Také skončila těžba rud s výjimkou těžby uranových rud u Rožínky na Českomoravské vrchovině.“, dále na stejné straně se uvádí „Těžba uhlí v malých revírech skončila po roce 1989.“ a na další straně je věta „Těžba rud kovů byla většinou ukončena po roce 1989.“ Nebyla by lepší informace, že 17. prosince 1993 vyjel z dolů ve Zlatých Horách poslední vozík polymetalické rudy a těžba kovových rud byla na území České republiky definitivně ukončena? Údaj „po roce 1989“, je zavádějící. Těžba uhlí v rosicko-oslavanské pánvi skončila v roce 1992, v kladenské pánvi v roce 2002, ale lignit v Mikulčicích se těžil ještě v roce 2009, tj. v období po vydání učebnice. Lignit v učebnici není zmiňován, výše zmiňovaný kartodiagram neobsahuje ani informace o výskytu zemního plynu (přitom velikost značek u jednotlivých měst není popsána a je nelogická).

Podkapitola „Průmysl“ zmiňuje dlouhodobou tradici tohoto odvětví hospodářství v ČR společně s vývojem jednotlivých průmyslových odvětví. Podkapitola je dále rozvržena na jednotlivá průmyslová odvětví (rozdělení na průmyslová odvětví však nerespektuje odvětvovou klasifikaci OKEČ platnou v ČR v letech 1992 – 2008 a ani odvětvovou klasifikaci CZ-NACE, která je u nás v platnosti od roku 2008). Na úvod každého průmyslového odvětví je pod nadpisem umístěn úkol nebo otázka ohledně daného odvětví, která stimuluje žáky k zamyšlení a nalezení odpovědi. Po této otázce či úkolu následuje výklad o daném odvětví se základními i rozšiřujícími informacemi. Základní informace jsou vloženy přímo do textu, často i s tučným písmem důležitých informací a rozšiřující informace jsou uvedeny v živých záhlavích učebnice. Základní i rozšiřující text je doplněn otázkami, fotografiemi, mapami aj. vždy tak, aby nezasahovaly do kontinuity textu. Za každým průmyslovým odvětvím jsou umístěny otázky a úkoly vztahující se k učivu právě probranému. Za podkapitolou „Průmysl“ je v barevné tabulce uvedeno krátké shrnutí učiva o průmyslu České republiky.

V kapitole Kraje České republiky jsou uvedeny základní informace o průmyslu daných krajů, které jsou pro přiblížení doplněny o obrázky, mapy, fotografie aj. Na konci učiva o každém kraji ČR je umístěna barevná tabulka shrnutí, ve které jsou obsaženy nejdůležitější informace o kraji, ve kterých se občasně vyskytují i informace o průmyslu. Za shrnutím jsou vloženy otázky a úkoly k daným krajům. Ve většině případů se v nich nacházejí otázky i úkoly zaměřené na průmysl.

Učebnice je psána souvisle s logickou návazností, je vcelku přehledná a hodně pestrá. Je doplněna o hodně obrazových informací s podrobnými vysvětlivkami. Je psána i motivační formou, protože je v ní umístěna notná dávka otázek a úkolů na vyřešení a zodpovězení. Pro přehlednost a pestrost jsou v učebnici užita živá záhlaví, do kterých jsou vloženy doplňující informace o dané látce.

Komentář:

Domnívám se, že tato učebnice obsahuje počet průmyslových pojmů, který je adekvátní pro výuku žáků 8. a 9. tříd základních škol (viz. Příloha č. 9), na rozdíl od první hodnocené učebnice (nakladatelství ČGS), ve které je těchto pojmů velmi mnoho a druhé (nakladatelství Parta) a třetí učebnice (nakladatelství Fraus), vyznačujících se naopak velmi nízkým počtem pojmů. Učebnice nakladatelství SPN

však obsahuje řadu chybných i nepřesných informací týkající se českého průmyslu. Podobně jako jiné učebnice nestačí zachytit velké změny, ke kterým došlo v rámci transformace českého průmyslu. Často popisuje rozmístění průmyslu spíše z konce 80. let než ze současnosti.

V rámci učebního textu o Jihomoravském kraji je vzpomenuto, že od 19. století se v Brně rozvíjelo strojírenství. Další konkrétní informace o tomto odvětví je již jenom tato: „V blízkém Adamově je strojírenský průmysl“. Adamovské strojírný na konci roku 1989 zaměstnávaly v samotném Adamově více než 5 tis. osob a ve svých pobočkách v Blansku, Dobrušce a ve Cvikově dalších 2 tis. pracovníků. Adamovské strojírný se dostaly do konkurzu v roce 2002 a výroba byla zastavena. Jediným fungujícím strojírenským podnikem v Adamově je nyní Adast Systems, a.s., původně dcera Adamovských strojíren, jehož výroba je zaměřena na dodávky technologií a zařízení pro čerpání, měření a výdej kapalných a plyných paliv a na příslušenství čerpacích stanic, jakými jsou například kompresory a vysavače. Adast Systems v současnosti zaměstnává pouze 130 pracovníků a patří do kategorie malých a středních podniků. Jde tedy o kategorii podniků spíše s nízkým počtem zaměstnanců. Jednotlivé státy a instituce používají pro definici velkých podniků různá kritéria – například Evropská unie za hranici považuje 250 zaměstnanců. Přitom největším strojírenským podnikem v Jihomoravském kraji je Zetor tractors a.s., který zaměstnává 950 osob a o něm informace v učebnici chybí (největším průmyslovým podnikem v kraji je Tyco Electronics Czech s.r.o. se sídlem v Kuřimi, kde pracuje více než 2,1 tis. zaměstnanců). Text o Jihomoravském kraji mimo jiné pojednává také o velké elektrárně v Hodoníně. Přitom tato tepelná elektrárna má instalovaný výkon pouhých 105 MW. Jde tedy ne o velkou, ale naopak, o nejmenší tepelnou elektrárnu v České republice. V roce 2010 její roční výroba elektřiny činila 430 GWh, což jí řadilo na předposlední místo ze souboru 26 tepelných elektráren v ČR.

Do Moravskoslezského kraje byla zařazena také automobilka v Uničově. Jestliže odhlédneme od skutečnosti, že Uničov leží v Olomouckém kraji (všimli si toho všichni hodnotitelé), tak učebnice informuje o nějaké místní automobilce, která zde však vůbec neexistuje. V Uničově je jediný velký strojírenský podnik, a to Unex, strojírensko-metalurgická společnost, která je orientována především na výrobu zemních a důlních strojů.

Některé informace v učebnici jsou dosti obecné. Například v textu o Královéhradeckém kraji je uvedeno: „Potravinářský průmysl je např. v Hradci Králové. Cukrovary, mlýny, masokombináty, drůbežářské závody, vlnářské závody, mrazírny, mlékárny a závody na výrobu pečiva najdeme i v jiných městech“. Žádný vlnářský závod v Královéhradeckém kraji neznám. Na území Čech nyní existuje pouze 9 společností produkujících víno a jejich provozy jsou lokalizovány ve Starém Plzenci (Plzeňský kraj), v obci Chrámce, Litoměřicích, Roudnici nad Labem a Velkých Žernosekách (Ústecký kraj), v Mělníku, Kutné Hoře a Karlštejně (Středočeský kraj) a v Praze. Cukrovar v Královéhradeckém kraji je pouze v Českém Meziříčí. Počet cukrovarů během let se v ČR během let 1989 – 2013 zredukoval z 51 na 7.

8.2.1 Stručné srovnávací hodnocení učebnic

Zvolená metodika hodnocení učebnic (učivo o českém průmyslu), opírající se o názory pedagogů, stanovila celkem jednoznačné pořadí. Za nejlepší učebnici zeměpisu (pro druhý stupeň základních škol a víceletých gymnázií) vysvětlující problematiku průmyslu ČR byla vyhodnocena učebnice kolektivu Kastner, Holeček, Krajíček a kol. vydaná nakladatelstvím ČGS v roce 2009 „Zeměpis naší vlasti“. Text věnovaný průmyslu ČR je poměrně na vysoké úrovni. Pojmů o průmyslu ČR obsahuje velké množství. Podle počtu bodů druhé místo obsadila učebnice SPN „Zeměpis 9 Česká republika“ vydaná také v roce 2009. Počet průmyslových pojmů se jeví jako optimální, ale učebnice obsahuje řadu zbytečných chyb. Učebnice vydána nakladatelstvím Parta „Zeměpis Česká republika“ získala za průmysl daleko nižší počet bodů, což souviselo s tím, že byla určena i žákům praktických škol. Překvapuje však, že v žebříčku učebnic se umístila před učebnicí „Zeměpis 8“, která je určena i žákům víceletých gymnázií. Nízký počet průmyslových pojmů obsažených v ní způsobil, že byla hodnocena podprůměrně (záporný počet bodů).

Tab. 29: Kvantifikace názorů odborníků na učebnici Zeměpis naší vlasti (ČGS, 2009)

Průmyslové pojmy	Ponechat	Vynechat	Doplnit
Suroviny, těžba	18	14	11
Průmyslová odvětví	48	10	31
Podniky, výrobky a jiné skutečnosti	77	50	81
Pojmy celkem	143	74	123
Body celkem	232	-74	-123

Pramen: hodnocená učebnice zeměpisu

Tab. 30: Kvantifikace názorů odborníků na učebnici Zeměpis Česká republika (Parta, 2006)

Průmyslové pojmy	Ponechat	Vynechat	Doplnit
Suroviny, těžba	8	1	21
Průmyslová odvětví	7	0	56
Podniky, výrobky a jiné skutečnosti	70	21	135
Pojmy celkem	85	22	212
Body celkem	21	-22	-212

Pramen: hodnocená učebnice zeměpisu

Tab. 31: Kvantifikace názorů odborníků na učebnici Zeměpis 8 (Fraus, 2006)

Průmyslové pojmy	Ponechat	Vynechat	Doplnit
Suroviny, těžba	12	0	17
Průmyslová odvětví	16	3	53
Podniky, výrobky a jiné skutečnosti	33	1	157
Pojmy celkem	61	4	227
Body celkem	-48	-4	-227

Pramen: hodnocená učebnice zeměpisu

Tab. 32: Kvantifikace názorů odborníků na učebnici Zeměpis 9 (SPN, 2009)

Průmyslové pojmy	Ponechat	Vynechat	Doplnit
Suroviny, těžba	19	18	7
Průmyslová odvětví	30	12	34
Podniky, výrobky a jiné skutečnosti	72	61	127
Pojmy celkem	121	91	168
Body celkem	104	-91	-168

Pramen: hodnocená učebnice zeměpisu

9. Závěr

Analýza didaktické vybavenosti sedmi vybraných učebnic vlastivědy a zeměpisu pro druhý stupeň základních škol a pro první stupeň víceletých gymnázií opírající se o metodiku prof. J. Průchy (1998) prokázala celkem slušnou vybavenost učebnic vydávaných v období let 2006 – 2010. Metodika hodnotí přítomnost 36 dílčích komponent, které reprezentují využití aparátu řídicího učení, využití orientačního aparátu a využití verbálních a obrazových prostředků. V případě tří učebnic vlastivědy analýza prokázala, že všechny učebnice obsahují minimálně dvě třetiny hodnocených komponent. Nejlépe byla hodnocena učebnice z nakladatelství Prodos; následovaly učebnice z nakladatelství SPN a ČGS. Hranici dvou třetin komponent nedosáhly učebnice zeměpisu pro druhý stupeň základních škol vydané nakladatelstvími ČGS a Parta. Na druhé straně učebnice „Zeměpis 8“ z nakladatelství Fraus obsahovala 31 komponent, tj. 86,1% z celkového počtu hodnocených komponent. Pořadí učebnic zeměpisu bylo následující: 1. učebnice z nakladatelství Fraus, 2. z nakladatelství SPN, 3. z nakladatelství ČGS a 4. z nakladatelství Parta. Analýza didaktické vybavenosti učebnic však nezahrnovala obsahové hodnocení učiva prezentovaného v jednotlivých učebnicích, a tedy nám nemohla dát ani odpověď např. na otázku: „Nakolik se změny v rozmístění průmyslu České republiky po roce 1989 promítly do obsahu nových učebnic vlastivědy a zeměpisu?“

Autor rigorózní práce vypracoval vlastní metodiku hodnocení obsahu učiva o průmyslu ČR, která využila také názory aktivních vysokoškolských pedagogů a učitelů vlastivědy a zeměpisu na základních školách (případně gymnáziích) na problematiku nezbytných pojmů o českém průmyslu (blíže viz. kapitola 7). Analýza nových poznatků prezentovaná prostřednictvím pojmů prokázala rozdílnou úroveň jednotlivých učebnic. V případě vlastivěd byla opět nejlépe hodnocena učebnice z nakladatelství Prodos, následovaná učebnicemi z nakladatelství SPN a ČGS. Šlo tedy o stejné pořadí, jako tomu bylo v případě hodnocení učebnic z hlediska didaktické vybavenosti. V případě učebnic zeměpisu však bylo pořadí úplně jiné. Z hlediska zastoupení nezbytných pojmů o českém průmyslu byla nejlépe hodnocena učebnice ČGS a za ní následovaly učebnice z nakladatelství SPN, Parta a Fraus. Prokázala se hypotéza, že nejlépe budou hodnoceny ty učebnice, v jejichž autorském kolektivu bude působit odborník na problematiku geografie průmyslu.

Spoluautorem vlastivědné učebnice, kterou vydalo nakladatelství Prodos, byl doc. RNDr. Zdeněk Szczyrba, Ph.D., který vede na Univerzitě Palackého v Olomouci kurzy Geografie průmyslu a Geografie České republiky a spoluautorem učebnice „Zeměpis naší vlasti“ (nakladatelství ČGS) byl doc. RNDr. Libor Krajíček, CSc., autor řady učebních textů o geografii průmyslu na Karlově univerzitě v Praze. Prokázalo se, že autorům některých učebnic nebyly k dispozici aktuální údaje týkající se strukturálních změn v českém průmyslu v transformačním i potransformačním období. Z této skutečnosti vyplývala i řada faktických chyb prezentovaných v učebních textech. Asi nejvíce chyb obsahovala učebnice „Zeměpis 9 Česká republika“ vydaná nakladatelstvím SPN.

Domnívám se, že proces recenzování učebních textů by měl být ze strany Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR zpřísněn, neboť v poměrně krátkém čase dochází k významným změnám v ekonomikách jednotlivých zemí, ČR nevyjímaje. Je nezbytné, aby pro učebnice hodnotící rozmístění hospodářství byl do souboru recenzentů zařazen i odborník zabývající se ve své vědecko-výzkumné činnosti ekonomickou geografii. Toto opatření by mohlo napomoci odstranit chyby, které se v učebních textech zbytečně vyskytují.

Literatura

ČECHUROVÁ, M., JEŽKOVÁ, A., CHALUPA, P. (2010). *Vlastivěda 5*. Učebnice pro 5. ročník základní školy. Praha: SPN, 108 s.

FIŠER, P. (2012). *Změny na trhu práce v Jihomoravském kraji: regionálně geografická analýza s důrazem na období ekonomické krize*. Disertační práce. Brno: Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity, 177 s.

GAVORA, P. (1992). *Žiak a text*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 127 s.

HÄUFLER, V., KORČÁK, J., KRÁL, V. (1960). *Zeměpis Československa*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.

HÄUFLER, V. (1984). *Ekonomická geografie Československa*. 2. přeprac. a dopl. vyd. Praha: Academia, 639 s.

CHALUPA, P., HORNÍK, S., DEMEK, J., (2009). *Zeměpis 9*. Praha: SPN, 112 s.

JANOUSHKOVÁ, E. (2007). *Měření obtížnosti výkladového textu vybraných českých učebnic zeměpisu pro střední školy*. In: Maňák, J., Knecht, P. (eds): *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, s. 109 – 114.

JEŘÁBEK, J., TUPÝ, J. a kol. (2007). *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (se změnami provedenými k 1. 9.2007)*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 126 s.

JEŘÁBEK M., ANDĚL, J., PEŠTOVÁ, J., KASTNER, J. (2006). *Zeměpis 8*. Učebnice pro základní školy a víceletá gymnázia. Plzeň: Fraus, 128 s.

KASTNER, J., HOLEČEK, M., KRAJÍČEK, L. a další (2009). *Zeměpis naší vlasti*. Učebnice zeměpisu pro základní školy a víceletá gymnázia pro 8. a 9. Ročník. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 104 s.

KNECHT, P. (2006). Hodnocení učebnic zeměpisu z pohledu žáků 2. stupně základních škol. In: Maňák, J., Knecht, P. (eds): Učebnice pod lupou. Brno: Paido, s. 85 – 96.

KNECHT, P. (2007). *Pojmová analýza českých učebnic sociálního zeměpisu pro základní školy*. In: Maňák, J., Knecht, P. (eds): Hodnocení učebnic. Brno: Paido, s. 121 – 133.

KNECHT, P. (2008). *Pojmy v učebnicích zeměpisu a jejich přiměřenost věku žáků*. Pedagogická orientace 2008, roč. 18, č. 2, s. 22-36.

KOMÁREK, W. (1990). *Prognóza a program*. Praha: Academia. 319 s.

KOPAČKA, L. (1992). Změny v geografickém rozmístění čs. průmyslu 1962-1968. *Sborník české geografické společnosti*, 97(3), s. 152-171.

KORTUS, F., TEPLÝ, F. (2006). *Zeměpis Česká republika*. Učebnice pro základní školu a základní školu praktickou. Praha: Parta, 64 s.

KOUTSKÝ, J. (2011). *Staré průmyslové regiony – vývojové tendence, možnosti rozvoje*. Disertační práce. Brno: Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity, 125 s.

MAREŠ, J. (1976). *Vývoj rozmístění československého průmyslu*. Tabulky a mapy. Díl II. Tabulky(separát). Brno: Geografický ústav ČSAV.

MAREŠ, J. (1980). Průmyslové regiony ČSR. *Rozpravy ČSAV. Řada matematických a přírodních věd*, 90(6), 82 s.

MATUŠKOVÁ, A. (2010). *Člověk a jeho svět – místo, kde žijeme*. Praha: Nakladatelství České geografické společnosti, 88 s.

PLUSKAL, M. (1990). *Rozsah textu učebnic zeměpisu pro základní školu*. Acta UPO, Fac. rer. nat. 98, Geographica – Geologica XXIX, s. 49 – 59.

PLUSKAL, M. (1996a). *Teorie tvorby učebnic a metody jejich hodnocení*. Habilitační práce. Olomouc: Pedagogická fakulta UP, 152 s.

PLUSKAL, M. (1996b). *Zdokonalení metody pro měření obtížnosti didaktických textů*. Pedagogika, roč. 46, č. 1, s. 62 – 76.

PRŮCHA, J. (1984). *Hodnocení obtížnosti učebnic*. Praha: SNTL, 96 s.

PRŮCHA, J. (1988). *Teorie, tvorba a hodnocení učebnic*. Praha: ÚÚVPP, 112 s.

PRŮCHA, J. (1995). Český pedagogický výzkum ve srovnání s evropským. Referát přednesený na III. konferenci České asociace pedagogického výzkumu. Šlapanice: ČAPV, 11 s.

PRŮCHA, J. (1998). *Učebnice: teorie a analýzy edukačního média: příručka pro studenty, učitele, autory a výzkumné pracovníky*. Brno: Paido, 148 s.

PRŮCHA, J. (2002). *Moderní pedagogika*. Praha: Portál, 481 s.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. (1995). *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. 294 s.

PURŠ, J. (1980). Changes in the spatial organization of industry in Bohemia at the threshold of the industrial revolution. *Historická geografie*, 19, s. 247-282.

SMOLOVÁ, I., SZCZYRBA, Z. (2008). *Člověk a jeho svět – místo, kde žijeme*. Učebnice pro 4. A 5. Ročník základních škol. Olomouc: Prodos.

SVATOŇOVÁ, H. (2000). *K problematice životního prostředí v učebnicích zeměpisu České republiky pro základní školy*. In: Geographical studies. Nitra: UKF, s. 378 – 387.

TOUŠEK, V. (2003). *Geografické aspekty transformace českého průmyslu po roce 1989*. Habilitační práce. Brno: Přírodovědecká fakulta Masarykovy univerzity.

TOUŠEK, V., SMOLOVÁ, I., FŇUKAL, M., JUREK, M., KLAPKA, P. (2005). *Česká republika – portréty krajů*. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 136 s.

TOUŠEK, V., TONEV, P. (2002). *Změny ve struktuře zaměstnanosti v regionech České republiky; vliv zahraničních investic (na příkladu okresu Blansko a Jihlava)*. In: S. Hrabalová, J. Maryáš, P. Tonev, V. Toušek, M. Viturka (ed.), J. Vystoupil, V. Žítek: *Vybrané aspekty kvality podnikatelského prostředí jako výchozího faktoru efektivnosti regionálních rozvojových projektů (případová studie)*. Brno: Masarykova univerzita, s. 51 – 92.

TOUŠEK, V., VANČURA, M. (1996). *Aktuální problémy ČR-I.díl. Průmysl - 1.část*. Ostrava: Schola forum.

WAHLA, A. (1983). *Strukturní složky učebnic geografie*. Praha: SPN, 122 s.

WAHLA, A. (1989). *Teorie učebnic v tvorbě učebnic geografie*. In: *Tvorba moderních učebnic geografie*. Brno: Geografický ústav ČSAV a ČSGS při ČSAV, s. 6-11.

WEINHÖFER, M., (2007). *Obtížnost textu vybraných učebnic zeměpisu pro základní školy*. In: Maňák, J., Knecht, P. (eds): *Hodnocení učebnic*. Brno: Paido, s. 115 – 120.

Ostatní prameny

ČSÚ (1990). *Pracovníci a mzdové fondy socialistického sektoru národního hospodářství v krajích a okresech podle odvětví národního hospodářství ČSR za rok 1989*. Praha: ČSÚ.

ČSÚ (2012). *Předběžné výsledky SLDB 2011*

Přílohy

Tab. 1: Odborníky vyhodnocená tabulka průmyslových pojmů pro 4. a 5. třídy ZŠ

Tab. 2: Odborníky vyhodnocená tabulka průmyslových pojmů v učebnicích zeměpisu pro 8. a 9. ročník ZŠ a víceletá gymnázia

Tab. 3: Odborníky vyhodnocená tabulka průmyslových pojmů učebnice Člověk a jeho svět (Prodos, 2008)

Tab. 4: Odborníky vyhodnocená tabulka průmyslových pojmů učebnice Vlastivěda 5 (SPN, 2010)

Tab. 5: Odborníky vyhodnocená tabulka průmyslových pojmů učebnice Člověk a jeho svět (ČGS, 2010)

Tab. 6: Odborníky vyhodnocená tabulka průmyslových pojmů učebnice Zeměpis naší vlasti (ČGS)

Tab. 7: Odborníky vyhodnocená tabulka průmyslových pojmů učebnice Zeměpis Česká republika (Parta, 2006)

Tab. 8: Odborníky vyhodnocená tabulka průmyslových pojmů učebnice Zeměpis 8 (Fraus, 2006)

Tab. 9: Odborníky vyhodnocená tabulka průmyslových pojmů učebnice Zeměpis 9 Česká republika (SPN, 2009)

Příloha č.1

Tab. 1: Odborníky vyhodnocená tabulka průmyslových pojmů pro 4. a 5. třídy ZŠ

Kraje ČR	Pojmy
Hlavní město Praha	Průmyslová odvětví: strojírenství, elektrotechnika, potravinářský průmysl, polygrafický průmysl Podniky, výrobky a jiné: sídlo průmyslových podniků, pivovar Staropramen, výroba knih, časopisů, map a tiskopisů
Středočeský kraj	Suroviny, těžba: v minulosti těžba černého uhlí, ložiska vápenců v Českém krasu Průmyslová odvětví: v minulosti hutnictví, automobilový průmysl Podniky, výrobky a jiné: Škoda Auto (v Mladé Boleslavi-výroba aut), Václav Laurin a Václav Klement
Jihočeský kraj	Suroviny, těžba: v minulosti těžba stříbra Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, potravinářský průmysl, energetický průmysl Podniky, výrobky a jiné: jaderná elektrárna Temelín, vodní elektrárny na Lipně a Orlíku, cukrovarnictví, výroba cukru v Dačicích, vaření piva, pivovar Budvar
Plzeňský kraj	Suroviny, těžba: bohaté zásoby nerostných surovin, těžba dřeva, těžba kaolinu Průmyslová odvětví: zpracovatelský průmysl, elektrotechnický průmysl, strojírenský průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné: významné průmyslové podniky, strojírna Škoda (Škodovy závody v Plzni), pivovar Prazdroj, keramické dlaždice, výroba zápalek, SOLO Sušice, chodské koláče
Karlovarský kraj	Suroviny, těžba: těžba hnědého uhlí na Sokolovsku, (ložiska hnědého uhlí v podkrušnohorské - Sokolovské pánvi), minerální prameny, kaolin, těžba stříbra Průmyslová odvětví: chemický průmysl Podniky, výrobky a jiné: výroba elektřiny v tepelných elektrárnách v Tisové a Vřesové, výroba porcelánu v Horním Slavkově, Klášterci nad Ohří, Březové a Karlových Varech, výroba skla, Moser, ražba mincí v Jáchymově – tovary, Mattoni, Korunní, Becher (Becherovka), karlovarské lázeňské oplatky
Ústecký kraj	Suroviny, těžba: těžba hnědého uhlí na Mostecku Průmyslová odvětví: energetický průmysl (výroba elektrické energie), chemický průmysl, pivovarnictví Podniky, výrobky a jiné: tepelné elektrárny, chemické továrny (Litvínov, Ústí n. Labem)
Liberecký kraj	Průmyslová odvětví: v minulosti textilní a sklářský průmysl, nyní automobilový průmysl Podniky, výrobky a jiné: sklářská výroba (Harrachov, Nový Bor), výroba bižuterie (Jablonec nad Nisou)
Královéhradecký kraj	Průmyslová odvětví: textilní průmysl, strojírenský průmysl Podniky, výrobky a jiné: výroba klavírů Petrof (Hradec Králové), výroba krajek ve Vamberku
Pardubický kraj	Průmyslová odvětví: chemický průmysl (Pardubice), elektrotechnický průmysl, strojírenský průmysl Podniky, výrobky a jiné: středisko textilního průmyslu - Ústí nad Orlicí, výroba autobusů, výroba perníku (pardubický perník)
Kraj Vysočina	Suroviny, těžba: ložiska stříbra Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, elektrotechnický

	<p>průmysl, textilní výroba, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: jaderná elektrárna Dukovany, železářny a strojířny ve Žďáru nad Sázavou</p>
Jihomoravský kraj	<p>Suroviny, těžba: ložiska vápenců v Moravském krasu</p> <p>Průmyslová odvětví: strojířenský průmysl (v okolí Brna), v minulosti textilní průmysl (Brno), elektrotechnický průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: moravské víno (vinařská oblast), dlouholetá strojířenská tradice v Brně</p>
Olomoucký kraj	<p>Průmyslová odvětví: strojířenský průmysl, chemický průmysl, oděvní průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: výroba ručního papíru ve Velkých Losinách, elektrotechnické podniky, potravinářské podniky (cukrovary, pivovary, konzervárny, pekárny), Olma Olomouc (mléko, mléčné výrobky), výroba čokolády v Olomouci, olomoucké tvarůžky v Lošticích</p>
Zlínský kraj	<p>Průmyslová odvětví: strojířenský průmysl, automobilový průmysl, gumářenský průmysl, obuvnictví (obuvnický průmysl), potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: Tomáš Baťa, obuvnické a kožedělné Baťovy závody ve Zlíně, výroba pneumatik v Otrokovicích (pneumatiky Barum)</p>
Moravskoslezský kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba černého uhlí (ložiska černého uhlí v Ostravské pánvi), zemní plyn, energetické suroviny</p> <p>Průmyslová odvětví: hutnictví, strojířenský průmysl, chemický průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné: kraj uhlí a oceli, ostravsko-karvinský revír, haldy, doly, hutě, ocelárny, Vítkovické železářny, závod na výrobu nákladních automobilů Tatra v Kopřivnici, automobil Präsident</p>

Pramen: vlastní průzkum, UP v Olomouci, 2012

Vysvětlivky: průmyslový pojem – ponechat

průmyslový pojem – vynechat

průmyslový pojem – rozhodně vynechat

průmyslový pojem – doplnit

Příloha č.2

Tab. 2: Odborníky vyhodnocená tabulka průmyslových pojmů v učebnicích zeměpisu pro 8. a 9. ročník ZŠ a víceletá gymnázia

Kraje ČR	Pojmy
Hlavní město Praha	<p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl (lehké a těžké strojírenství), potravinářský průmysl, polygrafický průmysl, chemický průmysl, farmaceutický průmysl (Praha s okolím)</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: významná oblast průmyslu Praha se svým širokým zázemím, průmyslové město (středisko) Praha, strojírenské závody, potravinářské závody, tepelná elektrárna Malešice 2, výroba dopravních prostředků (tramvaje, lehké nákladní automobily, lodě), výroba naftových motorů, mlékárny, mlýny, pekárny, pivovary, čokoládovny, masný průmysl, Zentiva Praha</p>
Středočeský kraj	<p>Suroviny, těžba: v minulosti těžba černého uhlí na Kladensku, zásoby černého uhlí v pásu od Rakovníka po Mladoboleslavsko, těžba stříbra ve středověku v Kutné Hoře, uranové rudy v Příbrami, těžba vápence západně od Prahy (okolí Berouna), těžba žuly (stavební kámen) v Posázaví</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl, druhá oblast naší černé metalurgie (s historickými centry Kladnem a Královým Dvorem), strojírenství, chemický průmysl, automobilový průmysl, potravinářský průmysl, keramický průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: hutní průmysl (závody) v Kladně, tepelná elektrárna u Mělníku, průmyslová střediska Kladno, Mladá Boleslav, Příbram, Beroun, Benešov, Kolín, Nymburk, Kutná Hora, Mělník a Rakovník, těžký průmysl na Kladně, Poldi Kladno – vysoce kvalitní ocel, automobilový závod (automobilka) Škoda Auto v Mladé Boleslavi, výroba automobilů a motocyklů v Mladé Boleslavi, Václav Laurin a Václav Klement, petrochemický závod v Kolíně, automobilka TPCA u Kolína (auta značek Toyoyta, Peugeot, Citroen), strojírenské závody, střediska strojírenského průmyslu Vodochody, Brandýs nad Labem, Vlašim, Kolín, Nymburk, Slaný, střediska chemického průmyslu: Kolín, Neratovice, Kralupy nad Vltavou, chemické závody (chemický kombinát) v Kralupech nad Vltavou – Kaučuk (jediný závod na výrobu syntetického kaučuku a rafinérie), Spolana Neratovice, rafinérie v Kolíně, Procter a Gamble Rakona Rakovník, zpracování keramiky v Rakovníku, Kavalier Sázava, vápenky a cementárny u Králova Dvora a Berouna, cementárna Beroun, tabák Philip Morris Kutná Hora, potravinářské závody, pivovary, Tasice – nejstarší dochovaná sklárna ve střední Evropě (1796), pražské groše, průmyslový Nymburk a v minulosti Kladno</p>
Jihočeský kraj	<p>Suroviny, těžba: ložiska písků, keramické hlíny, sklářské písky</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl (energetika), strojírenský průmysl, papírenský průmysl, textilní průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: průmyslové město České Budějovice (průmyslová výroba), jaderná elektrárna Temelín, vodní elektrárny na Orlíku a Slapech, výroba el. energie, papírenské závody ve Větrní a v Loučovicích, dřevozpracující výroba, výroba tužek, výrobce tužek Koh-i-noor, výroba nábytku,</p>

	<p>pila ve Volerech, papírny ve Větřní, středisko výroby chemických vláken Planá nad Lužnicí, mlékárny, výroba sýrů, Madeta, pivovar Budvar, textilní závody v Písku a Strakonících, Jitex Písek, bavlnářství v Jindřichově Hradci, tírna lnu ve Veselí nad Lužnicí, Bosch, ČZ Strakonice, strojírenské závody, zapalovací svíčky do aut v Táboře, součástky do automobilů ve Strakonících</p>
Plzeňský kraj	<p>Suroviny, těžba: železná ruda, v minulosti těžba černého uhlí na Plzeňsku, těžba uhlí, zásoby kaolinu na Plzeňsku, těžba a zpracování kaolinu u Kaznějova, Horní Břízy, Chlumčan, těžba dřeva</p> <p>Průmyslová odvětví: strojírenství, keramický průmysl, elektrotechnický průmysl, pivovarnictví, výroba stavebních hmot, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: Průmyslové město Plzeň, významná průmyslová oblast (soustředění strojírenských závodů) Plzeň s okolím, výroba zařízení do elektráren, elektronika, Škoda (Škodovy závody), výroba lokomotiv v Plzni, Plzeňský Prazdroj, výroba piva, elektrotechnický závod zaměřený na výrobu televizorů, výroba televizorů, Panasonic, výroba keramiky, obkládaček a dlažeb, Borská pole, slévárny litiny a oceli v Plzni, strojírenské závody</p>
Karlovarský kraj	<p>Suroviny, těžba: hnědé uhlí z podkrušnohorských pánví (v blízkosti Sokolova), těžba hnědého uhlí v Sokolovské pánvi, bohaté zásoby (těžba) kaolinu a keramických jíílů, v minulosti ložiska barevných kovů (rud) v Krušných horách a Slavkovském lese, ložiska uranových rud (uranový důl) v Jáchymově, minerální vody, ložiska sklářských písků v okolí Chebu, těžba žuly (stavební kámen) na Karlovarsku</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl, těžký průmysl v Sokolově, chemický průmysl, keramický průmysl, sklářský průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: tepelné elektrárny v Březové-Tisové a Vřesové, hlavní průmyslové centrum Sokolov, výrobky ze skla a porcelánu, Moser Karlovy Vary, ražba tolarů v Jáchymově, výroba hudebních nástrojů - (Luby u Chebu, Kraslice, Ostrov nad Ohří), Becherovka, lázeňské oplatky, kovodělná a strojírenská výroba v Nejdku</p>
Ústecký kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba stříbra, těžba olova, těžba cínu, těžba železa, těžba hnědého uhlí v Mostecké pánvi, Severočeská uhelná pánev, hnědé uhlí z podkrušnohorských pánví, hnědouhelná povrchová těžba (doly) na Mostecku, kvalitní hnědé uhlí v blízkosti Mostu a Chomutova, rekultivace</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl, chemický průmysl, petrochemický průmysl, papírenský průmysl, sklářský průmysl, potravinářský průmysl, strojírenský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: tepelné elektrárny (Prunéřov, Počerady, Tušimice), Mostecká uhelná, cihelny, hlavní průmyslové středisko Ústí nad Labem, chemické závody (Setuza) v Ústí nad Labem, Litvínově, Mostecké pánvi a Polabí, kombinát v Litvínově – Záluží (zpracování dovezené ropy), Unipetrol, města s významným průmyslem – Chomutov, Most, Teplice, Děčín, Chomutov s válcovnými trub, soustředění strojírenského průmyslu v Děčíně, textilní průmysl ve Varnsdorfu, výroba plochého skla do oken, keramické závody, strojírenský průmysl v Chomutově, sklárny v Teplicích, papírny Sepap Stětí, masokombinát</p>

	v Lounech, stáčírna minerálních vod v Bílině
Liberecký kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba uranových rud ve Stráži pod Ralskem, těžba a zpracování uranu (chemická těžba, ložiska) na Českolipsku, ložiska sklářských písků na Českolipsku, sklářské suroviny, suroviny pro stavebnictví, naleziště Českého granátu</p> <p>Průmyslová odvětví: textilní průmysl (textilní výroba), sklářství, strojírenský průmysl, potravinářství</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: soustředění strojírenských závodů v oblasti Liberec – Jablonec, sklářský a automobilový průmysl v Jablonci nad Nisou, skleněná bižuterie v Jablonci nad Nisou, ražba mincí (mincovna) v Jablonci nad Nisou, výroba skla (sklářny) v Novém Boru (Crystalex), Železném Brodu a v Kamenickém Šenově (křišťálové lustry), Turnov – centrum šperkařství a zpracování polodrahokamů, výroba autodílů v Liberci, textilní a strojírenský průmysl v Liberci, textilní závody na Liberecku a Semilsku, textilní střediska Semily a Lomnice nad Popelkou, textilní závod v Tanvaldu, průmyslové město Česká Lípa (průmysl strojírenský), zpracování bavlny, vlny a lnu na Liberecku, Textilana Liberec, nanovlákná</p>
Královéhradecký kraj	<p>Suroviny, těžba: ložiska sklářských písků na Jičínsku, v minulosti těžba černého uhlí na Trutnovsku</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl, chemický průmysl, textilní průmysl, gumárenský průmysl, strojírenství, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl, papírenský průmysl, sklářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: významná průmyslová oblast Hradec Králové – Pardubice, průmyslové středisko Hradec Králové, strojírenské závody v Hradci Králové a Přelouči, strojírenství v Rychnově nad Kněžnou, automobilka Škoda Auto (auta značky Škoda) v Kvasinách a Vrchlabí, centra textilního průmyslu Dvůr Králové nad Labem, Trutnov, Náchod, Juta a Tiba Dvůr Králové, přádelny a tkalcovny lnu v Podkrkonoší, gumárenství v Náchodě, Rubena, výroba hudebních nástrojů, zejména klavírů Petrof, potravinářské závody, cukrovary, masokombináty, drůbežářské závody, vinařské závody, mrazírny, mlékárny, závody na výrobu pečiva, masokombinát v Březhradu, celulózka v Hostinném</p>
Pardubický kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba vápence v Železných Horách</p> <p>Průmyslová odvětví: strojírenství, textilní průmysl, oděvní průmysl, kožedělný průmysl, chemický průmysl, gumárenství, elektrotechnický průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: průmyslové město Pardubice, chemické, strojírenské a potravinářské závody v Pardubicích, petrochemie v Pardubicích, rafinérie, Syntesia, Explosia, Foxconn, výroba perníku, strojírenství v Chrudimi, Vysokém Mýtě, Hlinsku a Svitavách, výroba autobusů ve Vysokém Mýtě, Perla Ústí nad Orlicí, Botas Skuteč (výroba sportovní obuvi), Vertex Litomyšl, textilní průmysl v Ústí nad Orlicí, České Třebové a Svitavách, Hlinsko s elektrotechnickým a potravinářským průmyslem, cementárna v Prachovicích u Chrudimi, výroba skla v Poděbradech</p>
Kraj Vysočina	<p>Suroviny, těžba: uranové rudy u Rožínky, těžba žuly (stavební kámen)</p> <p>Průmyslová odvětví: energetika, zpracovatelský průmysl, textilní průmysl, dřevozpracující a potravinářský průmysl v Třebíči,</p>

	<p>kožedělný průmysl, textilní, potravinářský a strojírenský průmysl v Havlíčkově Brodě, Jihlavě, těžké strojírenství (Žďár nad Sázavou), sklářství, elektrotechnický průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: jaderná elektrárna v Dukovanech, výroba elektrické energie, průmyslové město Jihlava, strojírenské závody v Jihlavě - součástky do automobilů, železářny a strojírný ve Žďáru nad Sázavou, strojírenská střediska Žďár nad Sázavou a Jihlava, Bosch, strojírenská a kovodělná výroba ve Žďáru nad Sázavou a Velkém Meziříčí, slévárny litiny a oceli ve Žďáru nad Sázavou, výroba kartáčů a strojírenství v Pelhřimově, textilní výroba v Jihlavě, centrum sklářství ve Světlé nad Sázavou, potravinářské závody v Jihlavě a jeho okolí, škrobárny, lihovary, závody masného průmyslu, výroba sportovních potřeb v Novém Městě na Moravě</p>
Jihomoravský kraj	<p>Suroviny, těžba: zásoby ropy a zemního plynu u Hodonína, lignit v okolí Hodonína, těžba vápence v okolí Brna, v minulosti ložiska černého uhlí u Oslavan, Zbýšova a Rosic, ložiska kaolinu u Znojma</p> <p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, elektrotechnický průmysl, textilní průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: elektrárna v Hodoníně, velké soustředění průmyslu v Brně a jeho okolí, průmyslové středisko Brno, strojírenské závody v Brně, Blansku, Adamově, Kuřimi a Hodoníně, výroba traktorů Zetor, Královopolská Zbrojovka, v minulosti větší soustředění textilních závodů v Brně a jeho okolí (vlnářské závody), potravinářský průmysl (konzervárny, mrazírny) ve Znojmě (Znojemské okurky), vinařské závody, masokombináty v Brně a Velkých Pavlovicích, výroba piva, potravinářství a strojírenství v Hodoníně, obuvnické středisko Hrušovany u Brna, cementárna Mokrá a Čebín, Maloměřická cementárna, cihelny (Šlapanice u Brna, Hodonín), stavební keramika ve Velkých Opatovicích, keramika ve Znojmě, chemický průmysl v Břeclavi, gumárny v Břeclavi, slévárny litiny a oceli Blansku, výroba nábytku v Rousínově a Bučovicích)</p>
Olomoucký kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba dřeva, těžba rud stříbra a zlata, těžba železné rudy, stavební kámen, těžba vápenců</p> <p>Průmyslová odvětví: textilní průmysl, strojírenský průmysl, potravinářský průmysl, pivovarnictví, dřevozpracující průmysl, průmysl stavebních hmot, papírenský průmysl, chemický průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: přečerpávací elektrárna Dlouhé Stráně, velké soustředění průmyslu (strojírenských závodů) v Olomouci a jeho zázemí, strojírenské a potravinářské závody (čokoládovna Zora, mlékárny, pivovary, lihovary, výroba nealkoholických nápojů, sladovna, obilní mlýny, solné mlýny, cukrovary, pekárny, konzervárny) v Olomouci, Mora, olomoucké tvarůžky v Lošticích, výroba oděvů (oděvnický průmysl) v Prostějově, OP Prostějov, průmyslové město Přerov s chemickým a strojírenským průmyslem, Meopta, Precheza, Siemens v Mohelnici (elektromotory), cementárna v Hranicích, výroba ručního papíru Velké Losiny, přádelny a tkalcovny lnu v oblasti Jeseníku, Šumperk s textilním a strojírenským průmyslem, Unex v Uničově (těžké stroje a výrobky)</p>
Zlínský kraj	<p>Průmyslová odvětví: obuvnický (kožedělný) průmysl, gumárenství, strojírenství, textilní průmysl, oděvní průmysl, dřevozpracující průmysl, kovodělný průmysl, elektrotechnický</p>

	<p>průmysl, hutnický průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: Tomáš Baťa, Baťovy závody (továrny), velké soustředění průmyslu na Zlínsku, Zlín - hlavní centrum obuvnického průmyslu, Prabos Slavičín, Moleda ve Zlíně (boty Prestige), závody gumárenského průmyslu v Otrokovicích, Zubří a Napajedlích, Barum (výroba pneumatik), výroba plastických hmot v Chropyni, centrum gumárenství Zubří, Deza Valašské Meziříčí, strojírenská střediska Vsetín a Valašské Meziříčí, závody na zpracování koksu ve Valašském Meziříčí, Valašské Meziříčí – středisko chemického průmyslu, Uherské Hradiště se strojírenským a potravinářským průmyslem, Hamé Babice, destiláty ve Vizovicích, stáčírna minerálních vod, sladovna v Kroměříži, TON v Bystřici pod Hostýnem (výroba židlí), výroba nábytku v Koryčanech, chemická továrna Fatra Napajedla</p>
Moravskoslezský kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba černého uhlí (uhelná ložiska na Ostravsku, ložiska v Ostravsko-karvinské pánvi), zemní plyn, minerální vody Průmyslová odvětví: palivoenergetický průmysl, hutní průmysl (černá metalurgie), strojírenský průmysl, chemický průmysl, stavební průmysl, spotřební průmysl, těžký průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: tepelná elektrárna v Dětmarovicích, OKD Ostrava, tepelné elektrárny, Ostravsko (těžba černého uhlí, hutnictví železa a oceli, těžké strojírenství a energetika), průmyslové města Ostrava, Frýdek – Místek, Český Těšín a Nový Jičín, soustředění strojírenských závodů na Ostravsku (Ostrava, Kopřivnice, Opava), železářny a ocelárny v Ostravě, Vítkovické železářny, Vítkovice Steel, Nová huť (Mittal Steel, Arcelor Mittal) Ostrava, huť v Třinci, Třinecké železářny, železářny a drátovny v Bohumíně, těžké strojírenství ve Frýdku-Místku, Tatra Kopřivnice (nákladní automobily), Hyundai v Nošovicích (výroba automobilů), automobilka v Uničově, továrna na vagony ve Studénce, středisko gumárenství Odry u Nového Jičína, textilní a strojírenský průmysl v Novém Jičíně, strojírenské závody, Autopal Nový Jičín (svítilny do automobilů), gumárny v Odrách, bavlnářství ve Frýdku – Místku, středisko farmaceutického průmyslu Opava, středisko průmyslu Opava, Opavia, dřevozpracující závod v Paskově, Mlékárna Kunín, Kofola Krnov, Radegast (pivovar v Nošovicích), pila ve Vrbně pod Pradědem, varhany v Krnově</p>

Pramen: vlastní průzkum, UP v Olomouci, 2012

Vysvětlivky: průmyslový pojem – ponechat

průmyslový pojem – vynechat

průmyslový pojem – rozhodně vynechat

průmyslový pojem – doplnit

Příloha č.3

Tab.3: Odborníky vyhodnocená tabulka průmyslových pojmů učebnice Člověk a jeho svět (Prodos, 2008)

Kraje ČR	Pojmy
Hlavní město Praha	Průmyslová odvětví: strojírenství, elektrotechnika, potravinářský průmysl, polygrafický průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: sídlo průmyslových podniků, pivovar Staropramen, výroba knih, časopisů, map a tiskopisů
Středočeský kraj	Suroviny, těžba: v minulosti těžba černého uhlí, ložiska vápenců v Českém krasu Průmyslová odvětví: v minulosti hutnictví, automobilový průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: Škoda Auto (v Mladé Boleslavi-výroba aut), Václav Laurin a Václav Klement
Jihočeský kraj	Suroviny, těžba: v minulosti těžba stříbra Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, potravinářský průmysl, energetický průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: jaderná elektrárna Temelín, vodní elektrárny na Lipně a Orlíku, vaření piva, pivovar Budvar
Plzeňský kraj	Suroviny, těžba: bohaté zásoby nerostných surovin, těžba dřeva, těžba kaolinu Průmyslová odvětví: zpracovatelský průmysl, elektrotechnický průmysl, strojírenský průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: významné průmyslové podniky, strojírna Škoda (Škodovy závody v Plzni), pivovar Prazdroj, keramické dlaždice, výroba zápalek, SOLO Sušice, chodské koláče
Karlovarský kraj	Suroviny, těžba: těžba hnědého uhlí na Sokolovsku, (ložiska hnědého uhlí v podkrušnohorské - Sokolovské pánvi), minerální prameny, kaolin, těžba stříbra Průmyslová odvětví: chemický průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: výroba elektřiny v tepelných elektrárnách v Tisové a Vřesové, výroba porcelánu v Horním Slavkově, Klášterci nad Ohří, Březové a Karlových Varech, výroba skla, Moser, ražba mincí v Jáchymově – tovary, Mattoni, Korunní, Becher (Becherovka), karlovarské lázeňské oplatky
Ústecký kraj	Suroviny, těžba: těžba hnědého uhlí na Mostecku Průmyslová odvětví: energetický průmysl (výroba elektrické energie), chemický průmysl, pivovarnictví Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: tepelné elektrárny, chemické továrny (Litvínov, Ústí n. Labem)
Liberecký kraj	Průmyslová odvětví: v minulosti textilní a sklářský průmysl, nyní automobilový průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: sklářská výroba (Harrachov, Nový Bor), výroba bižuterie (Jablonec nad Nisou)
Královéhradecký kraj	Průmyslová odvětví: textilní průmysl, strojírenský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: výroba klavírů Petrof (Hradec Králové)
Pardubický kraj	Průmyslová odvětví: chemický průmysl (Pardubice), elektrotechnický průmysl, strojírenský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: výroba autobusů, výroba perníku (pardubický perník)

Kraj Vysočina	<p>Suroviny, těžba: ložiska stříbra</p> <p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, elektrotechnický průmysl, textilní výroba, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: jaderná elektrárna Dukovany, železárny a strojírný ve Žďáru nad Sázavou</p>
Jihomoravský kraj	<p>Suroviny, těžba: ložiska vápenců v Moravském krasu</p> <p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl (v okolí Brna), v minulosti textilní průmysl (Brno), elektrotechnický průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: moravské víno (vinařská oblast), dlouholetá strojírenská tradice v Brně</p>
Olomoucký kraj	<p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, chemický průmysl, oděvní průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: výroba ručního papíru ve Velkých Losinách, elektrotechnické podniky, potravinářské podniky (cukrovary, pivovary, konzervárny, pekárny), Olma Olomouc (mléko, mléčné výrobky), výroba čokolády v Olomouci, olomoucké tvarůžky v Lošticích</p>
Zlínský kraj	<p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, automobilový průmysl, gumárenský průmysl, obuvnictví (obuvnický průmysl), potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: Tomáš Baťa, obuvnické a kožedělné Baťovy závody ve Zlíně, výroba pneumatik v Otrokovicích (pneumatiky Barum)</p>
Moravskoslezský kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba černého uhlí (ložiska černého uhlí v Ostravské pánvi), zemní plyn, energetické suroviny</p> <p>Průmyslová odvětví: hutnictví, strojírenský průmysl, chemický průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: kraj uhlí a oceli, ostravsko-karvinský revír, haldy, doly, hutě, ocelárny, Vítkovické železárny, závod na výrobu nákladních automobilů Tatra v Kopřivnici, automobil Prásideň</p>

Pramen: vlastní průzkum, UP v Olomouci, 2012

Vysvětlivky: průmyslový pojem – ponechat

průmyslový pojem – vynechat

průmyslový pojem – rozhodně vynechat

průmyslový pojem – doplnit

Příloha č. 4

Tab. 4: Odborníky vyhodnocená tabulka průmyslových pojmů učebnice Vlastivěda 5 (SPN, 2010)

Kraje ČR	Pojmy
Hlavní město Praha	Průmyslová odvětví: strojírenství, elektrotechnika, potravinářský průmysl, polygrafický průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: sídlo průmyslových podniků, pivovar Staropramen, výroba knih, časopisů, map a tiskopisů
Středočeský kraj	Suroviny, těžba: ložiska vápenců v Českém krasu Průmyslová odvětví: automobilový průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: Škoda Auto v Mladé Boleslavi-výroba aut, Václav Laurin a Václav Klement
Jihočeský kraj	Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, potravinářský průmysl, energetický průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: jaderná elektrárna Temelín, vodní elektrárny na Lipně a Orlíku, cukrovarnictví, výroba cukru v Dačicích, vaření piva, pivovar Budvar
Plzeňský kraj	Suroviny, těžba: těžba dřeva, těžba kaolinu Průmyslová odvětví: elektrotechnický průmysl, strojírenský průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: strojírna Škoda (Škodovy závody v Plzni), pivovar Prazdroj, keramika (keramické dlaždice), chodské koláče
Karlovarský kraj	Suroviny, těžba: těžba hnědého uhlí na Sokolovsku (ložiska hnědého uhlí v podkrušnohorské – Sokolovské pánvi), minerální prameny, těžba stříbra Průmyslová odvětví: chemický průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: výroba elektřiny v tepelných elektrárnách v Tisové a Vřesové, výroba porcelánu, výroba skla, ražba mincí v Jáchymově – tolary, Mattoni, Korunní, Becher (Becherovka), karlovarské lázeňské oplatky
Ústecký kraj	Suroviny, těžba: těžba hnědého uhlí na Mostecku Průmyslová odvětví: energetický průmysl (výroba elektrické energie), chemický průmysl, pivovarnictví (pivo plzeňského typu) Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: tepelné elektrárny, chemické továrny (Litvínov, Ústí n. Labem)
Liberecký kraj	Průmyslová odvětví: v minulosti textilní a sklářský průmysl, nyní automobilový průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: sklářská výroba (Harrachov, Nový Bor), výroba bižuterie (Jablonec nad Nisou)
Královéhradecký kraj	Průmyslová odvětví: textilní průmysl, strojírenský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: výroba klavírů Petrof (Hradec Králové), výroba krajek ve Vamberku
Pardubický kraj	Průmyslová odvětví: chemický průmysl, elektrotechnický průmysl, strojírenský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: středisko textilního průmyslu - Ústí nad Orlicí, výroba autobusů, výroba perníku (pardubický perník)
Kraj Vysočina	Suroviny, těžba: těžba stříbra Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, elektrotechnický průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: jaderná elektrárna

	Dukovany, železárny a strojírný ve Žďáru nad Sázavou
Jihomoravský kraj	Suroviny, těžba: ložiska vápenců v Moravském krasu Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl (v okolí Brna), v minulosti textilní průmysl (Brno), elektrotechnický průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: moravské víno (vinařská oblast), dlouholetá strojírenská tradice v Brně
Olomoucký kraj	Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, chemický průmysl, oděvní průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: výroba ručního papíru ve Velkých Losinách, potravinářské podniky (cukrovary, pivovary, konzervárny, pekárny), Olma Olomouc (mléko, mléčné výrobky), výroba čokolády v Olomouci, olomoucké tvarůžky v Lošticích
Zlínský kraj	Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, gumárenský průmysl, obuvnický průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: Tomáš Baťa, obuvnické a kožedělné Baťovy závody ve Zlíně, výroba pneumatik v Otrokovicích (pneumatiky Barum)
Moravskoslezský kraj	Suroviny, těžba: těžba černého uhlí (ložiska černého uhlí v Ostravské pánvi), zemní plyn, energetické suroviny Průmyslová odvětví: hutnictví, strojírenský průmysl, chemický průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: kraj uhlí a oceli, ostravsko-karvinský revír, haldy, doly, hutě, ocelárny, Vítkovické železárny, závod na výrobu nákladních automobilů Tatra v Kopřivnici, automobil Präsident

Pramen: vlastní průzkum, UP v Olomouci, 2012

Vysvětlivky: průmyslový pojem – ponechat

průmyslový pojem – vynechat

průmyslový pojem – rozhodně vynechat

průmyslový pojem – doplnit

Příloha č. 5

Tab. 5: Odborníky vyhodnocená tabulka průmyslových pojmů učebnice Člověk a jeho svět (ČGS, 2010)

Kraje ČR	Pojmy
Hlavní město Praha	Průmyslová odvětví: strojírenství, elektrotechnika, potravinářský průmysl, polygrafický průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: sídlo průmyslových podniků, pivovar Staropramen, výroba knih, časopisů, map a tiskopisů
Středočeský kraj	Suroviny, těžba: ložiska vápenců v Českém krasu Průmyslová odvětví: automobilový průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: Škoda Auto
Jihočeský kraj	Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, potravinářský průmysl, energetický průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: jaderná elektrárna Temelín, vodní elektrárny na Lipně a Orlíku, vaření piva, pivovar Budvar
Plzeňský kraj	Suroviny, těžba: těžba dřeva, těžba kaolinu Průmyslová odvětví: elektrotechnický průmysl, strojírenský průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: strojírna Škoda (Škodovy závody v Plzni), pivovar Prazdroj, keramické dlaždice, chodské koláče
Karlovarský kraj	Suroviny, těžba: těžba hnědého uhlí na Sokolovsku (ložiska hnědého uhlí v podkrušnohorské – Sokolovské pánvi), minerální prameny, těžba stříbra Průmyslová odvětví: chemický průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: výroba elektřiny v tepelných elektrárnách v Tisové a Vřesové, výroba porcelánu, výroba skla, ražba mincí v Jáchymově – tolary, Mattoni, Korunní, Becher (Becherovka), karlovarské lázeňské oplatky
Ústecký kraj	Suroviny, těžba: těžba hnědého uhlí na Mostecku (ložiska hnědého uhlí v podkrušnohorské – Mostecké pánvi) Průmyslová odvětví: energetický průmysl (výroba elektrické energie), chemický průmysl, pivovarnictví Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: tepelné elektrárny, chemické továrny (Litvínov, Ústí n. Labem)
Liberecký kraj	Průmyslová odvětví: v minulosti textilní a sklářský průmysl, nyní automobilový průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: sklářská výroba (Harrachov, Nový Bor), výroba bižuterie (Jablonec nad Nisou)
Královéhradecký kraj	Průmyslová odvětví: textilní průmysl, strojírenský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: výroba klavírů Petrof (Hradec Králové)
Pardubický kraj	Průmyslová odvětví: chemický průmysl (Pardubice), elektrotechnický průmysl, strojírenský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: výroba autobusů, výroba perníku (pardubický perník)
Kraj Vysočina	Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, elektrotechnický průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: jaderná elektrárna Dukovany, železárna a strojírna ve Žďáru nad Sázavou
Jihomoravský kraj	Suroviny, těžba: ložiska vápenců v Moravském krasu

	<p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl (v okolí Brna), v minulosti textilní průmysl (Brno), elektrotechnický průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: moravské víno (vinařská oblast), dlouholetá strojírenská tradice v Brně</p>
Olomoucký kraj	<p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, chemický průmysl, oděvní průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: výroba ručního papíru ve Velkých Losinách, potravinářské podniky (cukrovary, pivovary, konzervárny, pekárny), Olma Olomouc (mléko, mléčné výrobky), výroba čokolády v Olomouci, olomoucké tvarůžky v Lošticích</p>
Zlínský kraj	<p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, gumárenský průmysl, obuvnictví (obuvnický průmysl), potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: Tomáš Baťa, obuvnické a kožedělné Baťovy závody ve Zlíně, výroba pneumatik v Otrokovicích (pneumatiky Barum)</p>
Moravskoslezský kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba černého uhlí (ložiska černého uhlí v Ostravské pánvi), zemní plyn, energetické suroviny</p> <p>Průmyslová odvětví: hutnictví, strojírenský průmysl, chemický průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: kraj uhlí a oceli, ostravsko-karvinský revír, haldy, doly, hutě, ocelárny, Vítkovické železárny, závod na výrobu nákladních automobilů Tatra v Kopřivnici, automobil Prásideň</p>

Pramen: vlastní průzkum, UP v Olomouci, 2012

Vysvětlivky: průmyslový pojem – ponechat

průmyslový pojem – doplnit

Příloha č. 6

Tab. 6: Odborníky vyhodnocená tabulka průmyslových pojmů učebnice Zeměpis naší vlasti (ČGS)

Kraje ČR	Pojmy
Hlavní město Praha	<p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl (lehké a těžké strojírenství), potravinářský průmysl, polygrafický průmysl, chemický průmysl, farmaceutický průmysl (Praha s okolím)</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: významná oblast průmyslu Praha se svým širokým zázemím, průmyslové město (středisko) Praha, strojírenské závody, potravinářské závody, výroba dopravních prostředků (tramvaje, lehké nákladní automobily, lodě), výroba naftových motorů, mlékárny, mlýny, pekárny, pivovary, čokoládovny, masný průmysl, Zentiva Praha</p>
Středočeský kraj	<p>Suroviny, těžba: v minulosti těžba černého uhlí na Kladensku, zásoby černého uhlí v pásu od Rakovníka po Mladoboleslavsko, těžba stříbra ve středověku v Kutné Hoře, těžba vápence západně od Prahy (okolí Berouna), těžba žuly (stavební kámen) v Posázaví</p> <p>Průmyslová odvětví: druhá oblast naší černé metalurgie (s historickými centry Kladnem a Královým Dvorem), strojírenství, chemický průmysl, automobilový průmysl, potravinářský průmysl, keramický průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: tepelná elektrárna u Mělníku, průmyslová střediska Kladno, Mladá Boleslav, Příbram, Beroun, Benešov, Kolín, Nymburk, Kutná Hora, Mělník a Rakovník, těžký průmysl na Kladně, Poldi Kladno – vysoce kvalitní ocel, automobilový závod (automobilka) Škoda Auto v Mladé Boleslavi, výroba automobilů a motocyklů v Mladé Boleslavi, Václav Laurin a Václav Klement, automobilka v Kolíně, střediska strojírenského průmyslu Vodochody, Brandýs nad Labem, Vlašim, Kolín, Nymburk, Slaný, střediska chemického průmyslu: Kolín, Neratovice, Kralupy nad Vltavou, chemické závody (chemický kombinát) v Kralupech nad Vltavou – Kaučuk (jediný závod na výrobu syntetického kaučuku a rafinérie), Spolana Neratovice, rafinérie v Kolíně, Procter a Gamble Rakona Rakovník, zpracování keramiky v Rakovníku, Kavalier Sázava, vápenky a cementárny, cementárna Beroun, tabák Philip Morris Kutná Hora, potravinářské závody, pivovary, Tasice – nejstarší dochovaná sklárna ve střední Evropě (1796), pražské groše</p>
Jihočeský kraj	<p>Suroviny, těžba: ložiska písků, keramické hlíny, sklářské písků</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl (energetika), strojírenský průmysl, papírenský průmysl, textilní průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: jaderná elektrárna Temelín, vodní elektrárny na Orlíku a Slapech, výroba el. energie, papírenské závody ve Větřní a v Loučovicích, dřevozpracující výroba, výrobce tužek Koh-i-noor, středisko výroby chemických vláken Planá nad Lužnicí, mlékárny, výroba sýrů, Madeta, pivovar Budvar, textilní závody v Písku a Strakoncích, Jitex Písek, bavlnářství v Jindřichově Hradci, tírna lnu ve Veselí nad Lužnicí, Bosch, ČZ Strakonice</p>
Plzeňský kraj	<p>Suroviny, těžba: v minulosti těžba černého uhlí na Plzeňsku, těžba uhlí, zásoby kaolinu na Plzeňsku, těžba dřeva</p> <p>Průmyslová odvětví: strojírenství, keramický průmysl, elektrotechnický průmysl, pivovarnictví, výroba stavebních hmot,</p>

	<p>potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: významná průmyslová oblast (soustředění strojírenských závodů) Plzeň s okolím, elektronika, Škoda (Škodovy závody), Plzeňský Prazdroj, výroba piva, Panasonic, výroba keramiky, Borská pole</p>
Karlovarský kraj	<p>Suroviny, těžba: hnědé uhlí z podkrušnohorských pánví (v blízkosti Sokolova), těžba hnědého uhlí v Sokolovské pánvi, bohaté zásoby (těžba) kaolinu a keramických jíílů, v minulosti ložiska barevných kovů (rud) v Krušných horách a Slavkovském lese, ložiska uranových rud (uranový důl) v Jáchymově, minerální vody, ložiska sklářských písků v okolí Chebu, těžba žuly (stavební kámen) na Karlovarsku</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl, chemický průmysl, keramický průmysl, sklářský průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: tepelné elektrárny v Březové-Tisové a Vřesové, hlavní průmyslové centrum Sokolov, výrobky ze skla a porcelánu, Moser Karlovy Vary, ražba tolarů v Jáchymově, výroba hudebních nástrojů - (Luby u Chebu, Kraslice, Ostrov nad Ohří), Becherovka, lázeňské oplatky, kovodělná a strojírenská výroba v Nejdku</p>
Ústecký kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba hnědého uhlí v Mostecké pánvi, Severočeská uhelná pánev, hnědé uhlí z podkrušnohorských pánví, hnědouhelná povrchová těžba (doly) na Mostecku, kvalitní hnědé uhlí v blízkosti Mostu a Chomutova, rekultivace</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl, chemický průmysl, petrochemický průmysl, papírenský průmysl, sklářský průmysl, potravinářský průmysl, strojírenský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: tepelné elektrárny (Prunéřov, Počeradý, Tušimice), Mostecká uhelná, hlavní průmyslové středisko Ústí nad Labem, chemické závody (Setuza) v Ústí nad Labem, Litvínově, Mostecké pánvi a Polabí, kombinát v Litvínově – Záluží (zpracování dovezené ropy), Unipetrol, města s významným průmyslem – Chomutov, Most, Teplice, Děčín, Chomutov s válcovnými trub, soustředění strojírenského průmyslu v Děčíně, textilní průmysl ve Varnsdorfu, papírny Sepap Stětí</p>
Liberecký kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba a zpracování uranu (chemická těžba, ložiska) na Českolipsku, ložiska sklářských písků na Českolipsku, sklářské suroviny, suroviny pro stavebnictví</p> <p>Průmyslová odvětví: textilní průmysl (textilní výroba), sklářství, strojírenský průmysl, potravinářství</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: soustředění strojírenských závodů v oblasti Liberec – Jablonec, sklářský a automobilový průmysl v Jablonci nad Nisou, skleněná bižuterie v Jablonci nad Nisou, ražba mincí (mincovna) v Jablonci nad Nisou, výroba skla (sklářny) v Novém Boru (Crystalex), Železném Brodu a v Kamenickém Šenově (křišťálové lustry), Turnov – centrum šperkařství a zpracování polodrahokamů, výroba autodílů v Liberci, textilní a strojírenský průmysl v Liberci, textilní závody na Liberecku a Semilsku, textilní střediska Semily a Lomnice nad Popelkou, textilní závod v Tanvaldu, průmyslové město Česká Lípa (průmysl strojírenský), zpracování bavlny, vlny a lnu na Liberecku, Textilana Liberec, nanovlákná</p>
Královéhradecký kraj	<p>Suroviny, těžba: ložiska sklářských písků na Jičínsku, v minulosti těžba černého uhlí na Trutnovsku</p> <p>Průmyslová odvětví: textilní průmysl, gumárenský průmysl,</p>

	strojírenství, dřevozpracující průmysl , potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: významná průmyslová oblast Hradec Králové – Pardubice, průmyslové středisko Hradec Králové, strojírenské závody v Hradci Králové a Přelouči , strojírenství v Rychnově nad Kněžnou, automobilka Škoda Auto (auta značky Škoda) v Kvasinách a Vrchlabí , centra textilního průmyslu Dvůr Králové nad Labem, Trutnov, Náchod, Juta a Tiba Dvůr Králové , přádelny a tkalcovny Inu v Podkrkonoší , gumárenství v Náchodě, Rubena , výroba hudebních nástrojů, zejména klavírů Petrof , potravinářské závody
Pardubický kraj	Suroviny, těžba: těžba vápence v Železných Horách Průmyslová odvětví: strojírenství, textilní průmysl, chemický průmysl, gumárenství, elektrotechnický průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: průmyslové město Pardubice , chemické, strojírenské a potravinářské závody v Pardubicích, petrochemie v Pardubicích, rafinérie, Syntesia, Explosia, Foxconn , výroba perníku , strojírenství v Chrudimi, Vysokém Mýtě, Hlinsku a Svitavách, výroba autobusů ve Vysokém Mýtě, Perla Ústí nad Orlicí , Botas Skuteč (výroba sportovní obuvi), Vertex Litomyšl , textilní průmysl v Ústí nad Orlicí, České Třebové a Svitavách, Hlinsko s elektrotechnickým a potravinářským průmyslem
Kraj Vysočina	Suroviny, těžba: těžba žuly (stavební kámen) Průmyslová odvětví: energetika, zpracovatelský průmysl, textilní průmysl, dřevozpracující a potravinářský průmysl v Třebíči , kožedělný průmysl , textilní, potravinářský a strojírenský průmysl v Havlíčkově Brodě, Jihlavě, těžké strojírenství (Žďár nad Sázavou) , sklářství, elektrotechnický průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: jaderná elektrárna v Dukovanech, výroba elektrické energie , strojírenská střediska Žďár nad Sázavou a Jihlava , Bosch , strojírenská a kovodělná výroba ve Žďáru nad Sázavou a Velkém Meziříčí , výroba kartáčů a strojírenství v Pelhřimově, textilní výroba v Jihlavě, centrum sklářství ve Světlé nad Sázavou , potravinářské závody v Jihlavě a okolí
Jihomoravský kraj	Suroviny, těžba: zásoby ropy a zemního plynu u Hodonína, lignit v okolí Hodonína, těžba vápence v okolí Brna, v minulosti těžba černého uhlí u Oslavan Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, elektrotechnický průmysl , textilní průmysl , potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: elektrárna v Hodoníně , velké soustředění průmyslu v Brně a jeho okolí, průmyslové středisko Brno, strojírenské závody v Brně, Blansku, Adamově, Kuřimi a Hodoníně, výroba traktorů Zetor , Královopolská, Zbrojovka , v minulosti větší soustředění textilních závodů v Brně a jeho okolí (vlánské závody), potravinářský průmysl (konzervárny) ve Znojmě (Znojenské okurky), vinařské závody , potravinářství a strojírenství v Hodoníně , obuvnické středisko Hrušovany u Brna , cementárna Mokrá , Maloměřická cementárna , cihelny , chemický průmysl v Břeclavi
Olomoucký kraj	Suroviny, těžba: těžba dřeva, těžba železné rudy, stavební kámen Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, potravinářský průmysl, pivovarnictví, dřevozpracující průmysl , průmysl stavebních hmot, papírenský průmysl , chemický průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: přečerpávací elektrárna

	<p>Dlouhé Stráně, velké soustředění průmyslu (strojírenských závodů) v Olomouci a jeho zázemí, strojírenské a potravinářské závody (čokoládovna Zora, mlékárny, pivovary, lihovary, výroba nealkoholických nápojů, sladovna, obilní mlýny, solné mlýny, cukrovary, pekárny, konzervárny) v Olomouci, Mora, olomoucké tvarůžky v Lošticích, výroba oděvů (oděvní průmysl) v Prostějově, OP Prostějov, průmyslové město Přerov s chemickým a strojírenským průmyslem, Meopta, Precheza, Siemens v Mohelnici (elektromotory), cementárna v Hranicích, výroba ručního papíru Velké Losiny, přádelny a tkalcovny lnu v oblasti Jeseníku, Šumperk s textilním a strojírenským průmyslem</p>
Zlínský kraj	<p>Průmyslová odvětví: obuvnický (kožedělný) průmysl, gumárenství, strojírenství, textilní průmysl, oděvní průmysl, dřevozpracující průmysl, kovodělný průmysl, elektrotechnický průmysl, hutnický průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: Tomáš Baťa, Baťovy závody (továrny), velké soustředění průmyslu na Zlínsku, Zlín - hlavní centrum obuvnického průmyslu, Prabos Slavičín, závody gumárenského průmyslu v Otrokovicích a Napajedlích, Barum (výroba pneumatik), výroba plastických hmot v Chropyni, centrum gumárenství v Zubří, Deza Valašské Meziříčí, strojírenská střediska Vsetín a Valašské Meziříčí, Uherské Hradiště se strojírenským a potravinářským průmyslem, Hamé Babice, destiláty ve Vizovicích, TON v Bystřici pod Hostýnem (výroba židlí)</p>
Moravskoslezský kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba černého uhlí (uhelná ložiska na Ostravsku, ložiska v Ostravsko-karvinské pánvi), zemní plyn, minerální vody</p> <p>Průmyslová odvětví: hutní průmysl (černá metalurgie), strojírenský průmysl, chemický průmysl, těžký průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: Ostravsko (těžba černého uhlí, hutnictví železa a oceli, těžké strojírenství a energetika), průmyslová města Ostrava, Frýdek – Místek, Český Těšín a Nový Jičín, soustředění strojírenských závodů na Ostravsku (Ostrava, Kopřivnice, Opava), železárny a ocelárny v Ostravě, Vítkovické železárny, Vítkovice Steel, Nová huť (Mittal Steel, ArcelorMittal) Ostrava, huť v Třinci, Třinecké železárny, železárny a drátovny v Bohumíně, těžké strojírenství ve Frýdku-Místku, Tatra Kopřivnice (nákladní automobily), Hyundai v Nošovicích (výroba automobilů), továrna na vagony ve Studénce, středisko gumárenství Odry u Nového Jičína, textilní a strojírenský průmysl v Novém Jičíně, Autopal Nový Jičín, bavlnářství ve Frýdku – Místku, středisko farmaceutického průmyslu Opava, dřevozpracující závod v Paskově, Mlékárna Kunín, Kofola Krnov, Radegast (pivovar v Nošovicích)</p>

Pramen: vlastní průzkum, UP v Olomouci, 2012

Vysvětlivky: průmyslový pojem – ponechat

průmyslový pojem – vynechat

průmyslový pojem – rozhodně vynechat

průmyslový pojem – doplnit

Příloha č. 7

Tab. 7: Odborníky vyhodnocená tabulka průmyslových pojmů učebnice Zeměpis Česká republika (Parta, 2006)

Kraje ČR	Pojmy
Hlavní město Praha	<p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, lehké strojírenství, potravinářský průmysl, polygrafický průmysl, farmaceutický průmysl (Praha s okolím)</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: průmyslové město Praha, strojírenské závody, potravinářské závody, tepelná elektrárna Malešice 2, výroba dopravních prostředků (tramvaje, lehké nákladní automobily, lodě), pekárny, pivovary, čokoládovny, masný průmysl, Zentiva Praha</p>
Středočeský kraj	<p>Suroviny, těžba: v minulosti těžba černého uhlí, těžba vápence západně od Prahy</p> <p>Průmyslová odvětví: strojírenství, chemický průmysl, automobilový průmysl, potravinářský průmysl, keramický průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: tepelná elektrárna u Mělníku, průmyslová střediska Kladno, Mladá Boleslav, automobilový závod (automobilka) Škoda Auto v Mladé Boleslavi, výroba automobilů a motocyklů v Mladé Boleslavi, automobilka TPCA u Kolína (auta značek Toyota, Peugeot, Citroen), Václav Laurin a Václav Klement, střediska chemického průmyslu: Kolín, Neratovice, Kralupy nad Vltavou, chemické závody (chemický kombinát) v Kralupech nad Vltavou - Kaučuk (jediný závod na výrobu syntetického kaučuku a rafinérie), Spolana Neratovice, Procter a Gamble Rakona Rakovník, zpracování keramiky v Rakovníku, Kavalier Sázava, vápenky a cementárny, cementárna Beroun, tabák Philip Morris Kutná Hora, potravinářské závody, pivovary, průmyslový Nymburk a v minulosti Kladno</p>
Jihočeský kraj	<p>Suroviny, těžba: ložiska písků, keramické hlíny, sklářské písky</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl (energetika), strojírenský průmysl, papírenský průmysl, textilní průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: jaderná elektrárna Temelín, vodní elektrárny na Orlíku a Slapech, výroba el. energie, výroba tužek, výrobce tužek Koh-i-noor, středisko výroby chemických vláken Planá nad Lužnicí, mlékárny, výroba sýrů, Madeta, pivovar Budvar, textilní závody (průmysl) v Písku a Strakonících, Jitex Písek, Bosch, ČZ Strakonice, strojírenské závody, zapalovací svíčky do aut v Táboře, součástky do automobilů ve Strakonících</p>
Plzeňský kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba uhlí, zásoby kaolinu na Plzeňsku, těžba dřeva</p> <p>Průmyslová odvětví: strojírenství, elektrotechnický průmysl, pivovarnictví</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: Průmyslové město Plzeň, Škoda (Škodovy závody), Plzeňský Prazdroj, výroba piva, elektrotechnický závod zaměřený na výrobu televizorů, Panasonic, výroba keramiky, obkládaček a dlažeb, Borská pole</p>
Karlovarský kraj	<p>Suroviny, těžba: hnědé uhlí z podkrušnohorských pánví (v blízkosti Sokolova), těžba hnědého uhlí v Sokolovské pánvi, bohaté zásoby (těžba) kaolinu, ložiska uranových rud (uranový důl) v Jáchymově, minerální vody</p>

	<p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl, chemický průmysl, keramický průmysl, sklářský průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: tepelné elektrárny, hlavní průmyslové centrum Sokolov, výrobky ze skla a porcelánu, Moser Karlovy Vary, ražba tolarů v Jáchymově, výroba hudebních nástrojů - (Luby u Chebu, Kraslice, Ostrov nad Ohří), Becherovka, lázeňské oplatky</p>
Ústecký kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba hnědého uhlí v Mostecké pánvi, hnědé uhlí z podkrušnohorských pánví, hnědouhelná povrchová těžba (doly) na Mostecku, kvalitní hnědé uhlí v blízkosti Mostu a Chomutova, rekultivace</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl, chemický průmysl, petrochemický průmysl, papírenský průmysl, sklářský průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: tepelné elektrárny (Pruněřov, Počerady, Tušimice), Mostecká uhelná, hlavní průmyslové středisko Ústí nad Labem, chemické závody (Setuza) v Ústí nad Labem, Litvínově, Mostecké pánvi a Polabí, kombinát v Litvínově – Záluží (zpracování dovezené ropy), Unipetrol, města s významným průmyslem – Chomutov, Most, Teplice, Děčín, výroba plochého skla do oken, papírny Sepap Štětí</p>
Liberecký kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba a zpracování uranu (chemická těžba, ložiska) na Českolipsku, ložiska sklářských písků na Českolipsku, sklářské suroviny, suroviny pro stavebnictví, naleziště Českého granátu</p> <p>Průmyslová odvětví: textilní průmysl (textilní výroba), sklářství, strojírenský průmysl, potravinářství</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: sklářský a automobilový průmysl v Jablonci nad Nisou, bižuterie v Jablonci nad Nisou, ražba mincí (mincovna) v Jablonci nad Nisou, výroba skla (sklářny) v Novém Boru (Crystalex), Železném Brodu a v Kamenickém Šenově (křišťálové lustry), Turnov – centrum šperkařství a zpracování polodrahokamů, výroba autodílů v Liberci, textilní závody na Liberecku a Semilsku, textilní středisko Semily, zpracování bavlny, vlny a lnu na Liberecku, Textilana Liberec, nanovlákná</p>
Královéhradecký kraj	<p>Průmyslová odvětví: textilní průmysl, gumárenský průmysl, strojírenství, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: průmyslové středisko Hradec Králové, strojírenské závody v Hradci Králové a Přelouči, automobilka Škoda Auto (auta značky Škoda) v Kvasinách a Vrchlabí, centra textilního průmyslu Dvůr Králové nad Labem, Trutnov, Náchod, Juta a Tiba Dvůr Králové, gumárenství v Náchodě, Rubena, výroba hudebních nástrojů, zejména klavírů Petrof, potravinářské závody</p>
Pardubický kraj	<p>Průmyslová odvětví: strojírenství, textilní průmysl, chemický průmysl, gumárenství, elektrotechnický průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: průmyslové město Pardubice, chemické, strojírenské a potravinářské závody v Pardubicích, petrochemie v Pardubicích, Syntesia, Explosia, Foxconn, výroba perníku, strojírenství v Chrudimi, Vysokém Mýtě, Hlinsku a Svitavách, výroba autobusů ve Vysokém Mýtě, Perla Ústí nad Orlicí, Botas Skuteč (výroba sportovní obuvi), Vertex Litomyšl, textilní průmysl v Ústí nad Orlicí, České Třebové a Svitavách, Hlinsko s elektrotechnickým a potravinářským průmyslem</p>

Kraj Vysočina	<p>Suroviny, těžba: těžba žuly (stavební kámen)</p> <p>Průmyslová odvětví: energetika, zpracovatelský průmysl, textilní průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl, strojírenský průmysl, těžké strojírenství (Žďár nad Sázavou), sklářství, elektrotechnický průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: jaderná elektrárna Dukovany, průmyslové město Jihlava, strojírenské závody v Jihlavě - součástky do automobilů, strojírenská střediska Žďár nad Sázavou a Jihlava, Bosch, strojírenská a kovodělná výroba ve Žďáru nad Sázavou a Velkém Meziříčí, výroba kartáčů a strojírenství v Pelhřimově, textilní výroba v Jihlavě</p>
Jihomoravský kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba (ložiska)ropy a zemního plynu u Hodonína, lignit v okolí Hodonína, těžba vápence v okolí Brna</p> <p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, elektrotechnický průmysl, textilní průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: elektrárna v Hodoníně, průmyslové středisko Brno, strojírenské závody v Brně, Blansku, Adamově, Kuřimi a Hodoníně, výroba traktorů Zetor, v minulosti větší soustředění textilních závodů v Brně a jeho okolí (vláňské závody), potravinářský průmysl (konzervárny) ve Znojmě (Znojenské okurky), vinařské závody, cementárna Mokrá, cihelny, chemický průmysl v Břeclavi</p>
Olomoucký kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba dřeva, těžba železné rudy, stavební kámen</p> <p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, potravinářský průmysl, pivovarnictví, dřevozpracující průmysl, průmysl stavebních hmot, papírenský průmysl, chemický průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: přečerpávací elektrárna Dlouhé Stráně, strojírenské a potravinářské závody (čokoládovna Zora, mlékárny, pivovary, lihovary, výroba nealkoholických nápojů, sladovna, solné mlýny, cukrovary, pekárny, konzervárny) v Olomouci, Mora, olomoucké tvarůžky v Lošticích, výroba oděvů (oděvnický průmysl) v Prostějově, OP Prostějov, průmyslové město Přerov s chemickým a strojírenským průmyslem, Meopta, Precheza, Siemens v Mohelnici (elektromotory), cementárna v Hranicích, výroba ručního papíru Velké Losiny, Unex v Uničově (těžké stroje a výrobky)</p>
Zlínský kraj	<p>Průmyslová odvětví: obuvnický (kožedělný) průmysl, gumárenství, strojírenství, dřevozpracující průmysl, kovodělný průmysl, elektrotechnický průmysl, hutnický průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: Tomáš Baťa, Baťovy závody (továrny), Zlín - hlavní centrum obuvnického průmyslu (výroba obuvi), Prabos Slavičín, Moleda ve Zlíně (boty Prestige), závody gumárenského průmyslu v Otrokovicích a Napajedlích, Barum (výroba pneumatik), DEZA Valašské Meziříčí, strojírenská střediska Vsetín a Valašské Meziříčí, Uherské Hradiště se strojírenským a potravinářským průmyslem, Hamé Babice, destiláty ve Vizovicích, TON v Bystřici pod Hostýnem (výroba židlí), chemická továrna Fatra Napajedla</p>
Moravskoslezský kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba černého uhlí (černouhelné hlubinné doly na Ostravsku, ložiska v Ostravsko-karvinské pánvi), zemní plyn</p> <p>Průmyslová odvětví: hutní průmysl (černá metalurgie), strojírenský průmysl, chemický průmysl, těžký průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: OKD Ostrava, tepelné elektrárny, průmyslová města Ostrava, Frýdek – Místek, Český</p>

	<p>Těšín a Nový Jičín, železářny a ocelárny v Ostravě, Vítkovické železářny, Vítkovice Steel (plechy), Nová huť (Mittal Steel, ArcelorMittal) Ostrava, hutě v Třinci, Třinecké železářny, železářny a drátovny v Bohumíně, těžké strojírenství ve Frýdku-Místku, Tatra Kopřivnice (nákladní automobily), Hyundai v Nošovicích (výroba automobilů), továrna na vagony ve Studénce, textilní a strojírenský průmysl v Novém Jičíně, Autopal Nový Jičín (svítilny do automobilů), bavlnářství ve Frýdku – Místku, středisko farmaceutického průmyslu Opava, Opavia, Mlékárna Kunín, Kofola Krnov, Radegast</p>
--	---

Pramen: vlastní průzkum, UP v Olomouci, 2012

Vysvětlivky: průmyslový pojem – ponechat

průmyslový pojem – vynechat

průmyslový pojem – rozhodně vynechat

průmyslový pojem – doplnit

Příloha č. 8

Tab. 8: Odborníky vyhodnocená tabulka průmyslových pojmů učebnice Zeměpis 8 (Fraus, 2006)

Kraje ČR	Pojmy
Hlavní město Praha	<p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, lehké strojírenství, potravinářský průmysl, polygrafický průmysl, farmaceutický průmysl (Praha s okolím)</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: průmyslové město Praha, strojírenské závody, potravinářské závody, výroba dopravních prostředků (tramvaje, lehké nákladní automobily, lodě), pekárny, pivovary, čokoládovny, masný průmysl, Zentiva Praha</p>
Středočeský kraj	<p>Suroviny, těžba: v minulosti těžba černého uhlí, těžba (ložiska) vápence západně od Prahy</p> <p>Průmyslová odvětví: strojírenství, chemický průmysl (výroba vápna), automobilový průmysl, potravinářský průmysl, keramický průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: tepelná elektrárna u Mělníku, průmyslová střediska Kladno, Mladá Boleslav, automobilový závod (automobilka) Škoda Auto v Mladé Boleslavi, výroba automobilů a motocyklů v Mladé Boleslavi, Václav Laurin a Václav Klement, střediska chemického průmyslu: Kolín, Neratovice, Kralupy nad Vltavou, chemické závody (chemický kombinát) v Kralupech nad Vltavou – Kaučuk (jediný závod na výrobu syntetického kaučuku a rafinérie), Spolana Neratovice, Procter a Gamble Rakona Rakovník, zpracování keramiky v Rakovníku, Kavalier Sázava, vápenky a cementárny, cementárna Beroun, tabák Philip Morris Kutná Hora, potravinářské závody, pivovary</p>
Jihočeský kraj	<p>Suroviny, těžba: ložiska písků (šterkopísků), keramické (cihlařské) hlíny (kameniva), sklářské písky</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl (energetika), strojírenský průmysl, papírenský průmysl, textilní průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: průmyslové město České Budějovice (průmyslová výroba), jaderná elektrárna Temelín, vodní elektrárny na Orlíku a Slapech, výroba el. energie, výrobce tužek Koh-i-noor, středisko výroby chemických vláken Planá nad Lužnicí, mlékárny, výroba sýrů, Madeta, pivovar Budvar, textilní závody v Písku a Strakoncích, Jitex Písek, Bosch, ČZ Strakonice,</p>
Plzeňský kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba uhlí, zásoby kaolinu na Plzeňsku, těžba dřeva</p> <p>Průmyslová odvětví: strojírenství, elektrotechnický průmysl, pivovarnictví</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: Škoda (Škodovy závody), Plzeňský Prazdroj, výroba piva, Panasonic, výroba keramiky, Borská pole</p>
Karlovarský kraj	<p>Suroviny, těžba: hnědé uhlí z podkrušnohorských pánví (v blízkosti Sokolova), těžba hnědého uhlí v Sokolovské pánvi, bohaté zásoby (těžba) kaolinu, ložiska uranových rud v Jáchymově, minerální vody</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl, těžký průmysl v Sokolově, chemický průmysl, keramický průmysl, sklářský průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: hlavní průmyslové centrum Sokolov, výrobky ze skla a porcelánu, Moser Karlovy Vary, ražba</p>

	tolarů v Jáchymově, výroba hudebních nástrojů- (Luby u Chebu, Kraslice, Ostrov nad Ohří), Becherovka, lázeňské oplatky
Ústecký kraj	Suroviny, těžba: těžba hnědého uhlí v Mostecké pánvi, hnědé uhlí z podkrušnohorských pánví, hnědouhelná povrchová těžba (doly) na Mostecku, kvalitní hnědé uhlí v blízkosti Mostu a Chomutova, rekultivace Průmyslová odvětví: energetický průmysl (energetika), chemický průmysl, petrochemický průmysl, papírenský průmysl, sklářský průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: tepelné elektrárny (Prunéřov, Počeradý, Tušimice), Mostecká uhelná, hlavní průmyslové středisko Ústí nad Labem, chemické závody (Setuza) v Ústí nad Labem, Litvínově, Mostecké pánvi a Polabí, kombinát v Litvínově – Záluží (zpracování dovezené ropy), Unipetrol, města s významným průmyslem – Chomutov, Most, Teplice, Děčín, papírny Sepap Štětí
Liberecký kraj	Suroviny, těžba: těžba a zpracování uranu (chemická těžba, ložiska) na Českolipsku, ložiska sklářských písků na Českolipsku, sklářské suroviny, suroviny pro stavebnictví Průmyslová odvětví: textilní průmysl (textilní výroba), sklářství, strojírenský průmysl, potravinářství Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: sklářský a automobilový průmysl v Jablonci nad Nisou, skleněná bižuterie (výroba) v Jablonci nad Nisou, ražba mincí (mincovna) v Jablonci nad Nisou, výroba skla - lustrů (sklářny) v Novém Boru (Crystalex), Železném Brodě, Turnov – centrum šperkařství a zpracování polodrahokamů, výroba autodílů v Liberci, textilní závody na Liberecku a Semilsku, textilní středisko Semily, zpracování bavlny, vlny a lnu na Liberecku, Textilana Liberec, nanovlákná
Královéhradecký kraj	Průmyslová odvětví: textilní průmysl, gumárenský průmysl, strojírenství, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: průmyslové středisko Hradec Králové, strojírenské závody v Hradci Králové a Přelouči, automobilka Škoda Auto (auta značky Škoda) v Kvasinách a Vrchlabí, centra textilního průmyslu Dvůr Králové nad Labem, Trutnov, Náchod, Juta a Tiba Dvůr Králové, gumárenství v Náchodě, Rubena, výroba hudebních nástrojů, zejména klavírů Petrof, potravinářské závody
Pardubický kraj	Průmyslová odvětví: strojírenství, textilní průmysl, chemický průmysl, gumárenství, elektrotechnický průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: průmyslové město Pardubice (významné středisko chemického průmyslu Pardubice), chemické, strojírenské a potravinářské závody v Pardubicích, petrochemie v Pardubicích, Syntesia, Explosia, Foxconn, výroba perníku, strojírenství v Chrudimi, Vysokém Mýtě, Hlinsku a Svitavách, výroba autobusů ve Vysokém Mýtě, Perla Ústí nad Orlicí, Botas Skuteč (výroba sportovní obuvi), Vertex Litomyšl, textilní průmysl v Ústí nad Orlicí, České Třebové a Svitavách, Hlinsko s elektrotechnickým a potravinářským průmyslem
Kraj Vysočina	Suroviny, těžba: těžba žuly (stavební kámen) Průmyslová odvětví: energetika, zpracovatelský průmysl, textilní průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl, těžký strojírenský průmysl (Žďár nad Sázavou), sklářství, elektrotechnický průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: jaderná elektrárna

	v Dukovanech, strojírenská střediska Žďár nad Sázavou a Jihlava, Bosch, strojírenská a kovodělná výroba ve Žďáru nad Sázavou a Velkém Meziříčí, výroba kartáčů a strojírenství v Pelhřimově, textilní výroba v Jihlavě
Jihomoravský kraj	Suroviny, těžba: zásoby ropy a zemního plynu u Hodonína, lignit v okolí Hodonína, těžba vápence v okolí Brna Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, elektrotechnický průmysl, textilní průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: elektrárna v Hodoníně, průmyslové středisko Brno, strojírenské závody v Brně, Blansku, Adamově, Kuřimi a Hodoníně, výroba traktorů Zetor, v minulosti větší soustředění textilních závodů v Brně a jeho okolí (vláňské závody) - (Brno – středisko strojírenství, textilní a oděvní výroby), potravinářský průmysl (konzervárny) ve Znojmě (Znojenské okurky), vlnářské závody, cementárna Mokrá, cihelny, chemický průmysl v Břeclavi
Olomoucký kraj	Suroviny, těžba: těžba dřeva, těžba železné rudy, stavební kámen Průmyslová odvětví: textilní průmysl, strojírenský průmysl, potravinářský průmysl, pivovarnictví, dřevozpracující průmysl, průmysl stavebních hmot, papírenský průmysl, chemický průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: přečerpávací elektrárna Dlouhé Stráně, strojírenské a potravinářské závody (čokoládovna Zora, mlékárny, pivovary, lihovary, výrobna nealkoholických nápojů, sladovna, solné mlýny, cukrovary, pekárny, konzervárny) v Olomouci, Mora, olomoucké tvarůžky v Lošticích, výroba oděvů (oděvní průmysl) v Prostějově, OP Prostějov, průmyslové město Přerov s chemickým a strojírenským průmyslem, Meopta, Precheza, Siemens v Mohelnici (elektromotory), cementárna v Hranicích, výroba ručního papíru Velké Losiny
Zlínský kraj	Průmyslová odvětví: obuvnický (kožedělný) průmysl, gumárenství, strojírenství, textilní průmysl, dřevozpracující průmysl, kovodělný průmysl, elektrotechnický průmysl, hutnický průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: Tomáš Baťa (Baťův kraj), Baťovy závody (továrny), Zlín - hlavní centrum obuvnického průmyslu, Prabos Slavičín (výroba obuvi), závody gumárenského průmyslu v Otrokovicích a Napajedlích, Barum (výroba pneumatik), Deza Valašské Meziříčí, strojírenská střediska Vsetín a Valašské Meziříčí, Uherské Hradiště se strojírenským a potravinářským průmyslem, Hamé Babice, destiláty ve Vizovicích, TON v Bystřici pod Hostýnem (výroba židlí)
Moravskoslezský kraj	Suroviny, těžba: těžba černého uhlí ((v Orlové a Karviné) uhelná ložiska na Ostravsku, ložiska v Ostravsko-karvinské pánvi) černé uhlí, zemní plyn Průmyslová odvětví: hutní průmysl (černá metalurgie), strojírenský průmysl, chemický průmysl, těžký průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: průmyslová města Ostrava, Frýdek – Místek, Český Těšín a Nový Jičín, železářny a ocelárny v Ostravě, Vítkovické železářny, Vítkovice Steel, Nová huť (Mittal Steel, ArcelorMittal) Ostrava, hutě v Třinci, Třinecké železářny, železářny a drátovny v Bohumíně, těžké strojírenství ve Frýdku-Místku, Tatra Kopřivnice (nákladní automobily), Hyundai v Nošovicích (výroba automobilů), továrna na vagony ve Studence, textilní a strojírenský průmysl v Novém Jičíně, Autopal Nový Jičín,

	bavlnářství ve Frýdku – Místku, středisko farmaceutického průmyslu Opava, Mlékárna Kunín, Kofola Krnov, Radegast
--	---

Pramen: vlastní průzkum, UP v Olomouci, 2012

Vysvětlivky: průmyslový pojem – ponechat

průmyslový pojem – vynechat

průmyslový pojem – rozhodně vynechat

průmyslový pojem – doplnit

Příloha č. 9

Tab. 9: Odborníky vyhodnocená tabulka průmyslových pojmů učebnice Zeměpis 9 Česká republika (SPN, 2009)

Kraje ČR	Pojmy
Hlavní město Praha	<p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, lehké strojírenství, potravinářský průmysl, polygrafický průmysl, farmaceutický průmysl (Praha s okolím)</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: průmyslové město středisko Praha, strojírenské závody, potravinářské závody, výroba dopravních prostředků (tramvaje, lehké nákladní automobily, lodě), pekárny, pivovary, čokoládovny, masný průmysl (masokombináty), Zentiva Praha</p>
Středočeský kraj	<p>Suroviny, těžba: v minulosti těžba černého uhlí, těžba stříbra v Kutné Hoře, uranové rudy v Příbrami, stavební kámen, těžba vápence západně od Prahy</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl, strojírenský průmysl, chemický průmysl, automobilový průmysl, potravinářský průmysl, keramický průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: hutní průmysl (závody) v Kladně, tepelná elektrárna u Mělníku, průmyslová střediska Kladno, Mladá Boleslav, automobilový závod (automobilka) Škoda Auto v Mladé Boleslavi, výroba automobilů a motocyklů v Mladé Boleslavi, petrochemický závod v Kolíně, výroba osobních automobilů u Kolína, strojírenské závody, Laurin a Václav Klement, střediska chemického průmyslu: Kolín, Neratovice, Kralupy nad Vltavou, chemické závody (chemický kombinát) v Kralupech nad Vltavou – Kaučuk (jediný závod na výrobu syntetického kaučuku a rafinérie), Spolana Neratovice, Procter a Gamble Rakona Rakovník, zpracování keramiky v Rakovníku, Kavalier Sázava, vápenky a cementárny u Králova Dvora a Berouna, cementárna Beroun, tabák Philip Morris Kutná Hora, potravinářské závody, pivovary</p>
Jihočeský kraj	<p>Suroviny, těžba: ložiska písků, keramické hlíny, sklářské písky</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl (energetika), strojírenský průmysl, papírenský průmysl, textilní průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: jaderná elektrárna Temelín, vodní elektrárny na Orlíku a Slapech, výroba el. energie, výrobce tužek (výroba tužek) Koh-i-noor, výroba nábytku, pila ve Volerech, středisko výroby chemických vláken Planá nad Lužnicí, mlékárny, výroba sýrů, Madeta, pivovar Budvar (výroba piva), textilní závody v Písku a Strakonících, Jitex Písek, Bosch, ČZ Strakonice, papírny ve Větrní</p>
Plzeňský kraj	<p>Suroviny, těžba: železná ruda, těžba uhlí, zásoby (těžba) kaolinu na Plzeňsku, těžba a zpracování kaolinu u Kaznějova, Horní Břízy, Chlumčan, těžba dřeva</p> <p>Průmyslová odvětví: strojírenství, keramický průmysl (stavební keramika), elektrotechnický průmysl, pivovarnictví, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: výroba zařízení do elektráren, Škoda (Škodovy závody), výroba lokomotiv v Plzni, Plzeňský Prazdroj, výroba piva, Panasonic, výroba keramiky, Borská pole, slévárny litiny a oceli v Plzni, strojírenské závody</p>

Karlovarský kraj	<p>Suroviny, těžba: hnědé uhlí z podkrušnohorských pánví (v blízkosti Sokolova), těžba hnědého uhlí v Sokolovské pánvi, těžba kaolinu, těžba rud, ložiska uranových rud (uranový důl) v Jáchymově, minerální vody</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl, chemický průmysl, keramický průmysl, sklářský průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: tepelná elektrárna Tisová, hlavní průmyslové centrum Sokolov, výrobky ze skla a porcelánu, Moser Karlovy Vary, ražba tolarů v Jáchymově, výroba hudebních nástrojů - (Luby u Chebu, Kraslice, Ostrov nad Ohří), výroba trolejbusů v Ostrově nad Ohří, Becherovka, lázeňské oplatky, stáčírny minerálních vod (Karlovy Vary, Mariánské Lázně, Františkovy Lázně)</p>
Ústecký kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba stříbra, těžba olova, těžba cínu, těžba železa, těžba hnědého uhlí v Mostecké pánvi, hnědé uhlí z podkrušnohorských pánví, hnědouhelná povrchová těžba (doly) na Mostecku, kvalitní hnědé uhlí v blízkosti Mostu a Chomutova, rekultivace</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl, chemický průmysl, petrochemie, papírenský průmysl, sklářský průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: tepelné elektrárny (Prunéřov, Počerady, Tušimice), Mostecká uhelná, cihelny, hlavní průmyslové středisko Ústí nad Labem, chemické závody (Setuza) v Ústí nad Labem, Litvínově, Mostecké pánvi a Polabí, kombinát v Litvínově – Záluží (zpracování dovezené ropy) – petrochemické závody v Litvínově, Unipetrol, města s významným průmyslem – Chomutov, Most, Teplice, Děčín, keramické závody, strojírenský průmysl v Chomutově, sklárny v Teplicích, papírny Sepap Štětí, masokombinát v Lounech, stáčírna minerálních vod v Bílině</p>
Liberecký kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba uranových rud ve Stráži pod Ralskem, těžba a zpracování uranu (chemická těžba) na Českolipsku, ložiska sklářských písků na Českolipsku, sklářské suroviny, suroviny pro stavebnictví</p> <p>Průmyslová odvětví: textilní průmysl (textilní výroba), sklářství, strojírenství, potravinářství</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: sklářský a automobilový průmysl v Jablonci nad Nisou, bižuterie v Jablonci nad Nisou, ražba mincí (mincovna) v Jablonci nad Nisou, výroba skla Iustrů v Novém Boru (Crystalex), Železném Brodu a Kamenickém Šenově, Turnov – centrum šperkařství a zpracování polodrahokamů, výroba autodílů v Liberci, textilní závody na Liberecku a Semilsku, textilní středisko Semily, zpracování bavlny, vlny a lnu na Liberecku, Textilana Liberec, nanovlákná</p>
Královéhradecký kraj	<p>Suroviny, těžba: ložisko sklářských písků</p> <p>Průmyslová odvětví: energetický průmysl, chemický průmysl, textilní průmysl, gumárenský průmysl, strojírenství, dřevozpracující průmysl, papírenský průmysl, potravinářský průmysl, sklářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: průmyslové středisko Hradec Králové, strojírenské závody v Hradci Králové a Přelouči, automobilka Škoda Auto (auta značky Škoda) v Kvasinách a Vrchlabí, centra textilního průmyslu Dvůr Králové nad Labem, Trutnov, Náchod, Juta a Tiba Dvůr Králové, gumárenství v Náchodě, Rubena, výroba hudebních nástrojů, zejména klavírů</p>

	<p>Petrof, potravinářské závody, cukrovary, masokombináty, drubežářské závody, vinařské závody, mrazírny, mlékárny, závody na výrobu pečiva, masokombinát v Březhradě, celulózka v Hostinném</p>
Pardubický kraj	<p>Průmyslová odvětví: strojírenství, textilní průmysl, oděvní průmysl, kožedělný průmysl, chemický průmysl, gumárenství, elektrotechnický průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: průmyslové město Pardubice, chemické, strojírenské a potravinářské závody v Pardubicích, petrochemie v Pardubicích, Syntesia, Explosia, Foxconn, výroba perníku, strojírenství v Chrudimi, Vysokém Mýtě, Hlinsku a Svitavách, výroba autobusů ve Vysokém Mýtě, Perla Ústí nad Orlicí, Botas Skuteč (výroba sportovní obuvi), Vertex Litomyšl, textilní průmysl v Ústí nad Orlicí, České Třebové a Svitavách, Hlinsko s elektrotechnickým a potravinářským průmyslem, cementárna v Prachovicích u Chrudimi, výroba skla v Poděbradech</p>
Kraj Vysočina	<p>Suroviny, těžba: uranové rudy u Rožínky, těžba žuly (stavební kámen)</p> <p>Průmyslová odvětví: energetika, zpracovatelský průmysl, textilní průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl, strojírenský průmysl (Žďár nad Sázavou), sklářství, elektrotechnický průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: jaderná elektrárna v Dukovanech, železářny a strojířny ve Žďáru nad Sázavou, škrobárny, lihovary, závody masného průmyslu, strojírenská střediska Žďár nad Sázavou a Jihlava, Bosch, strojírenská a kovodělná výroba ve Žďáru nad Sázavou a Velkém Mezíříčí, slévárny litiny a oceli ve Žďáru nad Sázavou, výroba kartáčů a strojírenství v Pelhřimově, textilní výroba v Jihlavě, výroba sportovních potřeb v Novém Městě na Moravě</p>
Jihomoravský kraj	<p>Suroviny, těžba: ložiska černého uhlí u Oslavan, Zbýšova a Rosic, ložiska ropy a zemního plynu u Hodonína, ložiska kaolinu u Znojma, lignit v okolí Hodonína, těžba vápence v okolí Brna</p> <p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, elektrotechnický průmysl, textilní průmysl, potravinářský průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: elektrárna v Hodoníně, průmyslové středisko Brno, strojírenský průmysl (závody) v Brně, Adamově, Blansku, Kuřimi a Hodoníně, výroba traktorů Zetor, v minulosti větší soustředění textilních závodů v Brně a jeho okolí (vlnářské závody), potravinářský průmysl (konzervárny, mrazírny) ve Znojmě (Znojenské okurky), vinařské závody, masokombináty v Brně a Velkých Pavlovicích, výroba piva, cementárna Mokrá a Čebín, cihelny (Šlapanice u Brna, Hodonín), stavební keramika ve Velkých Opatovicích, keramika ve Znojmě, chemický průmysl v Břeclavi, gumárny v Břeclavi, slévárny litiny a oceli Blansku, výroba nábytku v Rousínově a Bučovicích)</p>
Olomoucký kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba dřeva, těžba rud stříbra a zlata, těžba železné rudy, stavební kámen, těžba vápenců</p> <p>Průmyslová odvětví: strojírenský průmysl, potravinářský průmysl, pivovarnictví, dřevozpracující průmysl, průmysl stavebních hmot, papírenský průmysl, chemický průmysl</p> <p>Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: přečerpávací elektrárna Dlouhé Stráně, strojírenské a potravinářské závody (čokoládovna Zora, mlékárny, pivovary, lihovary, výroba nealkoholických nápojů, sladovna, solné mlýny, cukrovary, pekárny, konzervárny) v</p>

	<p>Olomouci, Mora, olomoucké tvarůžky v Lošticích, výroba oděvů (oděvní průmysl) v Prostějově, OP Prostějov, průmyslové město Přerov s chemickým a strojírenským průmyslem, Meopta, Precheza, Siemens v Mohelnici (elektromotory), cementárna a vápenka v Hranicích, výroba ručního papíru Velké Losiny</p>
Zlínský kraj	<p>Průmyslová odvětví: obuvnický (kožedělný) průmysl, gumárenství, strojírenství, dřevozpracující průmysl, kovodělný průmysl, elektrotechnický průmysl, hutnický průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: Tomáš Baťa, Baťovy závody (továrny), Zlín - hlavní centrum obuvnického průmyslu (obuvnické závody ve Zlíně), Prabos Slavičín (výroba obuvi), závody gumárenského průmyslu v Otrokovicích, Zubří a Napajedlích, Barum (výroba pneumatik), Deza Valašské Meziříčí, strojírenská střediska Vsetín a Valašské Meziříčí, závody na zpracování koksu ve Valašském Meziříčí, Valašské Meziříčí – středisko chemického průmyslu, Uherské Hradiště se strojírenským a potravinářským průmyslem (strojírenské závody), Hamé Babice, destiláty ve Vizovicích, stáčírna minerálních vod, sladovna v Kroměříži, TON v Bystřici pod Hostýnem (výroba židlí), výroba nábytku v Koryčanech</p>
Moravskoslezský kraj	<p>Suroviny, těžba: těžba černého uhlí v ((Orlové a Karviné) uhelná ložiska na Ostravsku, ložiska v Ostravsko-karvinské pánvi), zemní plyn Průmyslová odvětví: palivoenergetický průmysl, hutní průmysl (Černá metalurgie), těžké strojírenství, chemický průmysl, stavební průmysl, spotřební průmysl, těžký průmysl, dřevozpracující průmysl, potravinářský průmysl Podniky, výrobky a jiné skutečnosti: tepelná elektrárna v Dětmarovicích, průmyslová města Ostrava, Frýdek – Místek, Český Těšín a Nový Jičín, železárny a ocelárny v Ostravě, Vítkovické železárny, Vítkovice Steel, Nová huť (Mittal Steel, ArcelorMittal) Ostrava, hutě v Třinci, Třinecké železárny, železárny a drátovny v Bohumíně, těžké strojírenství ve Frýdku-Místku (válcovny plechu ve Frýdku-Místku), Tatra Kopřivnice (nákladní automobily), Hyundai v Nošovicích (výroba automobilů), automobilka v Uničově, továrna na vagony ve Studěncé, textilní a strojírenský průmysl v Novém Jičíně, strojírenské závody, Autopal Nový Jičín, gumárny v Odrách, bavlnářství ve Frýdku – Místku, středisko farmaceutického průmyslu Opava, středisko průmyslu Opava, celulózka v Paskově, Mlékárna Kunín, Kofola Krnov, Radegast (výroba piva), pila ve Vrbně pod Pradědem, varhany v Krnově</p>

Pramen: vlastní průzkum, UP v Olomouci, 2012

Vysvětlivky: průmyslový pojem – ponechat

průmyslový pojem – vynechat

průmyslový pojem – rozhodně vynechat

průmyslový pojem – doplnit